

Johtaminen köyhien sisarien sääntökunnassa

Clara Assisilaisen näkemys sääntökunnan johtamisesta

Katariina Behm

Ohjaaja: Kaarlo Arffman

Yleisen kirkkohistorian pro gradu -tutkielma

Huhtikuu 2019

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET		
Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Laitos – Institution -
Tekijä – Författare Katariina Behm		
Työn nimi – Arbetets titel Johtaminen köyhien sisarien sääntökunnassa. Clara Assisilaisen näkemys sääntökunnan johtamisesta.		
Oppiaine – Läroämne Yleinen kirkkohistoria		
Työn laji – Arbetets art Pro gradu -tutkielma	Aika – Datum Huhtikuu 2019	Sivumäärä – Sidoantal 81
Tiivistelmä – Referat <p>Tutkimukseni aiheena on Clara Assisilaisen (1193/94–1253) perustama köyhien sisarien sääntökunta ja sen johtaminen. Päättökysymykseni on, miten Clara halusi köyhiä sisaria johdettavan vuosina 1225–1253. Muita keskeisiä tutkimuskysymyksiä ovat: Mikä oli johtamisen ja johtajan yleinen malli köyhien sisarien yhteisössä? Millainen oli Claran vaikutus johtamisen malliin? Millainen johtajan tuli olla? Millainen oli sisarien välinen hierarkia? Mitkä olivat sisarien ja veljien johtamisen erot?</p> <p>Lähteinä käytän Claran kirjoittamia tekstejä: neljää kirjettä Agnesille ja Claran elämänsääntöä. Kaikki käyttämäni lähteet ovat Joan Muellerin tekemiä englanninkielisiä käännöksiä alkuperäisestä latinankielisestä tekstistä. Tarkastelen sitä, miten Claran käsitykset köyhien sisarien johtamisesta näkyvät lähteissäni. Etsin lähteistä johtamiseen liittyviä aiheita ja näkökulmia. Kiinnitän huomioni lähteiden sanavalintoihin, lähteiden tapaan esittää asiat ja siihen, miten aiheeni historiallinen konteksti näkyy lähteissä. Lisäksi tutkin, miten johtamisen käsitykset eroavat eri lähteiden välillä.</p> <p>Päättökysymyksenä on se, että Claran mukaan köyhien sisarien sääntökunnalla täytyi olla selkeä johto. Koko köyhien sisarien yhteisöllä täytyi olla johtaja, joka huolehti vahvalla otteella koko sääntökunnasta kuten Clara oli itse tehnyt. Lisäksi jokaisella sisaryhteisöllä täytyi olla ohjaajana abbedissa, joka tiesi asemansa oikeudet ja velvollisuudet. Johtaja oli samaan aikaan auktoriteetti, palvelija, opettaja, yhteisönrakentaja ja äidillinen ohjaaja. Johtaja oli osa köyhien sisarien hierarkiaa, jonka pystyy muodostamaan Claran elämänsäännön pohjalta. Johtajalla oli päätösvaltaa ja velvollisuuksia. Vaikutusvaltaa oli myös muilla sisarien yhteisön toimijoilla. Claran mielestä johtamisessa keskeisintä oli kyky pitää sisarien yhteisö pyhän köyhyyden mukaisessa elämäntavassa.</p>		
Avainsanat – Nyckelord Clara Assisilainen, Köyhien sisarien sääntökunta, köyhät sisaret, klarissat, johtaminen, nainen ja johtaminen keskiajalla, keskiaika, Assisi, Franciscus Assisilainen, fransiskaanit, fransiskaanisaret, fransiskaaniveljet		
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia		
Muita tietoja		

Sisällysluettelo

Sisällysluettelo	3
1. Johdanto	1
1.1 Tutkimustehtävä	1
Lähteet	2
Aiempi tutkimus	6
1.2 Nainen ja sääntökunnan johtaminen sydänkeskijalla	7
1.3 Köyhät sisaret ja köyhyyden elämäntapa	13
1.4 Clara Assisilainen	16
2. Ensimmäiset kolme kirjettä Agnesille	17
2.1 Claran luoma johtajuuden malli.....	17
Johtaja oli auktoriteetti ja esikuva	18
Johtaja nöyränä sisarien palvelijana	24
Opettaja – johtajan monipuolinen rooli	28
Johtajan merkitys yhteisön rakentajana	37
3. Neljäs kirje Agnesille ja elämänsääntö	39
3.1 Johtajuuden malli neljännessä kirjeessä	39
Äiti ja tyttäret – johtajan uusi rooli Claran kirjeessä	39
3.2 Elämänsääntö	42
Sääntökunnan hierarkia	42
Johtajan päätösvalta sisarien yhteisössä	49
Johtajan velvollisuudet	58
3.3 Clarasta kehittyi päättäväinen ja äidillinen johtaja	63
4. Tulokset	65
4.1 Claran näkemys johtajasta henkilönä	65
4.2 Claran näkemys johtajasta osana yhteisön hierarkiaa	70
4.3 Muutokset Claran käsityksessä johtajasta	77
Lähde- ja kirjallisuusluettelo	78

1. Johdanto

1.1 Tutkimustehtävä

Tutkimukseni aiheena on Clara Assisilaisen (1193/94–1253)¹ perustama köyhien sisarien sääntökunta ja sen johtaminen. Päättökysymykseni on, miten Clara halusi köyhiä sisaria johdettavan vuosina 1225–1253. Tutkimuksen alakysymyksiä: Mikä oli johtamisen ja johtajan yleinen malli? Millainen oli Claran vaikutus johtamisen malliin? Millainen johtajan tuli olla? Mistä abbedissa sai päättää? Millainen oli sisarien välinen hierarkia? Millaisia käytännön sääntöjä johtamiseen liittyi? Kuinka tiukkaa johtaminen oli? Miten se, että oli kyse naisyhteisöstä, vaikutti johtamisen tapaan? Mitkä olivat sisarien ja veljien johtamisen erot? Miten fransiskaaniveljien vaikutus näkyi johtamisessa? Miten San Damianon luostari oli johtamisen mallina muille sisarluostareille?

Tutkimuskysymyksiin vastaan tarkastelemalla Claran kirjoittamia tekstejä: neljää kirjettä ja elämänsääntöä. Tarkastelen sitä, miten Claran käsitykset köyhien sisarien johtamisesta näkyvät lähteissä. Etsin lähteistä johtamiseen liittyviä aiheita ja näkökulmia. Kiinnitän huomioni lähteiden sanavalintoihin, lähteiden tapaan esittää asiat ja siihen, miten aiheeni historiallinen konteksti näkyy lähteissä. Tutkin, miten johtamisen käsitykset eroavat kirjeiden ja elämänsäännön välillä. Vertailen myös käsitysten eroa kolmen ensimmäisen kirjeen ja myöhempien neljännen kirjeen sekä elämänsäännön välillä.

Tutkimuksen aikarajaus kytkeytyy vahvasti Clara Assisilaisen elämään. Tutkin sääntökunnan johtamista sinä aikana, kun Clara toimi San Damianon abbedissana eli aikavälillä 1225–1253. Toisessa pääluvussa keskityn kolmeen ensimmäiseen kirjeeseen, koska ne ovat ilmestyneet samoihin aikoihin eli vuosina 1234–1238. Kolmannessa pääluvussa käsittelen neljättä kirjettä ja elämänsääntöä, koska ne ovat peräisin samoilta vuosilta: kirje on vuodelta 1253 ja elämänsääntö 1252/53. Kirje ja sääntö edustavat Claran myöhempää ajattelua, ja pyrin ottamaan huomioon sen, näkyykö kyseisissä lähteissä eroja suhteessa kolmeen ensimmäiseen kirjeeseen.

Käytän tutkimuksessani termiä ”köyhien sisarien sääntökunta” tai lyhyemmin ”köyhät sisaret”. Elämänsääntö -termiä käytän ensisijaisesti Claran säännöstä. Jos viitataan muiden sääntökuntien tai veljien sääntöihin, mainitsen erikseen, mistä sään-

---

¹ Mueller 2010, 11; Ledoux 2003, 7, 18.

nöstä on kyse. Toinen keskeinen termi on luostari. Luostari oli rakennus, jonka suojissa sisaret elivät. Käytän luostari -termiä ensisijaisesti kuvaamaan köyhien sisarien yhteisöä ja konkreettista elinympäristöä enkä perinteistä keskiaikaista luostarilaitosta.

Lähteet

Käytän tutkimukseni lähteinä kahdentyyppisiä tekstejä: Claran Agnesille lähettämiä neljää kirjettä ja Claran tekemää köyhien sisarien elämänsääntöä eli *Forma vitae*. Käytän lähteiden englanninkielisiä käännöksiä, jotka Joan Mueller on kääntänyt alkuperäisestä latinankielisestä tekstistä.

Kirjeet on kirjoitettu vuosina 1234, 1234–1238, 1237–1238 ja 1253. Kolme ensimmäistä kirjettä Clara kirjoitti vastauksena Pahan köyhien sisarien luostarin abbedissan Agnesin kirjeisiin. Neljännen kirjeen Clara kirjoitti juuri ennen kuolemaansa, eli kyseessä ei välttämättä ollut vastaus Agnesin kirjeeseen. Agnesin kirjoittamia kirjeitä ei ole säilynyt.² Kaikissa neljässä kirjeessä toistuu sama aihe: Clara ohjeisti ja neuvoi Agnesia siinä, miten köyhän sisaren täytyi elää. Clara toi kirjeissään esille toimintaohjeiden lisäksi köyhien sisarien sääntökunnan oppeja ja köyhyyden ihannoimista. Kirjeet sisältävät myös Claran rukouksia, joita on tekstin välissä täydentäen hänen antamiaan ohjeita.

Ensimmäinen kirje Agnesille on kirjoitettu 11. kesäkuuta jälkeen vuonna 1234 eli sen jälkeen, kun Agnes muutti ”Kaikkein pyhimmän lunastajan” luostariin Prahassa.³ Tämä kirje sisältää pääosin Claran ohjeita Agnesille, joka oli juuri valinnut köyhyyden elämäntavakseen. Kirjeen alussa Clara onnitteli Agnesia siitä, että tämä oli valinnut noudattaa pyhää köyhyyttä. Clara pyrki osoittamaan, että sitoutuminen köyhyyteen ja Herran palvelemiseen oli hyvin jalo päämäärä. Clara kertoi siitä, mistä köyhän sisaren roolissa oli kysymys ja mitä se pohjimmiltaan merkitsi. Samalla Clara toi esille omaa ajatteluaan köyhyydestä. Köyhyys oli pyhä elämäntapa, johon Kristus oli ihmisiä kehottanut.⁴

Köyhän sisaren roolin selittämisen jälkeen Clara siirtyi kertomaan Agnesille konkreettisia ohjeita siitä, millaista toimintaa uusi elämäntapa edellytti. Köyhyys tarkoitti sitä, ettei omistanut materiaa tai vaatteita. Köyhyyteen sitoutunut henkilö

---

² Mueller 2010, 119, 265–273.

³ Mueller 2010, 127, 131.

⁴ Mueller 2010, 261, 262.

ei myöskään pyrkinyt saamaan osakseen kunniaa. Köyhyyden päämääränä oli ikuisen elämän saaminen ja pääseminen Jumalan valtakuntaan, jonne pääsivät vain köyhät.⁵

Toinen kirje on kirjoitettu vuosien 1234–1238 välisenä aikana, ja se on selkeästi lyhyempi kuin ensimmäinen.⁶ Tämä kirje on koko sisällöltään Claran ohjeita Agnesille. Aivan kirjeen alussa Clara ilmaisi lyhyesti, että Agnes oli nyt Kristuksen morsian ja Jumalan palvelija köyhyydessä. Näin Clara kuvasi, millainen oli köyhän sisaren suhde Jumalaan.⁷

Lyhyen alustuksen jälkeen Clara lähti käsittelemään tarkemmin konkreettisia neuvoja ja ohjeita, joita hän halusi Agnesin noudattavan. Clara kehotti, että Agnes muistaisi aina uuden elämänsä perimmäisen tarkoituksen ja liittäisi tähän yhteyteen rukouksen, jonka Clara opetti kirjeessä. Clara korosti kyseisessä rukouksessa sitä, että Agnesin tuli aina kulkea köyhyyden tietä eikä antaa minkään estää kulkuaan. Lisäksi rukouksessa vaadittiin uskollisuutta Jumalalle ja omistautumista uudelle elämälle köyhyydessä. Clara myös ohjeisti Agnesia seuraamaan veli Eliaksen ohjeita, mikä auttaisi Agnesia pysymään Jumalan määräämällä tiellä.⁸ Kirjeen lopussa Clara kehotti Agnesia mietiskelemään ja tutkiskelemaan Kristuksen elämää ja merkitystä. Clara halusi Agnesin seuraavan Kristuksen antamaa esikuvaa, jotta Agnes pääsisi taivaaseen.⁹

Kolmas kirje on todennäköisesti kirjoitettu 14. huhtikuuta 1237 ja 15. huhtikuuta 1238 välisenä aikana.¹⁰ Kirjeen alussa Clara kehui Agnesia tämän edistymisestä köyhän sisaren roolissa. Tämän jälkeen Clara antoi jälleen ohjeita Agnesille. Clara neuvoi Agnesia omistautumaan Jumalalle koko mieleltään ja olemukseltaan. Clara halusi Agnesin koko sielun muuttuvan Jumalan kuvan kaltaiseksi. Clara ohjasi Agnesia rakastamaan koko sydäimestään Kristusta ja kunnioittamaan Neitsyt Mariaa. Agnesin tuli Marian esimerkin mukaisesti kantaa Kristusta mukanaan. Lisäksi Clara korosti uskollisuutta Jumalalle, koska Jumala oli läsnä maan päällä vain Jumalalle uskollisten sieluissa.¹¹ Kirjeen lopussa Clara vastasi Agnesin hänelle esit-

---

⁵ Mueller 2010, 263.

⁶ Ledoux 2003, 47.

⁷ Mueller 2010, 265.

⁸ Mueller 2010, 265, 266.

⁹ Mueller 2010, 266.

¹⁰ Mueller 2010, 149.

¹¹ Mueller 2010, 267, 268.

tämään kysymykseen siitä, miten köyhän sisaren tuli syödä ja paastota. Clara vastasi kysymykseen antamalla käytännön ohjeita ja kehotti sitten kirjeen lopuksi Agnesia suhtautumaan paastoon hienovaraisesti ja viisaasti.¹²

Claran neljäs kirje on kirjoitettu vuonna 1253 ennen elokuun yhdeksättä päivää, jolloin Claran elämänsääntö hyväksyttiin. Kirje on kirjoitettu juuri ennen Claran kuolemaa ja luultavasti kuolinvuoteella. Siksi neljäs kirje on hieman erilainen kuin kolme muuta, koska se sisältää ohjeiden lisäksi paljon Claran kuvailua siitä, miten paljon hän arvosti Agnesia. Kirjeen alussa ja lopussa Clara kertoi muistelevansa Agnesia lämpimästi ja kertoi, kuinka tärkeä Agnes oli hänelle. Kirjeen alussa Clara myös kehui Agnesia edistymisestä sisaren tehtävässä. Tästä kirjeestä nousee tietynlainen hyvästelyn tunnelma, koska Clara puhui niin paljon tunteistaan ja suhteestaan Agnesiin. Kirjeen lopussa Clara toivoi, että tapaisi vielä joskus Agnesin Jumalan valtakunnassa.¹³

Neljännän kirjeen alun ja lopun välissä Clara antoi Agnesille jälleen ohjeita. Clara otti esille käsitteen peilistä, jossa oli Kristuksen kuva. Clara kehotti Agnesia katsomaan tätä Kristuksen peiliä joka päivä ja tutkailemaan omia kasvojaan siinä. Clara halusi Agnesin mietiskelevän peilin kautta Jeesuksen elämää ja ottamaan siitä mallia. Clara ajatteli, että Kristuksen peilin kautta Agnes pystyi mietiskelemään siunattua köyhyyttä, pyhää nöyryyttä ja armeliaisuutta, jotka olivat myös läsnä Jeesuksen elämässä ja toiminnassa.¹⁴

Elämänsäännön Clara kirjoitti luostarissaan elämänsä loppuvaiheessa. Elämänsääntö julkaistiin Perugiassa 16. syyskuuta 1252 ja Assisissa 9. elokuuta 1253 eli juuri ennen Claran kuolemaa. Claran elämänsääntö alkaa lyhyellä aloituksella, jossa perustellaan tekstin ja sääntökunnan asemaa. Tässä yhteydessä on lainaus Ostan ja Velletrin piispa Rainaldon kirjeestä Claralle. Tämän jälkeen seuraa 12 lyhyttä lukua, joissa käsitellään käytännön sääntöjä ja sisarien välistä hierarkiaa. Elämänsääntöön sisältyy muutama lainaus Franciscuksen kirjoituksista.¹⁵

Elämänsäännön ensimmäisessä luvussa kerrotaan lyhyesti, että sisarien elämäntapa perustui pyhän evankeliumin tarkastelemiseen. Tämä tarkoitti elämistä kuuliaisuudessa, siveydessä ja ilman omaisuutta. Lisäksi mainitaan keille köyhät

---

¹² Mueller 2010, 268, 269.

¹³ Mueller 2010, 164, 271, 272, 273; Mueller 2006, 119.

¹⁴ Mueller 2010, 271, 272.

¹⁵ Mueller 2010, 275–285; Lehmijoki-Gardner 2004, 213.

sisaret olivat kuuliaisia: paaville ja Rooman kirkolle, Franciscukselle ja hänen seuraajilleen sekä Claralle ja hänen seuraajilleen.¹⁶ Toisessa luvussa käsitellään käytännön ohjeita liittyen siihen, miten luostariin valittiin uusi jäsen. Kolmannessa luvussa luetellaan, mitä rukouksia sisarien täytyi lausua ja mihin aikaan päivästä. Lisäksi ohjeistetaan paastoamisesta ja syntien tunnustamisesta.¹⁷

Neljäs luku käsittelee uuden abbedissan valintaa ja abbedissalle kuuluvia tehtäviä. Viides luku kertoo sisarien puhumiseen liittyvistä säännöistä ja rajoituksista. Kuudennessa luvussa käsitellään Franciscuksen merkitystä sisarille ja painotetaan, että sisarien piti pyrkiä elämään Franciscuksen esimerkin mukaisesti. Tekstiin on otettu mukaan Franciscuksen Claralle kirjoittama elämänsääntö ja viimeinen tahto.¹⁸ Seitsemäs luku opettaa työnteon tärkeydestä yhteisön hyväksi ja luostariin tulevien almujen käsittelystä.

Kahdeksannessa luvussa kerrotaan säännöistä, jotka liittyvät omistamiseen, sairaiden sisarien hoitoon ja sisarien omaisten vierailuihin.¹⁹ Yhdeksännessä luvussa kerrotaan, miten toimittiin, jos sisar rikkoi sääntöjä tai jos sisaren täytyi käydä luostarin ulkopuolella. Kymmenessä luvussa puhutaan sisarien välisten suhteiden hoitamisesta ja siitä, miten yhteisössä säilyi hyvä yhteishenki.²⁰

Kaksi viimeistä lukua käsittelevät luostarin turvallisuussääntöjä: kuka vartioi porttia, ketä sai päästää sisään, mihin aikaan päivästä luostarissa sai vierailla ja missä päin luostaria vierailijat saivat käydä. Viimeisen luvun lopussa on vielä lyhyt maininta sisarien kuuliaisuudesta kardinaalisuojelijaansa ja Rooman kirkkoa kohtaan.²¹

Elämänsääntö on merkittävä teksti, koska se oli ensimmäinen paavin kanonisesti hyväksymä naisen kirjoittama elämänsääntö. Elämänsääntö on Claran itse kirjoittama ja hänen valikoimistaan lähteistä kokoama. Sääntö on sekoitus Claran omaa ja muiden tekstiä.²² Clara käytti säännössään lähteinä useita eri elämänsääntöjä. Clara käytti fransiskaanelvien ensimmäistä elämänsääntöä vuodelta 1221 ja toista elämänsääntöä vuodelta 1223. Lisäksi Clara käytti kardinaali Hugolinon vuonna 1219 ja paavi Innocentius IV:n vuonna 1247 laatimaa elämänsääntöä fransiskaanisisarille sekä Benedictuksen elämänsääntöä.²³ Merkittävää on se, mitkä

---

¹⁶ Mueller 2010, 275.

¹⁷ Mueller 2010, 276–278.

¹⁸ Mueller 2010, 278–281.

¹⁹ Mueller 2010, 281, 282.

²⁰ Mueller 2010, 282–284.

²¹ Mueller 2010, 284, 285.

²² Mueller 2010, 209–211.

²³ Mueller 2010, 210–211; Lehmijoki-Gardner 2004, 213.

tekstit tai tekstien kohdat Clara valitsi elämänsääntöönsä ja miten hän järjesti tekstit säännössään.²⁴

Lähteet ovat tyyliään erilaisia. Lähteiden erilaiseen tyyliin vaikuttavat niiden lajityypit, ja se mikä tehtävä niillä on ollut. Clara kirjoitti kirjeet kohteliaalla ja kunnioittavalla sävyllä. Ne sisältävät paljon teologista tekstiä, ja köyhyydestä puhutaan ihannoivasti. Lisäksi kirjeissä on jatkuvasti läsnä Claran oma ääni, sillä hän kirjoitti omasta näkökulmastaan. On otettava huomioon, että kirjeet kirjoitettiin keskiajalla tietyllä tavalla. Tyylieroja on myös kirjeiden välillä. Neljäs kirje eroaa kolmesta aiemmasta. Neljännessä kirjeessä ei ole pelkästään Claran antamia ohjeita vaan myös hänen tunteellista kuvailuaan siitä, miten paljon Agnes hänelle merkitsi.

Elämänsääntö on neutraalia ohjetekstiä, koska se on käytännönläheinen teksti. Siinä kerrotaan ytimekkäästi, millaisia sääntöjä ja toimintatapoja köyhien sisarien sääntökunnassa noudatettiin. Clara haki säännölle paavin hyväksyntää, jolloin se on kirjoitettu vastaamaan naisten sääntökunnan perustamiseen liittyviä vaatimuksia. Poikkeuksena muuhun säännön tekstiin on lukujen kaksi, kuusi ja kymmenen kohdat, joissa Clara tuo oman äänensä esiin kirjoittamalla ensimmäisessä persoonassa.

Teksteihin liittyy ongelmia. Ne eivät suoraan kerro, miten johtaminen on todellisuudessa toteutettu. Ei voida olla esimerkiksi varmoja siitä, kuinka tarkkaan sisaret noudattivat elämänsäännön ohjeita tai Claran käsityksiä johtamisesta. Lisäksi lähteiden lajityypit vaikuttivat siihen, mitä kaikkea Clara pystyi niissä kertomaan omasta näkemyksestään. On otettava huomioon, että kirjeissä Clara pystyi tuomaan esille paljon vähemmän tietoa ja mielipiteitä kuin pitkässä elämänsääntössään. Lisäksi kirjeet on kirjoitettu lyhyemmässä ajassa kuin elämänsääntö, jota Clara työsti monta vuotta.

Aiempi tutkimus

Köyhien sisarien johtamisesta ei ole tehty tutkimusta. Clarasta, köyhistä sisarista ja Claran kirjoituksista on tehty tutkimusta jonkin verran. Erityisesti Joan Muellerin tutkimukset ovat Clara Assisilaiseen liittyvän tutkimuksen keskeisintä kirjallisuutta. Omalle tutkimukselleni tärkein tiedonlähde on ollut Muellerin tutkimus *A Companion to Clare of Assisi: Life, Writings and Spirituality* vuodelta 2010. Teos sisältää käyttämäni lähteet ja paljon tutkimustietoa.²⁵ Toinen Claraa ja köyhiä sisaria kä-

---

²⁴ Mueller 2010, 210.

²⁵ Mueller 2010.

sittelevä tärkeä tutkimus on Lezlie S. Konx'n *Creating Clare of Assisi: Female Franciscan Identities in Later Medieval Italy*.²⁶ Tärkeää tietoa naisesta hengellisenä johtajana tarjosi erityisesti artikkelit teoksesta *Crown and Veil. Female Monasticism from the Fifth to the Fifteenth Centuries* vuodelta 2008 ja teoksesta *Women and Power in the Middle Ages* vuodelta 1988.²⁷

Koko fransiskaanisääntökuntaa käsittelevää tietoa sain erityisesti Maiju Lehmojoki-Gardnerin artikkelista teoksesta *Keskiajan kirkko: Uskonelämän muotoja läntisessä kristikunnassa* vuodelta 2004. Sääntökuntaa koskevaa tietoa sain myös paljon C.H. Lawrencen teoksesta *Medieval Monasticism. Forms of Religious Life in Western Europe in the Middle Ages* vuodelta 1996. Fransiskaaniveljien kahden säännön tarkastelussa keskeinen teos oli *Franciscus Assisilainen: Kutsu köyhyyteen. Kootut kirjoitukset* vuodelta 2005.²⁸

1.2 Nainen ja sääntökunnan johtaminen sydänkeskiajalla

Kun tutkitaan naisen vaikutusvaltaa historiassa, on tärkeää ymmärtää tietyt tutkimuksen lähtökohdat. Perinteisesti vaikutusvalta on yhdistetty julkiseen auktoriteettiin. Keskiajalla naisen julkisen vallankäytön ja auktoriteetin harjoittamista rajoitettiin. Nainen nähtiin Eevan jälkeläisenä älyllisesti ja tunteellisesti vajavaisempana kuin mies, minkä takia naiset eivät voineet käyttää vaikutusvaltaa yhtä vapaasti kuin miehet. Naiset eivät voineet toimia vallankäytön näyttämöillä kuten esimerkiksi kirkossa tai opiskeluun tarkoitetuissa instituutioissa. Lisäksi naisten asemaa rajoitti lainsäädäntö.²⁹

Vaikka naisen asema keskiajalla oli vaikutusvallan näkökulmasta heikompi kuin miehen, vaikutusvaltaa ei pidä nähdä liian suppeana käsitteenä kuten pelkkänä julkisena auktoriteettina. Tällöin syntyy oletus, ettei naisilla ollut minkäänlaista valtaa. Lisäksi naisen yhteiskunnallisen toiminnan tutkiminen olisi näin ollen merkityksetöntä. Tutkittaessa naisten toimintaa historiassa on pyrittävä kritisoimaan perinteistä näkemystä vallankäytöstä ja pyrkiä löytämään uudenlaisia näkökulmia tutkimukseen.³⁰ Vaikutusvalta pitää ymmärtää laajana käsitteenä: se voi olla kykyä toimia tehokkaasti, kykyä vaikuttaa ihmisiin ja päätöksiin sekä kykyä saavuttaa

---

²⁶ Knox 2008.

²⁷ Gerchow, Bodarwe, Marti & Röckelein 2008; Hamburger, Marx & Marti 2008; Röckelein 2008; Schreiner 2008; Signori 2008; Bell 1988; Rezak 1988; Schulenburg 1988.

²⁸ FA 2005; Lehmojoki-Gardner 2004; Lawrence 1996.

²⁹ Erler & Kowaleski 1988, 1.

³⁰ Erler & Kowaleski 1988, 1.

päämääriä.³¹ Keskeistä ei ole keskittyä siihen, miten miehet rajoittivat naisten toimintaa vaan siihen, miten ja kuinka naiset pystyivät käyttämään valtaa keskiajalla. Näin saadaan uusia näkökulmia naisen asemasta keskiajan yhteiskunnassa.³²

Varhaiskeskiajalla naisilla oli ollut suurempi vaikutus kirkon toimintaan kuin sydänkeskiajalla; naiset olivat olleet osallisina synodeissa, koulutuksessa ja maanomistuksessa.³³ Tilanteen muuttivat 800-luvulta lähtien alkaneet uudistukset, jotka koskivat yhteiskunnan rakennetta ja kirkkoa. Uudistusten myötä kirkko muuttui instituutionaaliseksi ja hierarkkiseksi järjestelmäksi. Naisen vaikutusvaltaa pyrittiin vähentämään niin maallisissa kuin kirkollisissa asioissa. Uudistusten myötä korostettiin naisen ja miehen erottamista toisistaan. Siksi esimerkiksi naisyhteisöihin kohdistui tiukka klausuuri.³⁴ Sydänkeskiajan ilmapiiri koskien naisen uskonnollista vaikuttamista ja johtamista kohtaan oli siis haastava. Siksi naiset hakeutuivat johtotehtäviin naisyhteisöihin, kuten esimerkiksi nunnaluostareihin ja sääntökuntiin.³⁵

Fransiskaanisarisien sääntökunnan johtamisesta ei ole tarkkaa tutkimustietoa. Ilman tulkintaa ja tutkimusta Claran omasta elämänsäännöstä löytyy tietoa hyvin vähän; mainitaan vain abbedissa ja muutama muu virka. Claran elämänsäännön antama kuva johtamisesta on siis hyvin suppea ja tulkinnanvarainen. Clara käytti säännössään tukena Benedictuksen sääntöä, mikä kertoo siitä, että benediktiinien nunnaluostarien toiminnalla on ollut vaikutusta Claran sääntökunnan elämään. Lisäksi sääntökunnan naiset elivät luostarirakennuksessa ja klausuurissa kuten nunnat. On tärkeää myös huomata, että kardinaali Hugolino käytti vuonna 1219 sisarille laatimassaan elämänsäännössä pohjana benediktiinien sääntöä.³⁶ Yleisesti kirkon ja paavin näkemys fransiskaanisarisien elämäntavasta perustui vahvasti nunnaluostarien erityisesti benediktiinien elämäntyyliin.³⁷ Lisäksi nunnaluostarit syntyivät ennen sääntökuntia, jolloin on luonnollista, että luostarijärjestelmä vaikutti sääntökuntien yhteisöjen muodostumiseen. Yleiskuva sääntökunnan johtamisesta voidaan siis muodostaa osittain nunnaluostarien kautta.

Luostarielämä antoi naiselle mahdollisuuden johtamiseen, koska luostarielämä vapautti naisen vaimon tehtävistä. Nunnilla oli mahdollisuus opiskella ja

---

³¹ Erler & Kowaleski 1988, 2.

³² Erler & Kowaleski 1988, 10.

³³ Erler & Kowaleski 1988, 5, 6.

³⁴ Schulenburg 1988, 115.

³⁵ Bell 1988, 160.

³⁶ Mueller 2010, 91.

³⁷ Mueller 2010, 91; Knox 2008, 32, 33, 39.

opettaa muita naisia.³⁸ Luostarit olivat ainoita paikkoja, joissa nainen pystyi saamaan hyvän koulutuksen ja käyttämään sitä. Luostarissa nainen pystyi koulutuksensa ansiosta toimimaan kirjailijana, kirjurina, maalaajana, tekstiilien tekijänä sekä rakennusprojektien tukijoina ja ohjaajina riippuen omasta tehtävästään.³⁹ Liittyminen luostariin tai sääntökuntaan antoi naisille hengellistä vapautta ja mahdollisuuden päästä korkeaan asemaan naisyhteisössä.⁴⁰ Usein uskonnolliset naisyhteisöt olivat kuitenkin miesten valvonnan alla. Naisyhteisön elämäntapaan otettiin malli suoraan tai soveltaen miesyhteisöiltä. Naisyhteisöä lähellä oleva miesyhteisö saattoi merkittävästi vaikuttaa naisten elämäntapaan. Tämän takia useat naisyhteisöt muistuttivat toiminnaltaan toisiaan.⁴¹

Nunnaluostareissa ja sääntökuntien luostariyhteisöissä johtajana toimi abbedissa. Naiselle abbedissan tehtävä oli yksi keskeisistä tavoista saada vaikutusvaltainen asema.⁴² Benediktiinien säännössä määrättiin, että abbedissa valittiin sisarien joukosta vapailla vaaleilla ja vaaleihin ei saanut vaikuttaa kukaan yhteisön ulkopuolinen henkilö. Tämä käytäntö yleistyi kuitenkin vasta 1100-luvulta alkaen. Sitä ennen ulkopuoliset tahot kuten lahjoittajat, hyväntekijät ja hallitsijat pystyivät vaikuttamaan siihen, kuka naisyhteisön jäsenistä valittiin abbedissaksi.⁴³ Sisarien tuli vannon abbedissalle ehdoton tottelevaisuuden vala. Abbedissan täytyi kuitenkin ottaa huomioon sisariensa mielipide tehdessään päätöksiä.⁴⁴

Luostarien hierarkiassa oli muitakin johtajan tehtäviä. On mahdollista, että sääntökuntien järjestelmässä oli vastaavanlaisia työtehtäviä. Priorissa oli henkilö, joka toimi abbedissan avustajana, ja hän oli yleensä ehdolla seuraavaksi abbedissaksi. Muita johtaja tehtäviä olivat *cellarer*, *magistra tai scolastica* ja *thesauraria*. *Cellarer* oli vastuussa luostarin talouden hallinnosta. *Magistra* tai *scolastica* oli vastuussa noviisien ja nuorten sisarien koulutuksesta sekä kasvatuksesta. *Thesauraria* oli vastuussa luostarin arvoesineiden säilytyksestä. Kaikki nämä tehtävät olivat keinoja päästä abbedissan asemaan.⁴⁵

Abbedissoilla oli maallista toimivaltaa, koska he omistivat usein merkittäviä maa-alueita. He olivat vastuussa näistä alueista ja alueiden väestöstä. Abbedissoilla

---

³⁸ Setälä 1996, 132, 140–143.

³⁹ Gerchow, Bodarwe, Marti & Röckelein 2008, 22.

⁴⁰ Hamburger, Marx & Marti 2008, 44.

⁴¹ Hamburger, Marx & Marti 2008, 44.

⁴² Gerchow, Bodarwe, Marti & Röckelein 2008, 26, 27; Wogan-Browne 2001, 189.

⁴³ Gerchow, Bodarwe, Marti & Röckelein 2008, 26, 27.

⁴⁴ Gerchow, Bodarwe, Marti & Röckelein 2008, 26.

⁴⁵ Gerchow, Bodarwe, Marti & Röckelein 2008, 27.

oli oikeus hallita alueittensa seurakuntakirkkoja ja nimittää kirkkoihin pappeja. Abbedissat johtivat yhteisöjä ja neuvottelivat hallitsijoiden kanssa veroista ja etuoikeuksista. Abbedissat myös huolehtivat yhteisönsä taloudesta ja edustivat luostarikoulutuksen auktoriteettia yhteiskunnassa. Abbedissojen asemaan liittyi oppineisuus ja viisaus. Abbedissan valtaa lisäsi se, jos abbedissa näki näkyjä ja teki ihmeitä. Luostarin taloudellisissa asioissa abbedissaa saattoi neuvoa 1100-luvulta lähtien apotti, prior tai joku muu miespuolinen henkilö.⁴⁶

Abbedissoilla oli mahdollista saada koulutuksellista, hengellistä ja hallinnollista valtaa, mutta sitä rajoittivat keskiaikaiset käsitykset naisen asemasta. Abbedissaa koskivat liturgiset ja hengelliset rajoitukset. Abbedissoilta oli kielletty papin tehtävät, kuten opettaminen ja vihkeminen. He eivät myöskään saaneet puhua kirkossa. Tämä tarkoitti, etteivät abbedissat voineet saarnata tai lukea evankeliumia julkisesti, kuunnella synnintunnustuksia tai toimia messussa. Nunnien ja sisarien yhteisöissä sielunhoito ja synnintunnustuksien kuuleminen oli miesten tehtävä.⁴⁷ Poikkeuksena olivat liturgiset esineet ja tekstit. Oli abbedissan ja priorissan tehtävä huolehtia, että yhteisöllä oli käytössään kaikki sen tarvitsemat liturgiset välineet. Tämä kertoi abbedissan oikeudesta päättää luostarin omaisuudesta, sillä liturgiset välineet olivat arvokkaita.⁴⁸

Luostarien abbedissoilla oli hallussaan sauva ja ristiriipus merkinä vallastaan ja asemastaan. He saattoivat joskus käyttää myös hiippaa.⁴⁹ Abbedissalla oli myös ”valtaistuini” kuorissa, jossa nunnat olivat kirkossa jumalanpalveluksen aikana.⁵⁰ Nämä vallan symbolit kertoivat abbedissan asemasta sekä luostarin sisällä että sen ulkopuolella.⁵¹ Kun otetaan huomioon fransiskaanisääntökunnan ajatus köyhyydestä, kuva sääntökunnan abbedissasta pitelemässä sauvaa tai riipusta kaulassaan arvonsa merkiksi ei välttämättä vastaa todellisuutta. Nunnan arvomerkkien olemassaolo on kuitenkin hyvä ottaa huomioon, koska ne kertovat abbedissan olleen selkeässä arvovaltaisessa asemassa riippumatta siitä käyttikö hän kyseisiä esineitä vai ei.

---

⁴⁶ Gerchow, Bodarwe, Marti & Röckelein 2008, 64; Röckelein 2008, 215; Schreiner 2008, 225; Wogan-Browne 2001, 191, 199, 212; Setälä 1996, 136; Schulenburg 1988, 111, 112.

⁴⁷ Schreiner 2008, 225.

⁴⁸ Hamburger, Marx & Marti 2008, 58.

⁴⁹ Gerchow, Bodarwe, Marti & Röckelein 2008, 64; Hamburger, Marx & Marti 2008, 64; Schreiner 2008, 225.

⁵⁰ Hamburger, Marx & Marti 2008, 64, 65, 72, 73.

⁵¹ Schreiner 2008, 225.

Abbedissoilla ja naisyhteisöllä oli käytössään oma sinetti.⁵² Sinetin päätehtävä oli toimia yksilöllisenä identiteetin merkinä kertoen omistajansa nimen ja aseman. Sinetin käyttö ja levittäminen yhteisön piiriin liittyi vaikutusvaltaan ja politiikkaan. Sinetti kertoi naisen oikeudesta omaisuuden omistamiseen ja näin ollen maalliseen valtaan.⁵³ Miehet pystyivät käyttämään sinettiään yhteyksissä, jotka eivät koskeneet suoraan heitä itseään, eli sinetin käyttö oli julkista. Naiset käyttivät sinettejä kuitenkin vain henkilökohtaisissa tilanteissa, jolloin sineteillä ei ollut samanlaista julkista valtaa kuin miehillä.⁵⁴

Köyhien sisarien sääntökunnalla on saattanut olla käytössä sinettejä. Esimerkiksi Sienan kaupungin Santa Chiaran luostarilla oli käytössään sinetti, jossa on kuvattu Clara pitelemässä monstranssia eli ehtoollisleivän säilytysastiaa. Sinetti on ajoitettu goottilaisen taiteen ja arkkitehtuurin kaudelle, jolloin se on ollut käytössä Claran ollessa elossa.⁵⁵ Siitä ei kuitenkaan voi olla varma käyttikö Clara ja hänen oma San Damianon yhteisönsä sinettiä. Kyseinen Sienan luostarin sinetti saattoi olla yksi tapa kunnioittaa Claraa sääntökunnan johtajana. On kuitenkin otettava huomioon, että sinetti oli yksi tapa abbedissalle osoittaa identiteettiään ja asemaansa, jolloin Clara on saattanut käyttää sellaista.

Keskiajalla oli yleistä, että abbedissat olivat aatelistoa ja korkea-arvoisesta suvusta eli asema sisarien yhteisössä määrittyi syntyperän mukaan.⁵⁶ Näin oli myös Claran tapauksessa. Alemmassa säädysssä olevilla naisilla oli myös mahdollisuus päästä abbedissaksi tai muuhun sääntökunnan korkeaan tehtävään ansioidensa ja kykyjensä perusteella.⁵⁷ Luostarit rakentuivat joskus pyhimykseksi tunnustetun ja usein aatelisen ja varakkaan naisen ympärille. Samalla tavalla köyhien sisarien sääntökunta rakentui Claran, entisen aatelisen, ympärille.⁵⁸

Veljet olivat vastuussa sisarien sielunhoidosta, koska naiset eivät voineet tehdä papin tehtäviä.⁵⁹ Fransiskaaniin sääntökunnan alkuvaiheessa veljillä ei vielä ollut virallista sääntöä ja instituutionaalista rakennetta. Heillä oli vain paavi Innocentius III:n sanallinen hyväksyntä heidän toiminnalleen.⁶⁰ Tässä vaiheessa sisarien ja veljien välillä vallitsi vastavuoroinen suhde. Fransiskaanisisarilla oli tehtävänä

---

⁵² Hamburger, Marx & Marti 2008, 65.

⁵³ Rezak 1988, 61.

⁵⁴ Rezak 1988, 66.

⁵⁵ Debby 2014, 27; Scala archives s. a.

⁵⁶ Wogan-Browne 2001, 189.

⁵⁷ Wogan-Browne 2001, 192.

⁵⁸ Lehmijoki-Gardner 2004, 212; Setälä 1996, 134; Schulenburg 1988, 105–109.

⁵⁹ Screiner 2008, 225, 226.

⁶⁰ Knox 2008, 23.

huolehtia sairaista veljistään ja tarjota heille lepoa. Veljet taas huolehtivat sisarien sielunhoidosta. Tämä perustui evankeliumin antamaan malliin, jossa naiset huolehtivat Jeesuksesta ja hänen opetuslapsistaan. Vastavuoroisesti Jeesus ja Paavali olivat huolehtineet sisaristaan. Tällainen suhde oli myös Claran ja Franciscuksen välillä. Lisäksi San Damianossa kävi monia veljiä lepäämässä ja tarjoamassa sielunhoitoa sisarille. Veljet huolehtivat myös luostarin kunnossapidosta.⁶¹ Kun fransiskaanelveljien elämä alkoi saada pysyvämmän ja luostarimaisemman muodon, veljet pystyivät itse huolehtimaan omista tarpeistaan eivätkä tarvinneet sisaria enää avukseen. Muellerin mukaan sisarista tuli veljille taakka eikä tarpeellisia kumppaneita kuten aikaisemmin oli ollut.⁶²

Fransiskaanelveljien suhtautuminen sisariin perustui aluksi paljon Franciscuksen näkemykseen. Franciscuksen ja Claran välit olivat hyvät, ja hän oli julistanut Claralle kirjoittamassaan elämänsäännössään, että hän pitäisi sisarista ” — rakasta huolta”. Silti fransiskaanelveljet välttelivät koko 1200-luvun taloudellisia ja hengellisiä velvoitteita, jotka liittyivät fransiskaanelisariin. Tämä liittyi siihen, että Franciscus huolimatta hyvästä suhteestaan Claraan ei halunnut yhdistää sääntökuntansa naisten yhteisöihin. Franciscus nimittäin pelkäsi, että sisarien sielunhoito saattaisi viedä veljien huomion pois omasta kutsumuksestaan. Franciscus laati vuonna 1223 kardinaali Hugolinon avustuksella säännön, *Regula Bullata*’n, jossa määrättiin, että veljet saivat mennä naisluostariin vain paavin luvalla. Sisaret kuitenkin vaativat saada sielunhoitoa ja paavi onnistui 1200-luvun lopussa Franciscuksen kuoleman jälkeen painostamaan veljet vastuuseen fransiskaanelisaristaan. Veljet kuitenkin vaativat, että sisarien luona vierailtiin vain sielunhoidollisista syistä eikä maallisissa asioissa. Tehtävä täytyi nimittää vain tietyille veljille.⁶³ Leslie S. Knoxin mukaan San Damianon köyhillä sisarilla oli muista sisarluostareista eroten erityinen suhde veljiin, koska Clara oli Franciscukselle tärkeä. Silti San Damianon köyhien sisarien ja veljien välillä ei ollut mitään juridista yhteyttä.⁶⁴

Veljien tehtävä huolehtia sisaristaan saattoi tarkoittaa johtamisen kannalta sitä, että veljet pystyivät vaikuttamaan sisarien yhteisön toimintaan ja johtamiseen. Sääntökuntatoiminnan alussa huolenpito oli ollut vastavuoroista. Tilanne kuitenkin muuttui pian siten, ettei sisarien ja veljien välillä ollut välttämättä kiinteää yhteyttä.

---

⁶¹ Mueller 2011, 63, 64; Mueller 2010, 52; Knox 2008, 23; Mueller 2006, 16.

⁶² Mueller 2011, 64; Mueller 2006, 16.

⁶³ Knox 2008, 30; Schreiner 2008, 237, 238; FA 2005, 81; Lehmijoki-Gardner 2004, 213, 214.

⁶⁴ Knox 2008, 31.

Toisin sanoen veljien päätösvalta sisarien yhteisön toiminnassa väheni, mikä tarkoitti abbedissan ja naisten oman päätösvalan lisääntymistä yhteisönsä asioissa. Clarankin vastuu omasta yhteisöstään varmasti kasvoi merkittävästi, kun veljet eivät olleet enää niin kiinnostuneita vaikuttamaan sisarien asioihin.

Klausuuri oli keskeinen piirre naisten luostari- ja sääntökuntaelämässä.⁶⁵ Klausuurilla oli merkittävä vaikutus yhteisön johtamiseen, koska se eristi naiset pois muusta maailmasta. Klausuuri rajasi naisten itsenäisyyttä ja vaikutusmahdollisuuksia omassa yhteisössään ja erityisesti luostarin ulkopuolisessa maailmassa. Suljetussa yhteisössä eläminen esti naisia myös päättämästä kokonaan itse yhteisönsä taloudesta, sillä heidän täytyi tukeutua luostarin ulkopuolisiin tahoihin.⁶⁶

Toisaalta klausuuri sulki naiset omaan yhteisöönsä, jonka asioihin ei saanut kuka vain puuttua. Abbedissalla ja muilla sisaryhteisön johtotehtävissä olevilla oli luultavasti suurin valta käytännössä, vaikka paavilla ja kirkolla olikin virallisesti ylin oikeus päättää yhteisön toiminnasta. Lisäksi johtamiseen vaikutti se, kuinka paljon miehet halusivat puuttua naisyhteisön asioihin. Jos munkit tai veljet eivät olleet halukkaita puuttumaan naisten elämään luostarissa, antoi se naisyhteisölle suuremman vallan päättää asioistaan. Klausuuri siis sekä rajasi että lisäsi naisten vaikutusmahdollisuuksia koskien luostarin elämää ja sääntökunnan toimintaa. On myös oltava kriittinen sen suhteen, mitä naisten luostarielämästä tiedetään. Ei voida olla varmoja siitä, kuinka paljon abbedissa ja sisaret todellisuudessa noudattivat luostarin ulkopuolisten tahojen käskyjä ja ohjeita.

1.3 Köyhät sisaret ja köyhyyden elämäntapa

Clara oli fransiskaanisarisien eli köyhien sisarien sääntökunnan perustaja. Köyhien sisarien sääntökunta perustui fransiskaanien elämäntapaan. Kerjäläissääntökunnat, kuten fransiskaanit ja dominikaanit, syntyivät 1200-luvulla, ja niiden harjoittama köyhyyden elämäntapa vaati paavin hyväksynnän ja luvan. Fransiskaaniveljien sääntökunta perustettiin vuonna 1209 ja köyhien sisarien vuonna 1212. Fransiskaanit saivat toiminnalleen paavin lopullisen hyväksynnän vuonna 1223.⁶⁷ Paavi Innocentius III (paavina 1198–1216) myönsi Claran köyhille sisarille köyhyyden privilegion vuonna 1216. Kardinaali Hugolino, seuraava paavi Gregorius IX (paavina 1227–1241), vahvisti kyseisen privilegion vuonna 1228.⁶⁸

---

⁶⁵ Hamburger, Marx, Marti 2008, 48.

⁶⁶ Hamburger, Marx, Marti 2008, 44, 45; Schulenburg 1988, 115.

⁶⁷ Lehmijoki-Gardner 2004, 198, 199, 210–212.

⁶⁸ Lehmijoki-Gardner 2004, 209, 212.

Kerjäläissääntökuntien köyhyys tarkoitti askeesia, paastoamista ja itsetutkiskelua. Sääntökuntien elämäntapaan kuului Kristuksen esikuvan seuraaminen, apostolinen ja yksinkertainen elämänmuoto sekä toiminnallinen hengellisyys. Tämä tarkoitti saarnaamista, lähimmäisen palvelua ja ruumiillista työtä. Apostolisuus tarkoitti vapaaehtoista köyhyyttä, vaatimatonta pukeutumista, saarnatyötä, liikkuvaa elämäntapaa ja sitä, ettei omistanut mitään. Vapaaehtoiseen köyhyyteen kuuluivat vahvasti myös kurinalaisuus ja nöyryys.⁶⁹

Naisten apostolisuus nähtiin eri tavalla kuin miesten. Naisjäsenet tekivät saarnatyötä vain naisten keskuudessa, ja he eivät harjoittaneet liikkuvaa elämäntapaa kuten veljet. Tähän oli syynä se, että sisarien tuli noudattaa klausuuria eli elää kiinteästi luostarin suljetussa yhteisössä.⁷⁰ Tämä tarkoitti käytännössä sitä, etteivät sisaret saaneet lähteä luostarista eikä luostariin saanut tulla ketään ulkopuolista. Tähän sääntöön oli poikkeuksia, sillä luostareissa vieraili sisarien perheenjäseniä, lahjoittajia ja veljiä.⁷¹ Klausuurin tiukkuus vaihteli liturgisen kalenterin mukaan, sillä tärkeiden juhlien ja tapahtumien aikana luostarissa kävi vierailijoita.⁷² Vierailuita varten luostarissa oli tiloja, joissa oltiin kosketuksissa ulkomaailman kanssa. Näitä tiloja olivat abbedissan huoneisto, portti ja vierastalo.⁷³

Claran köyhien sisarien sääntökunta levisi hyvin nopeasti 1200-luvulla: Vuonna 1228 toiminnassa oli jo 23 luostaria eri puolilla Eurooppaa. Claran johtama San Damianon luostari oli sääntökunnan kuuluisin luostari ja se oli mallina muille fransiskaanisistarien luostareille siitä, millaisissa olosuhteissa köyhien sisarien tuli elää.⁷⁴ Fransiskaanisistarien yhteisöjä ei perustettu keskitetysti, vaan ne jakautuivat kahteen päähaaraan: köyhyyttä korostaviin yhteisöihin ja yhteisöihin, joissa köyhyyteen ei suhtauduttu niin ankarasti. Claran vaikutus ulottui näihin köyhyyttä korostaviin yhteisöihin, mutta suurin osa fransiskaanisistarien yhteisöistä kuului jälkimmäiseen päähaaraan. Claran ja San Damianon esimerkki siis näkyi vain osassa fransiskaanisistarien yhteisöjä. Claran valta abbedissana ei siis välttämättä ulottunut kaikkiin sisarluostareihin.⁷⁵

Sääntökunnan levinneisyyteen vaikutti se, että 1200-luvulla aatelisnaisille oli yleistä perustaa luostareita ja ryhtyä nunniksi. Näin teki esimerkiksi Prahalainen

---

⁶⁹ Lehmijoki-Gardner 2004, 199, 200, 204, 206, 208.

⁷⁰ Lehmijoki-Gardner 2004, 199, 200, 204, 206, 208.

⁷¹ Hamburger, Marx, Marti 2008, 45, 65.

⁷² Hamburger, Marx, Marti 2008, 48.

⁷³ Gerchow, Bodarwe, Marti & Röckelein 2008, 64.

⁷⁴ Mooney 2016, 59; Mueller 2010, 35; Ledoux 2003, 19.

⁷⁵ Hamburger, Marx & Marti 2008, 42; Lehmijoki-Gardner 2004, 212.

Agnes (1211–1282)⁷⁶, jolle Clara kirjoitti neljä kirjettään.⁷⁷ Agnes oli abbedissa Prahan ”Kaikkein pyhimmän lunastajan” luostarissa vuodesta 1234 lähtien. Luostarin mallina oli toiminut Assisin San Damiano, joten Agnesin luostarissa noudatettiin samaa köyhyyden elämäntapaa kuin San Damianossa. Agnes kirjoitti Clarylle saadakseen apua ja neuvoja luostarinsa ylläpitämiseen ja pyhän köyhyyden oikeanlaiseen toteuttamiseen.⁷⁸

Ennen kuin Clara sai valmiiksi sisarien elämänsäännön vuonna 1253, sisaret käyttivät sääntönään kardinaali Hugolinon laatimaa fransiskaanisistarien sääntöä. Hugolino laati säännön vuonna 1219. Elämänsäännössä korostettiin köyhien sisarien sääntökunnan luostarimaisuutta eli tiukkaa klausuuria, hiljentymistä ja kiinteän omaisuuden omistamista. Sääntö pohjautui benediktiininunniin sääntöön.⁷⁹ Kardinaalin säännön mukainen elämäntapa erosi fransiskaaniveljien avoimesta elämäntavasta. Tämä johtui siitä, ettei naimattomille naisille ollut mahdollista elää vapaana ilman valvontaa; fransiskaanisistarien tuli elää luostarissa, joka toimi fransiskaaniveljien valvonnan alla.⁸⁰ Vuonna 1247 paavi Innocentius IV vahvisti Hugolinon tekemän säännön laatimalla siitä oman version. Myös Innocentiuksen säännössä korostui kiinteän omaisuuden omistaminen.⁸¹

Vuonna 1227 paaviksi tultuaan Hugolino halusi antaa San Damianon luostarille omaisuutta ja kehotti Claraa ottamaan lahjoituksen vastaan. Paavin laatima elämänsääntö ja vaatimus omaisuuden omistamisesta ei sopinut yhteen Claran ja Franciscuksen köyhyyden ihannoimisen kanssa. Köyhien sisarien sääntökunta perustui Franciscukselta saatuun ajatukseen ”pyhästä köyhyydestä”, joka pohjautui seuraavaan Raamatun kohtaan: ”Jeesus sanoi hänelle: Jos tahdot olla täydellinen, niin mene ja myy kaikki, mitä sinulla on, ja anna rahat köyhille. Silloin sinulla on aarre taivaassa. Tule sitten ja seuraa minua.” (Matt.19:21).⁸²

Pyhä köyhyys oli elämäntapa, jossa seurattiin Kristuksen esimerkkiä, eli kaikki omaisuus annettiin köyhille ja elettiin ilman sitä. Köyhyys toi ihmiselle ”aarteita taivaaseen”, mikä tarkoitti, että ihminen ansaitsi itselleen paikan taivaassa. Pyhä köyhyys -periaatteen takia Clara ei hyväksynyt paavi Gregorius IX:en elämänsääntöä tai vaatimuksia omaisuuden hankkimisesta, vaan hän piti tiukasti kiinni

---

⁷⁶ Mueller 2010, 122.

⁷⁷ Mooney 2016, 59; Ledoux 2003, 19.

⁷⁸ Mueller 2010, 78, 79, 127.

⁷⁹ Mueller 2010, 91; Lehmijoki-Gardner 2004, 213.

⁸⁰ Lehmijoki-Gardner 2004, 200, 213.

⁸¹ Lehmijoki-Gardner 2004, 213.

⁸² Mueller 2010, 50, 51, 67; Knox 2008, 31, 34; Lehmijoki-Gardner 2004, 213.

Franciscukselta oppimistaan köyhyyden periaatteista. Paavin oli vaikeaa muuttaa sitä tapaa, jolla köyhät sisaret elivät, koska he kunnioittivat niin paljon Franciscuksen antamaa mallia. Vuonna 1228 käydessään Claran luona Gregorius IX teki San Damianon kohdalla poikkeuksen ja salli sen, ettei luostarin tarvinnut ottaa omaisuutta. Clara laati omalle yhteisölleen erillisen elämänsäännön, joka vahvistettiin 1253 juuri ennen hänen kuolemaansa. Claran elämänsääntö oli ensimmäinen naisen laatima uskonnollinen ohjesääntö.⁸³

1.4 Clara Assisilainen

Clara syntyi Italiassa, Assisin kaupungissa. Hänen vanhempansa isä Favarone di Offreduccio di Bernardino ja äiti Ortolana olivat molemmat aatelisia. Claran perhe oli yksi Assisin noin kahdestakymmenestä aatelissuvusta, jotka omistivat maita ja lääninherran linnoja.⁸⁴

Assisin taloudellinen tilanne muuttui 1100-luvun lopussa, kun kauppiaat alkoivat vaurastua ja pyrkivät saamaan itselleen ja kaupungille lisää oikeuksia. Tämä aiheutti uhan Assisin feodaalijärjestelmää ja aatelisten asemaa kohtaan. Lääninhallintoa vastaan perustettiin kiltoja ja muita yhteisöjä. Taistelu läänivaltaa vastaan aiheutti sen, että Italian kansa köyhtyi, ja kauppiaat rikastuivat. Maaorjat menettivät elantonsa, kun lääninherroilta pyrittiin ottamaan läänit pois. Seurasi paljon köyhyyttä, mikä suututti assisilaisia.⁸⁵

Tilanne kärjistyi, kun Assisin lääninherra saksalainen Gonrad Urslingen lähti vuonna 1198 tapaamaan hallintoasioissa uutta paavia Innocentius III:tta. Assisi jäi ilman lääninherran ja hänen sotilaidensa valvontaa, jolloin Assisin asukkaat tuhosivat Assisin alueen linnoitukset ja nimittivät omat vallanpitäjänsä. Assisilaisten viha purkautui aatelistoon, jonka oli pakko paeta kodeistaan. Myös Claran perhe pakeni ja asettui naapurikaupunkiin Perugiaan. Perheen maanpako kesti luultavasti vuodesta 1202 vuoteen 1205. Rauha saatiin lopulta aikaan Assisiin, ja hänen perheensä pystyi palaamaan takaisin kotiin. Claran näkemät ja kokemat väkivaltaiset tapahtumat saattoivat osittain vaikuttaa hänen päätökseensä mennä luostariin ja valita köyhyys elämäntavaksi.⁸⁶

---

⁸³ Mooney 2016, 68; Mueller 2010, 50–51, 67, 68, 209; Knox 2008, 32, 33, 34; Mueller 2006, 38, 39; Lehmijoki-Gardner 2004, 213; Lawrence 1996, 264.

⁸⁴ Mueller 2010, 11.

⁸⁵ Mueller 2010, 11.

⁸⁶ Mueller 2010, 12, 13, 23.

Claran perheenjäsenten, ystävien ja tuttujen antamien tietojen perusteella Clara oli nuoruudessaan hyvin kiinnostunut uskonasioista ja auttoi köyhiä.⁸⁷ Claran kääntymiseen ja elämäntavan muutokseen vaikutti vahvasti Franciscus Assisilaisen hänelle antama esimerkki. Vuosien 1206–1212 välisenä aikana Clara kävi tapaa-massa Franciscusta ja tämä häntä. Ilmeisesti nämä tapaamiset tapahtuivat salassa perheeltä. Clara kävi Franciscuksen kanssa keskusteluja ja sai tältä opetusta. Clara myös tuki köyhien veljien toimintaa.⁸⁸

Claran vanhemmat ja suku tahtoivat hänen menevän naimisiin, mutta Clara kieltäytyi, koska halusi pysyä naimattomana ja elää köyhyydessä. Claran suku vastusti Claran valintaa, minkä takia Clara lähti salaa kotoaan vuonna 1212. Clara meni Portiunculan kirkkoon, joka oli Franciscuksen ja hänen veljiensä ensimmäinen kirkko. Siellä Clara sai Franciscukselta köyhyyden elämänsäännön ja leikkasi hiuksensa. Naisen hiustenleikkuu merkitsi 1200-luvulla sitä, että nainen vapautui vaimon tehtävästä ja omistautui katuvaan elämään luostarissa.⁸⁹

Seuraavaksi Clara siirtyi San Paolon luostariin, josta hän haki turvapaikkaa. Paavi oli myöntänyt kyseiselle luostarille etuoikeuden toimia suojapaikkana. Viivyttään luostarissa muutaman päivän Clara siirtyi Panzon Sant’ Angelon luostariin, jossa hänen seuraansa liittyi hänen siskonsa Caterina ja muita naisia. Leikattuaan hiuksensa ja siirryttyään luostarin suojelukseen Claran perheen oli enää mahdotonta estää Claraa toteuttamasta haluamaansa. Näin ollen Clara sai vapauden elää kuten tahtoi, ja hän siirtyi asumaan San Damianon luostariin, jonka Franciscus oli kunnostanut ja hankkinut Claran ja tämän seuraajien käyttöön. Clarasta tuli vuonna 1225 luostarin abbedissa, ja hän eli San Damianossa lopun ikänsä.⁹⁰

2. Ensimmäiset kolme kirjettä Agnesille

2.1 Claran luoma johtajuuden malli

Tässä luvussa tarkastellaan, miten Clara näkemykset johtamisesta näkyvät hänen ensimmäisessä kolmessa kirjeessään, jotka sijoittuvat ajallisesti lähelle toisiaan. Clara oli toiminut monta vuotta sääntökunnan johtajana, kun Agnes kirjoitti hänelle. Kirjeissään Clara opetti ja neuvoi nuorta Agnesia. Kirjeiden perusteella voi-

---

⁸⁷ Mueller 2010, 19–22.

⁸⁸ Mueller 2010 25, 26, 27, 28, 31; Knox 2008, 21; Ledoux 2003, 10.

⁸⁹ Mueller 2010, 22, 30, 31, 34; Ledoux 2003, 10, 11, 12.

⁹⁰ Mueller 2010, 22, 24, 25, 27, 34; Mueller 2006, 17; Lehmijoki-Gardner 2004, 212; Ledoux 2003, 12, 13.

daan muodostaa Claran käsityksiin pohjautuva johtajuuden malli, joka kuvaa Claran näkemyksiä johtajasta ja yleisesti sääntökunnan johtamisesta. Clara pyrki kirjettensä kautta välittämään Agnesille sääntökunnan johtamisen mallin toivoen, että abbedissana Agnes toteuttaisi mallia omassa luostarissaan.

Johtaja oli auktoriteetti ja esikuva

Kirjeistä löytyy viittauksia Claran auktoriteetista, joka tarkoitti kirjeiden perusteella abbedissalle kuuluvaa johtajan, opettajan ja päättäjän valtaa. Auktoriteetti tarkoitti myös esikuvana olemista muille sisarille. Clara halusi omalla esimerkillään osoittaa Agnesille, että köyhillä sisarilla täytyi olla johtaja, jolla oli selkeä auktoriteetti.

On otettava huomioon, että Agnes ja Clara olivat molemmat taustoiltaan aatelisia, ja molemmat olivat abbedissoja, joten heidän voisi ajatella olleen johtajina samassa asemassa suhteessa toisiinsa. Claran kirjeistä kuitenkin käy ilmi, että Agnes selkeästi haki neuvoa Claralta, eli Agnes piti Claraa auktoriteettina ja esikuvana. Samassa johtotehtävässä olevien sisarien välillä oli eroja auktoriteetin suhteen. Claran auktoriteetin syynä oli abbedissan tehtävän tuomien valtuuksien lisäksi jokin muukin asia: Clara oli vanhempi kuin Agnes. Ensimmäisen kirjeen aikoihin Clara oli noin 40-vuotias, ja Agnes oli 23-vuotias työnsä vasta aloittanut abbedissa.⁹¹

Vanhemmuus nähtiin keskiajalla kahdesta näkökulmasta. Vanhempi ikä tarkoitti suurempaa viisautta, henkistä kasvua ja kykyä vapautua himoista ja haitallisista tavoitteista. Toisaalta vanhuus merkitsi myös heikkoutta niin fyysisesti kuin henkisesti.⁹² Agnes siis kunnioitti Claraa, koska ikä toi Claralle viisautta ja kokemusta. Tässä kohtaa on otettava huomioon säätyjen väliset erot. Voidaan olettaa, että nuoremmalle henkilölle ikäero oli merkittävä vain samassa asemassa olevan kanssa. Eli toisin sanoen nuorempien sisarien tuli kunnioittaa vanhempia sisaria mutta ei välttämättä alemassa säädyssä olevaa vanhempaa henkilöä.

Clara oli selkeästi kokeneempi sisar köyhyyden tiellä kuin Agnes: Clara oli toiminut abbedissana yhdeksän vuotta ensimmäisen kirjeen kirjoittaessaan. Ikä tarkoitti myös Claran parempaa kokemusta asioista, joista Agnes halusi tietää lisää. Esimerkiksi kaikissa kolmessa kirjeessä korostuu Claran ja Agnesin välinen opettaja-oppilas -suhde, koska kirjeet sisältävät paljon Claran opetusta. Kolmannessa kirjeessä Clara otti suhteensa Agnesiin esille hienovaraisesti, mutta tuoden samalla

---

⁹¹ Mueller 2010, 127; Mueller 2006, 56.

⁹² Shahar 1996, 160.

esille kokemuksensa. Clara mainitsi, että ”— omistan jo kaiken, mitä olen taivaan alla kaivannut —”⁹³, mikä voi viitata siihen, että hän oli saavuttanut sen, mitä köyhältä sisarelta ja abbedissalta odotettiin. Toisin sanoen Clara sanoi olevansa kokenut tehtävässään. Tämän jälkeen hän sanoi Agnesin onnistuneen sisaren tehtävässään hyvin Jumalalta peräisin olevan viisauden tukemana.⁹⁴ Tärkeää tässä on tukemisen merkitys. Clara totesi, että Agnes tarvitsi opastusta, mitä puoltaa se, että lopukirje on suurimmaksi osaksi Claran antamaa opetusta.

Claran ja Agnesin välisen suhteen perusteella voi tulkita, että sääntökunnan johtoasemissa oli eroja, jotka perustuivat sisarien ikään ja kokemukseen. Näin ollen vanhemmat sisaret saivat enemmän valtaa kuin nuoremmat sisaret. Sääntökunnan johto oli siis mahdollisesti muodostunut suurimmaksi osaksi kokeneimmista ja/tai vanhimmista sisarista. On muistettava, ettei ikä kuitenkaan vaikuttanut abbedissan aseman saamiseen, sillä Agnes ja Clara olivat molemmat nuoria aloittaessaan abbedissana. Syynä tähän oli tosin se, että Clara oli sääntökunnan perustaja, ja Agnes taas aloitti ensimmäisenä Prahän köyhien sisarien toiminnan eli tietynlaista sisarien välistä hierarkiaa ei ollut vielä muodostunut kummassakaan tapauksessa. Saattaa siis olla, että myöhemmin molemmissa yhteisöissä seuraava abbedissa saatettiin valita sen perusteella kuka oli vanhin.

Claran ja Agnesin välisen ikäeron vaikutusta voi kuitenkin kritisoida siten, että Claralla oli enemmän auktoriteettia suhteessa Agnesiin, koska hän oli sääntökunnan perustaja. Tällainen asema toi Claralle luonnollisesti lisää valtaa suhteessa muihin sisariin ja sääntökunnan abbedissoihin. Tähän voi myös liittyä se, että Clara oli Franciscuksen läheinen ystävä, jolloin hänen oletettiin tietävän Franciscuksen opetukset todella hyvin. Lisäksi Claran saatettiin olettaa tietävän parhaiten, miten Franciscus halusi sisarien elävän.

Claran auktoriteetti tulee kaikissa kolmessa kirjeessä esille kohdissa, joissa Clara oli selkeästi opettajan ja ohjaajan asemassa. Claran opettamista käsitellään tarkemmin myöhemmin. Claran auktoriteetista kertoo myös se, miten kirjeiden eri kohdissa Clara ilmaisi oman mielipiteensä. Näissä kohdissa Claran mielipiteellä oli merkitystä, eli hän tiesi olevansa asemassa, jossa hän pystyi tuomaan esille omat ajatuksensa jopa toiselle abbedissalle.

---

⁹³ Mueller 2010, 267: ”— I already possess what under heaven I have yearned for —”.

⁹⁴ Mueller 2010, 267.

Ensimmäisessä kirjeessä Clara iloitsi Agnesin päätöksestä ryhtyä köyhäksi sisareksi. Samassa kohdassa hän mainitsi, että tieto Agnesin kääntymisestä sisareksi oli tullut hänen tietoonsa.⁹⁵ Sillä oli merkitystä, että Clara sai tietää uuden sisaren liittyneen sääntökuntaan. Tästä voi tulkita, että Clara piti tärkeänä sitä, että hän sai tietää kaikista uusista sisarista. Johtajalla ja erityisesti sääntökunnan perustajalla oli tietynlainen oikeus vaikuttaa siihen ketkä ryhtyvät sisariksi.

Clara puhui siitä, miten Agnes olisi voinut valita toisin; Agnes valitsi maallisen kunnian ja rikkauksien sijaan pyhän köyhyyden. Clara puhui opetuskohdissa usein maallisen maan ja taivaan välisestä erosta. Maallinen omaisuus oli paha asia, kun taas taivaallinen omaisuus oli tärkeintä.⁹⁶ Toisessa kirjeessä Clara nimitti Agnesia kuningattareksi mutta tarkoitti tällä maallisen aseman sijasta Kristuksen kuningattarena olemista. Clara halusi osoittaa, että Agnes oli nyt sisareksi ryhtyttyään uudella hengellisellä tavalla kuninkaallinen.⁹⁷ Maallisuuden ja hengellisyyden erottaminen tulee esille myös kolmannessa kirjeessä, jossa Clara arvioi rohkealla tyyllä sitä, miten Agnesin tuli elää. Clara puhui ensin siitä, että maanpäällinen omaisuus oli lyhytaikaista ja että Agnes tulisi omistamaan paljon enemmän taivaassa. Seuraavaksi Clara kertoi, miten maallisten hallitsijoiden kävi, kun he omistivat maallista omaisuutta ja saivat osakseen kunniaa:

”— joitakin tämän maailman kuninkaita ja kuningattaria on huijattu; vaikka heidän kunniaansa he ovat kiivenneet koko matkan taivaalle ja heidän päänsä ovat koskettaneet pilviä, lopulta heidät tuhotaan kuin kasa sontaa.”⁹⁸

Tämä kohta on mielenkiintoinen siksi, että Agnes oli alun perin kuninkaallinen ja, Clara kertoi Agnesille kuinka hänen olisi voinut käydä, jos hän olisi tyytynyt maallisen maailman rikkauksiin; Agnes olisi voinut ”tuhoutua” tai ”turmeltua”. Tämä on hyvin rohkea tapa opettaa Agnesia. Claralla oli oltava vahva käsitys siitä, että hänellä oli johtajana oikeus sanoa mielipiteensä.

Kyseinen kolmannen kirjeen kohta on erityisen hyvä esimerkki siitä, että Claran mielipiteellä oli suuri merkitys. Tässä kohdassa korostuu myös kahden abbedissan välinen ero johtajan asemassa. Claralla oli valtaa puhua suoraan toiselle abbedissalle käyttäen voimakkaita mielipiteitä. Herää kysymys siitä, miksi tällainen

---

⁹⁵ Mueller 2010, 261.

⁹⁶ Mueller 2010, 262, 263, 266, 268.

⁹⁷ Mueller 2010, 265, 266.

⁹⁸ Mueller 2010, 268: — some kings and queens of this world are deceived; even though in their pride they have climbed all the way up to the sky, and their heads have touched the clouds, in the end they are destroyed like a pile of dung.

kohta on vielä kolmannessa kirjeessä? Agnes oli jo ollut abbedissana muutamia vuosia, ja tämän kohdan aiheita Clara oli käsitellyt aikaisemmissa kirjeissään. Agnes oli mahdollisesti saattanut epäroidä sitä, kuinka vahvasti hänen piti noudattaa köyhyyttä, ja siksi Claran oli pitänyt ottaa omaisuuden käsitteleminen esille vielä uudelleen ja tiukkaan sävyyn.

Agnes joutui Claran tavoin vastustamaan paavi Gregorius IX:en omaisuuteen liittyviä vaatimuksia. Vuonna 1235 paavi kieltäytyi antamasta Agnesin yhteisölle lupaa elää pyhässä köyhyydessä ja halusi yhteisön ottavan vastaan omaisuutta. Agnes joutui vastustamaan paavin tekemää päätöstä siitä, että Agnesin luostari ottaisi vastaan osan omaisuudesta, jonka Agnes oli itse lahjoittanut perustamalleen Pyhän Franciscuksen sairaalalle ennen kuin oli ryhtynyt sisareksi. Agnes vastusti paavia, ja lopulta paavi luopui vaatimuksestaan; Agnesin lahjoittamat varat jätettiin kokonaan sairaalan omistukseen. Tulevina vuosina Agnes joutui useasti vastustamaan eri tahojen vaatimuksia ottaa vastaan lahjoituksia ja omaisuutta.⁹⁹ Vaikutti kuitenkin siltä, että Agnes halusi oman yhteisönsä pysyvän Claran luostarin tavoin tiukassa köyhyydessä. Myös Clara halusi kirjeittensä kautta varmistaa sen.

Clara pyrki kirjeissään osoittamaan Agnesille, miten tärkeää oli valita pyhä köyhyys ja elää sen mukaan. Clara korosti, että sisaren piti omistaa vain taivaallisia asioita ja että maallinen omaisuus oli turmelevaa. Clara ikään kuin arvioi Agnesin elämänvalintaa, eli rivienvälistä voisi tulkita, että elämä ilman köyhyyttä ei Claran mielestä ollut kunniallista. Tämä herättää kysymyksen siitä, kuinka suuren arvon Agnes antoi Claran mielipiteille. Claralla oli oltava jonkinlainen auktoriteetti Agnesiin nähden, koska hän pystyi näin arvioimaan Agnesin elämänmuutosta ja kertomaan mielipiteensä oikeanlaisesta elämästä.

Claran mielipide näkyy myös kohdissa, joissa Clara käsitteli Agnesin edistymistä sisaren tehtävässä. Toisen kirjeen alussa Clara iloitsi siitä, että Agnesilla oli hyvä maine sisarien keskuudessa, koska hän oli hyveellinen. Kolmannessa kirjeessä Clara kehui Agnesia hienosta edistymisestä köyhänä sisarena. Esimerkiksi Clara sanoi: ”Mielestäni olet Jumalan oma apulainen — ” ja ”minä näen myös, että sinä syleilet nöyryydellä köyhyyden armoa —”.¹⁰⁰ Mitä syytä Claralla olisi kehua, jos sillä ei olisi suurta merkitystä Agnesille? Kehuminen osoittaa sen, että Agnes oli tehnyt kuten Clara oli neuvonut, eli Agnes piti Claran neuvoja arvossa. Agnes oli

---

⁹⁹ Mueller 2010, 128; Knox 2008, 38.

¹⁰⁰ Mueller 2010, 265, 272.

mahdollisesti kertonut omassa kirjeessään, miten oli toiminut, ja Clara oli sen perusteella kehunut Agnesia. Keskeistä lainausten kohdissa ”mielestäni” ja ”minä näen” on se, miten Clara toi vahvasti esille mitä mieltä hän oli. Clara siis ajatteli, että johtajalla oli velvollisuus osoittaa, miten sisarien täytyi elää: köyhyyden noudattamiseen piti suhtautua vakavasti. Johtajalla oli myös oikeus ilmaista oma mielipiteensä, ja sitä oli kunnioitettava.

Mielipiteiden lisäksi Claran auktoriteetti tulee esille nimityksissä, joita Clara käytti Agnesista. Ensimmäisessä kirjeessä Clara kirjoitti, että Agnes oli rakas sisar, ja hänestä oli tullut kunniallinen neiti köyhyyden mukaisen elämäntavan valitsemisen myötä. Hän jatkaa kertomalla, että Agnes oli ansainnut tulla kutsuttavaksi Kristuksen sisareksi, puolisoksi ja äidiksi, koska Agnes oli elänyt oikealla tavalla. Seuraavissa kirjeissä Clara kutsui Agnesia aina sisarekseen.¹⁰¹ Claralla oli jonkinlainen asema osoittaa nämä nimitykset Agnesille, koska Clara sanoi, että Agnes oli ansainnut asemansa. Eli sisaren asema tunnustaminen vaati ohjaajan hyväksynnän.

Yksi mielenkiintoinen nimitys, jota Clara käytti Agnesista kertoo siitä, miten Clara näki oman johtajan asemansa. Clara kutsui kolmannessa kirjeessä Agnesia sisariensa kruunuksi (lat. *corona sororum*, eng. *crown of your sisters*)¹⁰². Clara ajatteli, että köyhien sisarien abbedissalla oli yhteisön kruunu eli ylin johtava asema. Kruunu voisi myös viitata siihen, että abbedissa oli sisarista kaunein ja loistavin eli toisin sanoen viisain. Johtajan tehtävä oli jakaa viisauttaan sisarilleen eli ohjata ja neuvoa.

Claran Agnesista käyttämät nimitykset ja arviointi Agnesin uudesta elämäntavasta saattoivat olla Claran suostuttelua ja kehumista. Claralle oli varmasti tärkeää edistää Assisin ulkopuolella toimivaa köyhien sisarien luostaria, koska hän koki tärkeäksi levittää Franciscukselta saamaansa perintöä eteenpäin. Clara halusi varmasti saada yhteyden kaltaistensa naisten kanssa, jotka halusivat elää köyhyydessä. Tieto siitä, että Prahan entinen prinsessa tahtoi elää kuten Clara, oli suuri edistysaskel köyhien sisarien sääntökunnalle. Claralla oli saattanut olla aavistus, että Agnes entisenä aatelisena osasi käyttää vaikutusvaltaa ja saisi muutoksia aikaan. Clara tahtoi Agnesin omaksuvan köyhyyden täydellisesti, jotta hänen elämäntapansa leviäisi Agnesin välityksellä ja tulisi yhä laajemman ihmisryhmän tietoon. On tietysti otettava huomioon, että keskiajalla sääntökunnan leviäminen saattoi olla sattumanvaraista, koska etäisyydet olivat pitkiä ja yhteydenpito hidasta.

---

¹⁰¹ Mueller 2010, 262.

¹⁰² Mueller 2010, 267.

Ajatus siitä, että Clara pyrki edistämään sääntökuntansa leviämistä ja halusi jäseniksi ahkeria ja aikaansaavia henkilöitä, saattaa kertoa Claran halusta tuoda auktoriteettiaan esille myös luostarin ulkopuolella. Tästä voi tulkita, että köyhien sisarien johdon tuli esiintyä arvovaltaisena toimijana ja esikuvana ei vain muille sisarille vaan myös maallikoille. Johtajan aseman piti näkyä myös muualla yhteiskunnassa. Siitä ei kuitenkaan voida tehdä päätelmiä, pitikö johdon arvovaltaa osoittaa fransiskaaneljille, koska heistä ei puhuta kirjeissä mitään.

Kirjeissä on kohtia, joissa Clara antoi käskyn tai ohjeen, jonka mukaan Agnesin tuli toimia. Käsky on usein esitetty hienovaraisesti eikä kovin tiukasti. Toisen kirjeen alussa Clara rukoili, että Agnes eläisi aina äärimmäisessä köyhyydessä.¹⁰³ Koska tämä kohta on kirjeen alussa, voidaan tulkita, että Clara piti asiaa tärkeänä. Clara halusi ja vaati, että Agnes todella noudatti köyhyyttä.

Samassa kirjeessä Clara antaa Agnesille käskyn siitä, ketä muuta kuin Claraa Agnesin oli toteltava. Clara kehotti Agnesia seuraamaan veli Eliaksen neuvoja.¹⁰⁴ Veli Elias oli fransiskaaneljien yleisministeri vuosina 1232–1239. Elias oli myös yksi Franciscuksen varhaisimmista seuraajista.¹⁰⁵ Joan Muellerin mukaan tämä kirjeen kohta liittyy Agnesin omaisuuskiistaan paavin kanssa. Clara halusi Agnesin tukeutuvan veli Eliakseen, koska tämä oli fransiskaanelien yleisministeri ja luotettava henkilö toisin kuin paavi Gregorius IX.¹⁰⁶ Luotettavuudesta kertoo erityisesti se, että veli Elias oli yksi Claran tärkeimmistä tukijoista paavia vastaan. Kun paavi rajoitti veljien vierailuja sisarien luo osittain veljien pyynnöstä, Clara vastusti ajatusta Eliaksen kanssa. Elias oli keskeinen toimija veljien ja sisarien välisessä yhteydenpidossa; hän jopa vaati Franciscusta kuuntelemaan sisariensa avunpyyntöjä. Elias myös auttoi Claraa levittämään elämäntapaansa eri yhteisöihin.¹⁰⁷

Kyseisessä toisen kirjeen kohdassa Claralla oli tietynlainen valta sanoa Agnesille ketä tämän tuli totella. Kohta ei kuitenkaan kerro, pitikö Agnesin totella eniten Eliasta vai Claraa. Clara kuitenkin sanoi: ”Pidä hänen [Eliaksen] neuvoaan muiden neuvoa parempana ja pidä sitä arvokkaampana kuin mitään lahjaa”¹⁰⁸. Clara saattoi tarkoittaa tällä sitä, että Agnesin oli toteltava Eliaksen käskyjä enemmän kuin hänen omiaan. Clara saattoi myös tarkoittaa, että yleisministeriä täytyi asemansa takia kunnioittaa, tai että fransiskaaneljillä oli velvollisuus ja oikeus olla

---

¹⁰³ Mueller 2010, 265.

¹⁰⁴ Mueller 2010, 266.

¹⁰⁵ Mueller 2010, 77; Knox 2008, 20, 36.

¹⁰⁶ Mueller 2010, 80.

¹⁰⁷ Knox 2008, 36, 37.

¹⁰⁸ Mueller 2010, 266.

sisariensa tukena. Joka tapauksessa Clara halusi Agnesin tietävän, että tällä oli tukenaan sekä veli Elias että Clara.

Kolmannen kirjeen lopussa Clara sanoi: ”Minä pyydän ja rukoilen Herran niimeen, että pidättäydyt — vakavasta paastoamisesta”¹⁰⁹. Clara puhui pyytämisestä ja rukoilusta, mutta kyseessä voi kuitenkin olla hienovaraisesti annettu käsky. Clara oli nimittäin tätä kohtaa aikaisemmin vastannut Agnesin kysymykseen paastoamisesta. Clara siis antoi ensin ohjeita paastoamisesta ja käski sitten, ettei Agnesin pitänyt olla liian ankara paastoamisen suhteen. Abbedissan täytyi neuvoa sisariaan ja pitää huolta siitä, että he toimivat oikein esimerkiksi paastotessaan.

Johtaja nöyränä sisarien palvelijana

Kolmessa ensimmäisessä kirjeessä on keskeisesti läsnä Claran johtajuuden nöyrä puoli. Kirjeissä nöyryys tarkoitti toisen palvelemista ja liittyi vahvasti sisaren rooliin. Nöyryys tarkoitti myös vaatimatonta ja kunnioittavaa käytöstä korkeammassa asemassa olevaa henkilöä kohtaan. On otettava huomioon, että pelkkien kirjeiden perusteella ei voida kokonaan tietää sitä, kuinka nöyrä johtaja Clara todellisuudessa oli. On myös vaikeaa varmuudella sanoa, oliko Clara luonteeltaan nöyrä vai oliko nöyryydessä pelkästään kyse sisaren rooliin kuuluvasta ominaisuudesta.

Selkeimmin nöyryys näkyy kirjeiden kohdista, joissa Clara käytti itsestään nöyriä nimityksiä, tai hän viittasi tekojensa olevan vaatimattomia. Eniten Clara puhui itsestään vaatimattomasti ensimmäisessä kirjeessä. Hän kutsui itseään Agnesin ” — alamaiseksi ja palvelijaksi kaikissa olosuhteissa”. Kirjeen lopussa Clara sanoi olevansa Agnesin hyödytön palvelija. Agnesin palvelijaksi Clara ei kutsunut itseään muissa kirjeissä. Clara puhui myös tekemisistään vaatimattomasti. Ensimmäisessä kirjeessä Clara sanoi rukoilevansa Agnesia erityisellä kunnioituksella. Kirjeen lopussa Clara esitti omat rukouksensa vaatimattomina Agnesin rinnalla.¹¹⁰ Clara asetti itsensä selkeästi alempaan asemaan kuin Agnesin. Ensimmäinen kirje kuvaa, miten Clara otti huomioon Agnesin kuninkaallisen taustan ja halusi tämän takia osoittaa olevansa nöyrä eli kunnioittava tätä kohtaan. Clara osoitti nöyryyden olevan tärkeää, kun ollaan tekemisissä arvovaltaisen henkilön kanssa.

Kaikkien kolmen kirjeen alussa toistuu sama lause, jota Clara käytti puhuesaan itsestään. Clara viittasi itseensä ensimmäisessä kirjeessä nöyränä ja vähäpätöisenä palvelijana: ”— Clara, arvoton Jeesuksen Kristuksen palvelija ja hyödytön San

---

¹⁰⁹ Mueller 2010, 269.

¹¹⁰ Mueller 2010, 261, 263.

Damianon luostarissa klausuurissa elävien suljettujen neitojen palvelija —”. Toisen ja kolmannen kirjeen alussa sama lause toistuu.¹¹¹ Joan Muellerin mukaan keski-ajalla kirjeen aloituksessa oli tavallista kehua vastaanottajaa ja esitellä itsensä nöyrästi.¹¹² Tämä kohta voi mielestäni silti kuvastaa sitä, että Clara ajatteli johtajan olevan nöyrä. Clara nimittäin sanoi olevansa Kristuksen palvelijan lisäksi myös neitojen eli sisariensa palvelija. Clara ei halunnut tuoda esille omaa nöyryyttään, vaan Clara esitti itsensä toisten palvelijana. Clara ajatteli, että nöyryys tarkoitti toisten palvelemista. Clara halusi osoittaa Agnesille, että palveleminen kuului myös johtajan tehtäviin.

Muellerin mukaan palvelija -sanalla oli kirjeissä tietynlainen merkitys. Latinkielisessä tekstissä palvelija on *ancilla*, joka tarkoitti 1200-luvun Italiassa kotitalouden palvelijaa. Termiä käytettiin luostareissa kuvaamaan nunnaa kuten *ancilla Dei* tai *ancilla Christi*. Erityisesti *ancilla* viittasi nunniin, joiden tehtävänä oli huolehtia luostarin kotitaloustöistä. Claraan nimitys sopi, sillä hän huolehti yhteisönsä taloustöistä muun muassa pesemällä sisariensa jalat tai puhdistamalla sairaiden sisarien makuusijoja.¹¹³ Eli Claran käyttämä *ancilla* -sana viittaa suoraan siihen, että Claralle nöyryys merkitsi toisten palvelemista.

Herää kysymys, oliko Clara itse luonteeltaan nöyrä? Yksinään kirjeet eivät havainnollista koko kuvaa Claran nöyrästä luonteesta. Ottamalla huomioon sen, miten Claraa on kuvattu, voidaan saada parempi käsitys Claran nöyryydestä. Lezlie S. Knoxin mukaan Clara korosti aina Franciscuksen roolia köyhien sisarien perustajana, eli hän ei ottanut kunniaa itselleen.¹¹⁴ Mueller taas huomauttaa, että Clara ei halunnut ensin ryhtyä San Damianon abbedissaksi, koska halusi olla toisten palvelija. Clara kuitenkin otti abbedissan roolin lopulta vastaan, koska Franciscus vaati sitä.¹¹⁵

Muellerin mukaan Claran sääntökunnan kaikki toiminta perustui vastavuoroiseen huolenpitoon ja ystävällisyyteen. Clara huolehti kaikista ympärillään: sisaris-taan, köyhistä ja sairaista. Claran sisarien mukaan hän oli vaatimaton, lempeä, ystävällinen ja rakastava heitä kohtaan.¹¹⁶ Clara lempeys näkyy myös kirjeiden kau-niissa sanoissa ja kohteliaisuuksissa, joita Clara osoitti Agnesille: ”Minut täyttää

---

¹¹¹ Mueller 2010, 261, 265, 267.

¹¹² Mueller 2010, 132.

¹¹³ Mueller 2010, 132, 133.

¹¹⁴ Knox 2008, 21.

¹¹⁵ Mueller 2010, 51, 52.

¹¹⁶ Mueller 2010, 42, 43, 44, 63.

suuri riemu, koska voit hyvin, olet onnellinen ja olet suotuisasti menestynyt —”¹¹⁷. Sisarien tapauksessa saattoi olla kyse heidän tuntemastaan kunnioituksesta johtajaansa kohtaan, jolloin heistä oli itsestään selvää, että Clara oli hyvin nöyrä. Joka tapauksessa edellä esitetyt esimerkit havainnollistavat sitä, että Clara saattoi todellisuudessa olla nöyrä johtaja ja edellytti samanlaista käytöstä muilta abbedissoilta.

Toisessa ja kolmannessa kirjeessä Clara ei puhunut yhtä nöyrästi itsestään kuin ensimmäisessä kirjeessä. Toisessa ja kolmannessa kirjeessä esiintyy kirjeiden alussa toistuva ”arvoton ja hyödytön palvelija” -lause. Tämän lisäksi molemmissa kirjeissä on vain yksi lyhyt kohta, joissa Clara kehui Agnesia kunnioittavalla tyyllillä. Toisessa kirjeessä Clara kehui Agnesia hyvin hyveelliseksi ja sanoi, ettei sen takia halunnut opettaa häntä liikaa. Clara kuitenkin jatkoi sanomalla, että viisaana henkilönä Agnes ymmärsi Claran neuvojen merkityksen. Kolmannessa kirjeessä Clara taas sanoi Agnesin menestyneen upeasti tavalla, jolla Clara ja hänen sisarensa eivät pystyneet toimimaan.¹¹⁸ Molemmissa kohdissa Clara osoitti Agnesin olevan viisas ja korkeassa asemassa oleva abbedissa. Clara esitti omat taitonsa vaatimattomiksi ja asetti Agnesin korokkeelle suhteessa itseensä. Kyseessä on kuitenkin vain nämä kaksi lyhyttä kohtaa ja lisäksi ne voidaan tulkita kehumiseksi. Clara koki olevansa Agnesin ohjaaja, joten oli luonnollista, että Clara piti tarpeellisena kehua oppilastaan.

Toinen tapa, jolla nöyryys näkyy kirjeissä, on Claran kunnioittavat nimitykset Agnesista. Kunnioitus Agnesina kohtaan liittyy pääasiassa Agnesin kuninkaalliseen asemaan, jolloin myös nimitykset liittyvät siihen. Ensimmäisessä kirjeessä Clara kutsui Agnesia maineikkaan kuninkaan tyttäreksi ja hänen ylhäisyydekseen. Kolmannessa kirjeessä Clara nimitti Agnesia maineikkaan Böömin kuninkaan sukulaiseksi. Muutama nimitys liittyy myös Agnesin abbedissan asemaan: ensimmäisessä kirjeessä Clara puhutteli Agnesia kunnioitettavana ja mitä pyhimpänä neitsyenä, hänen pyhyytensä sekä Kristuksen puolisona, sisarena ja äitinä. Toisessa kirjeessä Clara kutsui Agnesia kuninkaiden kuninkaan eli Kristuksen tyttäreksi.¹¹⁹

Toisen kunnioittava puhuttelu kirjeissä oli ominaista keskiajan kirjeille. Abbedissalle kirjeen kirjoittamisen taito oli tärkeä osa johtamista. Tätä varten oli koelmia mallikirjeitä, joissa opetettiin, miten eri henkilöitä kuten abbedissaa, prioria tai muita viranhaltijoita tuli nimittää. Kirjeissä käytettiin esimerkiksi lisänimeä

---

¹¹⁷ Mueller 2010, 267.

¹¹⁸ Mueller 2010, 265, 267.

¹¹⁹ Mueller 2010, 261, 262, 263, 265, 267.

kunnioitettava (eng. *venerable* tai *respectable*).¹²⁰ Kunnioitettava -nimitys oli yleinen tapa nimittää korkeammassa asemassa olevaa henkilöä.¹²¹ Kunnioitettava -sanaa Clara käytti Agnesista ensimmäisessä ja kolmannessa kirjeessä. Lisäksi Clara käytti nimitystä mainitessaan veli Eliaksen toisessa kirjeessä. Kyseessä on siis luultavimmin tapa puhutella korkeassa asemassa olevaa henkilöä.

Nimityksien kohdalla tapahtuu hyvin mielenkiintoinen muutos, kun siirrytään ensimmäisestä kirjeestä toiseen ja kolmanteen. Ensimmäisen kirjeen ”kuninkaallinen Agnes ja vaatimaton sisar Clara” -asetelma vaihtuu täysin. Suhde muuttuu tasa-arvoiseksi. Ensinnäkin se näkyy siinä, että Clara käytti Agnesin korkeaan asemaan liittyviä nimityksiä eniten ensimmäisessä kirjeessä. Toisessa ja kolmannessa kirjeessä hän puhutteli Agnesia näin vain yhden kerran. Toiseksi kunnioittavat nimitykset korvaantuvat toisessa ja kolmannessa kirjeessä nimityksillä, jotka liittyivät sisaren rooliin. Näissä nimityksissä Clara asetti Agnesin samalle tasolle kanssaan.

Clara kutsui Agnesia toisessa ja kolmannessa kirjeessä Kristuksen puolisoiksi ja sisareksi sekä omaksi sisarekseen. Hyvä esimerkki on kolmannen kirjeen aloituksen kohta, jossa Clara totesi Agnesin olevan ”— maineikkaan Böömin kuninkaan sukulainen, mutta nyt taivaiden kaikista korkeimman kuninkaan sisar ja puoliso —”.¹²² Tässä Clara osoitti Agnesin olleen kuninkaallinen, mutta ei enää. Agnesista oli tullut sisar ja samanarvoinen kuin Clarasta ja monista muista sisarista. Toisessa kirjeessä Clara kutsui Agnesia kuningattareksi kahteen kertaan mutta viittasi tällä siihen, että Agnes oli Kristuksen puoliso.¹²³

Clara osoitti ensimmäisessä kirjeessä omalla nöyryydellään, että myös johtajien väliseen suhteeseen kuului nöyryys. Claran mielestä nöyryys oli keskeinen osa sisaruutta ja näin ollen myös abbedissan tehtävää. Clara esitti itsensä nöyrästi ja puhui kunnioittavasti ensimmäisessä kirjeessä. Toisessa ja kolmannessa kirjeessä Clara näytti ajattelevan, että Agnes oli hänen kanssaan samassa tai alemmassa asemassa. Tästä herää kysymys siitä, oliko sisarien välinen nöyryys samanlaista. Eli tuliko esimerkiksi kahden abbedissan osoittaa toisilleen samanlaista nöyryyttä? Agnesin kuninkaallista taustaa kuvaavat nimitykset puoltasivat sitä, että kahden abbedissan välisessä nöyryydessä oli eroja, jotka perustuvat henkilön taustaan. Kirjeiden perusteella on kuitenkin selvää, että Clara opetti Agnesia ja että Claralla oli auktoriteettia suhteessa Agnesiin. Tämän perusteella Claran ei tarvinnut olla yhtä

---

¹²⁰ Signori 2008, 264.

¹²¹ Mueller 2010, 132.

¹²² Mueller 2010, 265, 266, 267, 269.

¹²³ Mueller 2010, 265, 266.

nöyrä suhteessa Agnesiin kuin tämän häneen, vaikka Agnesilla oli kuninkaallinen tausta.

Suhteet sisarien välillä perustuivat siis sisarien hierarkiaan, johon eivät enää vaikuttaneet aikaisemmat säätyasemat. Clara oli sääntökunnan perustaja eli korkeammalla kuin Agnes. Johtajan tai korkeammalla olevan sisaren ei tarvinnut olla niin nöyrä suhteessa muihin sisariin. Tämä selittäisi sen, miksi Claran tapa puhua Agnesista muuttui toisessa ja kolmannessa kirjeessä. Ensimmäisessä kirjeessä Clara halusi luultavasti olla mahdollisimman kohtelias, jotta hän saisi luotua hyvät suhteet Agnesiin ja tämän sisariin, vaikka on saattanut ajatella olevansa itse sääntökunnan perustajana korkeammassa asemassa. Puhuttelemalla Agnesia kuin kuninkaallista Claralla oli varmasti hyvät mahdollisuudet vaikuttaa Agnesiin.

Kirjeissä Claran vaatimattomuus saattoi osittain johtua keskiajan kirjeille tyyppillisestä kirjoittajan tavasta puhua itsestään nöyrästi. Nöyryys saattoi myös olla osa Claran persoonaa. Joka tapauksessa Claran nöyrä tapa ilmaista asioita viesti Agnesille nöyryyden tärkeydestä ja muiden hyvästä kohtelusta. Agnesin oli oltava samalla tavalla nöyrä omille sisarilleen kuin Clara oli hänelle. Johtajan nöyryys oli lähimmäisen palvelemista ja toisen kunnioittamista. Näin toimimalla johtaja loi hyvät suhteet sisariinsa ja miellyttävän ilmapiirin yhteisöön.

Opettaja – johtajan monipuolinen rooli

Yksi keskeisimmistä Claran johtajuuden piirteistä kaikissa hänen kirjeissään on johtajan rooli sisarien opettajana. Tästä kertoo se, että opetustekstiä on suhteessa kirjeiden muuhun tekstiin paljon enemmän. Oman opetuksensa kautta Clara antoi Agnesille mallia siitä, millainen sisarien opettajan piti olla ja millaisia tehtäviä opettajalle kuului. Clara mukaan johtaja oli samaan aikaan käytännön ohjaaja, hengellinen opettaja ja rohkea opastaja.

Ohjaaminen käytännön asioissa

Clara oli ohjaaja käytännön asioissa, joita köyhien sisarien luostarielämään liittyi. Selkein esimerkki on kolmannen kirjeen paastokysymys. Clara kirjoitti, että vastaisi Agnesin omassa kirjeessä esittämiin kysymyksiin, jotka koskivat paastoamista. Clara esitteli Agnesille yksityiskohtaiset käytännön ohjeet, kuten milloin paastottiin ja mitä sisar sai syödä.¹²⁴ Tämä kohta osoittaa, että Claran tietämystä ja kokemusta käytännön säännöistä tarvittiin. Sisarien johtajan oli siis tiedettävä yleiset paastosäännöt ja huolehdittava, että muut sisaret ymmärsivät ne oikein.

---

¹²⁴ Mueller 2010, 268, 269.

Claran ohjaus näkyy myös paasto-ohjeiden jälkeen, kun Clara kehotti Agnesia olemaan varovainen paastoamisen kanssa. Clara ohjeisti vaativaan sävyyn, että Agnesin täytyi välttää liian ankaraa paastoamista:

”Minä pyydän ja rukoilen Herrassa, että sinä pidättäydyt viisaasti ja hienovaraisesti, rakas, harkitsemattomasta ja mahdottoman vakavasta paastoamisesta, jonka tiedän, että olet määrännyt itsellesi —”¹²⁵.

Clara lisäsi, että ankaran paastoamisen välttäminen oli edellytys sille, että Agnes pystyi hoitamaan sisaren tehtävänsä ja palvelemaan Herraa.¹²⁶

Liiallisen paastoamisen käsittelyn taustalla oli oltava osittain Claran oma kokemus. Muellerin mukaan Claran kerrotaan itse paastonneen hyvin tarkasti ja tunnollisesti, jopa niin paljon, että häntä piti kehottaa syömään.¹²⁷ Clara osoitti omalla esimerkillään, että käytännön ohjaukseen kuului sisarien avustaminen ja neuvominen esimerkiksi paastoamisessa. Sisarien ohjaajan tuli myös huolehtia sisarien hyvinvoinnista ja siitä, että he pystyivät tekemään työtään. Lisäksi paastokohta kertoo siitä, että johtajalla oli oikeus osoittaa se tapa, jolla jokin käytäntö toteutettiin. Clara oli kuullut, että Agnes paastosi liian paljon, ja siksi Clara kertoi Agnesin toimivan väärin.

Opettajan rooli näkyy siinä, miten Clara ohjeisti köyhyyteen liittyvistä käytännöistä. Ensimmäisessä kirjeessä Clara kertoi, että Jumalan valtakunta oli luvattu vain köyhille. Agnes ei saanut omistaa maallista materiaa tai vaatteita eikä tavoitella kunniaa. Tämä kaikki oli edellytyksenä sille, että Agnes pääsisi Jumalan valtakuntaan ja saisi ikuisen elämän. Siksi Agnesin oli luovuttava väliaikaisesta omaisuudesta saadakseen jotakin ikuista.¹²⁸ Claralla oli kyseisessä kirjeen kohdassa vaativa sävy, sillä aina, kun hän mainitsi yhden säännöistä, hän aloitti lauseen ”sinähän tiedät, että —”.¹²⁹ Tästä saa sen vaikutelman, että Clara oletti Agnesin jo tietävän säännöt mutta halusi varmistaa, että Agnes todella seurasi näitä köyhyyden sääntöjä tarkasti. Clara oli selkeästi opettajan roolissa, ja hänellä oli oikeus kertoa Agnesille napakasti, miten tämän tuli elää sisariensa kanssa Prahassa. Köyhien sisarien elä-

---

¹²⁵ Mueller 2010, 269: I am asking and begging in the Lord that you be restrained wisely and discreetly, dearest one, from the indiscreet and impossibly severe fasting that I know you have imposed upon yourself, —.

¹²⁶ Mueller 2010, 269.

¹²⁷ Mueller 2010, 41.

¹²⁸ Mueller 2010, 263.

¹²⁹ Mueller 2010, 263.

mään liittyi paljon käytännön järjestelyitä, minkä takia oli tärkeää, että kokeneemat ja johtotehtävissä olevat huolehtivat siitä, että kaikki sisaret ymmärsivät käytännön säännöt.

Opettajan käytännön tehtävään liittyi vahvasti täydellisyys, koska Clara toi täydellisyyden merkityksen esille monessa kohtaa. Liitän täydellisyyden käytäntöön sen takia, että täydellisyys oli Claran mielestä se tapa, jolla kaikki asiat piti tehdä sisarien yhteisössä. Selkein esimerkki on ensimmäisessä kirjeessä, joka on suurimmaksi osaksi Claran opetusta. Kirjeen lopussa Clara kertoi, miten Agnes pystyi saavuttamaan sen kaiken, mitä Clara oli opettanut kirjeessä. Clara kirjoitti, että ”— kehittymällä hyvästä paremmaksi, hyveestä hyveeseen —”¹³⁰ Agnes ansaitsisi palkintonsa taivaassa. Clara halusi, että Agnes pyrki täydellisyyteen: oli pyrittävä olemaan paras ja hyveellisin. Lisäksi Clara sanoi, että Agnesin oli omistettava koko mielensä Herran palvelemiseen. Köyhän sisaren oli siis annettava kaikkensa omaan työhönsä.

Toisessa kirjeessä Clara liitti täydellisyyden vahvasti sisaren rooliin. Clara kirjoitti, että Agnes loisti täydellisyyttä, koska hänestä oli köyhänä sisarena tullut täydellisen Isän seuraaja. Clara jatkoi, että tämän takia ”— sinä [Agnes] saatat ansaita tulla tehdyksi täydelliseksi, jotta Hänen silmänsä eivät näkisi sinussa mitään epätäydellistä”¹³¹. Kolmannessa kirjeessä Clara kehotti Agnesia muuntamaan koko olemuksensa Jumalan kuvaksi eli pyrkimään täydelliseksi.¹³² Köyhän sisaren asema oli siis yksi edellytys sille, että ihmisestä saattoi tulla täydellinen. Muellerin mukaan Claralle uskonnollinen täydellisyys tarkoitti evankeliumin kirjaimellista seuraamista. Evankeliumissa Jeesus kehotti ihmisiä menemään ja myymään omaisuutensa köyhille ja sitten seuraamana häntä.¹³³ Täydellisyys oli Kristuksen esimerkin mukaisen pyhän köyhyyden noudattamista.

Toisessa kirjeessä Clara kirjoitti, että täydellisyys liittyi avioliittoon Kristuksen kanssa. Liitto tarkoitti elämistä Kristuksen esimerkin mukaan eli köyhyydessä, nöyränä ja osoittamalla armeliaisuutta.¹³⁴ Toisin sanoen Kristuksen esimerkin mukaan eläminen tarkoitti täydellisyyteen pyrkimistä. Samassa kirjeessä Clara sanoi-

---

¹³⁰ Mueller 2010, 263: — growing from good to better, from virtue to virtue —.

¹³¹ Mueller 2010, 265: — you may deserve to be made perfect, so that his eyes may not see anything imperfect in you.

¹³² Mueller 2010, 267.

¹³³ Mueller 2010, 144.

¹³⁴ Mueller 2010, 265.

kin, että Kristus oli valinnut Agnesin köyhäksi sisareksi tämän hyveellisen elämäntavan takia.¹³⁵ Agnes oli siis elänyt hyveellistä elämää eli avioliitossa Kristuksen kanssa.

Tulemalla sisareksi oli siis mahdollista tulla täydelliseksi. Täydellisyys oli yksi sisaren etuoikeuksista Jumalan palvelijana. Claran mukaan oli pyrittävä siihen, ettei itsessä olisi mitään epätäydellistä, eli sisaren tuli pyrkiä täydelliseksi kuten Jumala. Johtajan tehtävä oli osoittaa täydellisyyden merkitys sisaren työssä ja pyrkiä itse olemaan sisarilleen esimerkki täydellisyyden tavoittelemisesta.

Johtajan hengellinen opetus – rukous opetusmenetelmänä

Claran hengellistä opetusta on pääasiassa ensimmäisessä ja kolmannessa kirjeessä. Ensimmäinen kirje on erityisen opetuspainotteinen, koska kyseessä oli Claran ensimmäisestä yhteydenotto Agnesiin, minkä takia Clara halusi kertoa Agnesille köyhän sisaren elämään liittyvistä perustiedoista. Siitä ei voi olla varma, kuinka paljon kirjeiden hengellinen aines on Claran omaa ajattelua, koska mukana on luonnollisesti Franciscuksen opetuksen vaikutusta. Mutta, vaikka osa ajatuksista olisi peräisin Franciscukselta, ne heijastelevat tapaa, jolla Clara katseli pyhää köyhyyttä.

Ensimmäisessä kirjeessä Clara antoi hengellistä opastusta köyhän sisaren roolin peruspiirteistä ja merkityksestä rukouksen muodossa. Claran mukaan sisar oli ensinnäkin siveä, puhdas ja neitsyt. Sisaren oli pidettävä Kristusta kaikkein tärkeimpänä asiana elämässään. Seuraavaksi rukouksessa viitataan jalokiviin ja kruunuun: ”Hän on ympäröinyt sinut kokonaan kimaltavilla ja säihkyvillä jalokivillä ja on asettanut päähäsi kultaista kruunua, johon on kaiverrettu pyhyiden tunnus”¹³⁶.

Clara yhdisti sisaren tehtävän jalokiviin ja kruunuun eli kuninkaalliseen asemaan. Tämä kohta on mielenkiintoinen siksi, että Agnes oli kuninkaallinen. Clara halusi tuoda esille, että köyhän sisaren asema oli yhtä merkityksellinen ja arvokas kuin maallisen kuninkaallisen asema. Clara halusi kuitenkin tarkentaa, että kyse ei ollut mistä tahansa kuninkaallisuudesta tai kruunusta. Viittaamalla pyhyiden kruunuun, Clara halusi ilmaista, että Agnes oli kyllä ollut aikaisemmin kuninkaallinen, mutta nyt hän oli kuninkaallinen oikealla tavalla. Agnes kanto maallisen kruunun sijasta pyhän köyhyyden kruunua. Jalokivet olivat köyhyyteen liittyviä rikkauksia. Tähän sopii hyvin yhteen aikaisempi havainto siitä, että Clara kuvasi rohkeasti

---

¹³⁵ Mueller 2010, 265.

¹³⁶ Mueller 2010, 261.

maallisia hallitsijoita maallisen omaisuuden takia turmeltuneiksi. Clara halusi Agnesin ymmärtävän, että tämä oli tehnyt hyvän päätöksen jättäessään maallisen valtansa.

Samassa kirjeessä Clara jatkoi opetustaan ohjeistamalla, mistä pyhässä köyhyydessä oli kyse ja mitä se merkitsi. Clara käytti jälleen opetuksen apuna rukousta. Seuraavassa rukouksessa Clara kuvasi köyhyyttä persoonana, minkä taustalla oli Franciscuksen ajatus ”Rouva köyhyydestä”¹³⁷ :

Oi siunattu köyhyys,
joka tarjoaa ikuisia rikkauksia niille, jotka
rakastavat ja syleilevät sitä!
Oi pyhä köyhyys,
niille, jotka omistavat ja halajavat sitä,
Jumala lupaa taivaan valtakunnan ja, totta kai,
antaa ikuisen kunnian ja onnellisen elämän!
Oi hurskas köyhyys,
jonka Herra Jeesus Kristus, joka hallitsi
ja hallitsee taivasta ja maata, ja joka puhui ja
kaikki luotiin, suunnitteli syleiltäväksi
ennen mitään muuta!¹³⁸

Clara opetti Agnesille, että köyhyys antoi rikkauksia ja lupasi ikuisen elämän taivaassa. Lisäksi köyhyys oli elämäntapa, jonka mukaan itse Kristus halusi ihmisen elävän. Agnesin tulisi viedä tätä viestiä eteenpäin omassa luostarissaan.

Rukoukset olivat Claran hengellisen ohjauksen hyvin keskeinen piirre. Clara havainnollisti opetustaan rukouksilla kaikissa kirjeissä paitsi kolmannessa, jossa ei ole rukouksia ollenkaan. Kyseessä olivat luultavasti Claran omat rukoukset. On itsestään selvää, että Clara rukoili, koska hän palveli Jumalaa. Mutta kirjeistä nousee

---

¹³⁷ Lehmijoki-Gardner 2004, 208.

¹³⁸ Mueller 2010, 262:

O blessed poverty
that provides eternal riches to those who
love and embrace it!
O holy poverty,
to those who possess and desire it,
God promises the kingdom of heaven and, of course,
gives eternal glory and a happy life!
O pious poverty
that the Lord Jesus Christ, who ruled and is
ruling heaven and earth, and who spoke and
all things were made, deigned to embrace
before anything else!

kuva, että Clara piti rukoilemista tärkeänä johtajan ominaisuutena. Tämä perustuu siihen, että rukouksilla oli keskeinen osa opetusta ja usein syvempi merkitys kuin kirjeiden muulla tekstillä. Rukoukset olivat tärkeitä myös siksi, että niiden avulla Clara opetti Agnesia, miten voi rukoilla ja millaisia asioita rukouksien kautta Agnesin kannatti opettaa omille sisarilleen.

Kaikkeen Claran hengelliseen opetukseen liittyi jokin esikuva. Yleensä Clara viittasi Kristuksen esikuvan tärkeyteen. Sisaren oli elettävä kuten Kristus: nöyränä ja pyhää köyhyyttä noudattaen, kuten Clara kirjoitti ensimmäisessä kirjeessä.¹³⁹ Kolmannessa kirjeessä Clara korosti myös Neitsyt Marian esimerkin seuraamista. Oli oltava köyhä ja nöyrä kuten Maria ja lisäksi oli kannettava Kristusta mukanaan kuten Maria oli kantanut Jeesusta kohdussaan.¹⁴⁰ Viittaamalla esimerkkeihin Clara pyrki perustelemaan Agnesille, miksi köyhyys oli tärkeää ja mihin köyhien sisarien elämä perustui: Kristuksen antamaan esimerkkiin.

Toinen syy, jonka Clara esitteli perusteluksi köyhyyden ihannoimiseen, oli se, että pyhä köyhyys antoi ikuisen elämän. Tähän liittyi vastakkainasettelu maallisen maailman ja tuonpuoleisen välillä. Clara opetti ensimmäisessä ja kolmannessa kirjeessä, että maallista maailmaa piti halveksia. Tämä johtui siitä, että maailma oli täynnä maallisia rikkauksia, jotka turmelivat ihmisen. Oli valittava pyhä köyhyys maallisten rikkauksien sijaan, sillä köyhyys tarkoitti hengellistä onnea ja iloa, jotka varastoitui taivaaseen. Nämä taivaaseen varastoidut rikkaudet eli Jumalan valtakunta ja ikuinen elämä suotiin vain pyhää köyhyyttä noudattaville.¹⁴¹ Vastakkainasettelu liittyi myös ihmisiin. Kolmannessa kirjeessä Clara esitti, että uskovat olivat niitä, jotka eivät tarvinneet maallisia asioita vaan olivat armeliaita, ja heidän kauttaan Jumala näkyi maailmassa. Ei-uskovat olivat ilkeitä ja altistuivat väärille rikkauksille.¹⁴²

Ei ole varmaa tarkoittiko Clara uskovilla vain pyhää köyhyyttä noudattavia mutta oletettavaa on, että Clara näki oikean uskovan vain kaltaisenaan köyhyyden noudattajana. Fransiskaanit olivat muiden kerjäläissääntökuntien tavoin 1200-luvulla aivan uusi kristillinen suuntaus, joka pyrki osittain eroamaan elämäntavoiltaan muusta yhteiskunnasta ja luostarielämästä.¹⁴³ Oikeastaan fransiskaanisääntö-

---

¹³⁹ Mueller 2010, 262.

¹⁴⁰ Mueller 2010, 268.

¹⁴¹ Mueller 2010, 262, 267, 268.

¹⁴² Mueller 2010, 268.

¹⁴³ Lehmijoki-Gardner 2004, 200, 204.

kunnan koko idea perustui siihen, että haluttiin erottautua muusta maailmasta oikeiden uskovien ryhmänä. Veljien ensimmäisessä ja toisessa säännössä näkyy esimerkiksi se, miksi fransiskaanit ajattelivat oman elämäntapansa olevan oikea: köyhyys oli Jeesuksen esimerkin seuraamista. Jeesus oli itse halunnut ihmisen elävän ilman omaisuutta ja pyrkivän hankkimaan omaisuutta taivaaseen. Lisäksi fransiskaanien elämäntapa oli tie pelastukseen ja Jumalan valtakuntaan.¹⁴⁴

Claran antama hengellinen opetus kertoo siitä, miten hän oli halunnut sääntökuntaansa johdettavan hengellisesti. Johtajan oli pidettävä huolta, että kaikille sisarille selitettiin, mitä tarkoitti elää pyhän köyhyyden mukaan ja mitä tarkoitti olla köyhä sisar. Oli varmistettava, että sisaret ymmärsivät Kristuksen esikuvan tärkeyden ja mihin muuhun köyhyys perustui. Kirjeiden perusteella Clara oli ajatellut, että kaikessa opettamisessa oli tärkeää käyttää rukouksia. Johtajan oli siis osattava käyttää niitä ja osattava niiden avulla selventää sääntökunnan oppeja. Se, miten Franciscuksen vaikutus näkyy rukouksissa ja Claran opetuksessa, kertoo siitä, että johtajan oli tärkeää pohjata opetuksensa Franciscuksen ajatuksiin.

Johtajan oli rohkea ja tiukka opastaja

Kirjeissä Clara esitti itsensä nöyränä ja hänen suhtautumisensa Agnesiin oli useissa kohdissa hyvin lempeää. Kirjeistä on kuitenkin löydettävissä Claran johtajuuden tiukka ja vahva puoli. Eniten tämä johtajuuden malli näkyy toisessa kirjeessä, joka ajoittui Agnesin paavi Gregorius IX:en kanssa käymään kiistaan. Joan Muellerin ja Lezlie S. Knoxin mukaan kirjeen taustalla oli Claran pyrkimys rohkaista Agnesia vastustamaan paavin vaatimusta omaisuuden omistamisesta.¹⁴⁵ Kirje käsittelee siis suurimmaksi osaksi sitä, miten Clara halusi Agnesin rohkeasti pitäytyvän köyhyydessä. Tähän liittyi Claran oma omaisuuskiista paavin kanssa: paavi vaati Clara ottamaan vastaan omaisuutta, mutta Clara ei suostunut tekemään vastoin pyhän köyhyyden ideaalia. Claralla oli siis kokemusta elämäntapaa uhkaavasta tilanteesta ja paavin vastustamisesta. Clara myös tiesi kokemuksesta, että vastarinta toimi; paavi teki hänen luostarinsa kohdalla poikkeuksen vuonna 1228 ja salli luostarin elää ilman omaisuutta.¹⁴⁶

Clara mainitsi heti toisen kirjeen alussa, että hän rukoili Agnesin pysyvän aina köyhyydessä. Tätä seuraa pitkä opetusjakso, jonka avulla Clara pyrki osoittamaan, ettei köyhyyden elämäntavasta voinut luopua. Clara aloitti sanomalla, että hän tiesi

---

¹⁴⁴ FA 2005, 36, 37, 64, 65, 66.

¹⁴⁵ Mueller 2010, 79; Knox 2008, 20.

¹⁴⁶ Mueller 2006, 38, 39; Knox 2008, 31, 34; Mueller 2006, 39–41; Lehmijoki-Gardner 2004, 213.

Agnesin olevan viisas ja hyvin hyveellinen, mutta hän koki hyvin tarpeelliseksi neuvoa Agnesia elämäntapansa säilyttämisessä.¹⁴⁷ Tämä jo osoittaa, että Clara oli Agnesin tilanteesta huolissaan ja halusi olla varma, että Agnes tiesi, miten toimia johtajana vaikeassa tilanteessa. Clara jatkoi neuvomalla Agnesia aina muistamaan millaiseen elämäntapaan tämä oli ryhtynyt ja miksi. Clara jatkoi rukouksella, jossa hän opasti Agnesia pysymään oikealla polulla köyhyydessä ja vastustamaan kiusauksia:

Mitä sinulla on, pidä siitä kiinni.
Se mitä teet, jatka äläkä pysähdy.
Mutta nopealla tahdilla, valppaalla askeleella
ja jaloilla, jotka eivät kompastu
sitte, ettei edes kävelysi nosta pölyä,
kulje eteenpäin rauhallisesti, riemuiten, reippaasti ja varovasti
pitkin onnellisuuden tietä,
luottamatta kenenkään, olematta samaa mieltä kenenkään kanssa
sikäli kuin joku saattaisi haluta sinun luopuvan
perimmäisen tarkoituksesi tavoittelemisesta
tai saattaisi asettaa esteen tiellesi,
estäen sinua, siinä täydellisyydessä,
johon Herran henki on sinua kutsunut,
täyttämästä valojasi Kaikkein Korkeimmalle.¹⁴⁸

Mielestäni tämä rukous tuo hyvin esille Claran ajatuksen vahvasta ja päättäväisestä johtajasta. Claran mukaan Agnes ei saanut missään tilanteessa luopua elämäntavastaan. Siksi Clara kehotti Agnesia ottamaan vahvan ja päättäväisen johtajan roolin omassa luostarissaan: Agnes ei saanut antaa kenenkään estää itseään tai yhteisöään

---

¹⁴⁷ Mueller 2010, 265.

¹⁴⁸ Mueller 2010, 265:

What you hold, continue to hold.
What you do, keep doing and do not stop.
But with swift pace, nimble step, and feet that
do not stumble so that even your walking
does not raise any dust,
go forward tranquilly, joyfully, briskly, and cautiously
along the path of happiness,
trusting in no one and agreeing with no one
insofar as he might want to dissuade you from
pursuing your founding purpose
or might place a stumbling block in your way,
preventing you, in that perfection with which
the Spirit of the Lord has called you,
from fulfilling your vows to the Most High.

seuraamasta pyhää köyhyyttä, eli Agnesin oli rohkeasti vastustettava jopa paavia. Vastustus oli kuitenkin tehtävä hienovaraisesti, ”— ettei edes kävelysi nosta pölyä”.

Clara jatkoi opetusta kehottamalla Agnesia kuuntelemaan vain veli Eliaksen neuvoja. Sitten Clara jatkoi kertomalla keihin Agnesin tuli luottaa:

Aivan, jos joku kertoo sinulle jotakin muuta
tai ehdottaa sinulle mitä tahansa
mikä saattaisi hidastaa täydellisyyttäsi
tai vaikuttaa päinvastaiselta kuin pyhä kutsumuksesi
vaikka sinä kunnioittaisitkin häntä,
silti, älä seuraa hänen neuvoaan.
Sen sijaan, köyhä neitsyt,
syleile köyhää Kristusta.¹⁴⁹

Clara opetti, ettei Agnes saanut uskoa ketä tahansa henkilöä, vaan sellaista, jonka neuvot olivat köyhyyden elämäntavan mukaiset, kuten esimerkiksi Claran ja veli Eliaksen. Eli Agnesin täytyi vastustaa paavia, vaikka kunnioittaisikin tätä, koska paavin vaatimukset olivat vastoin köyhien sisarien oppeja. Agnesin oli viime kädessä luotettava siihen, mitä Kristus oli opettanut köyhyydestä. Siksi Clara jatkoi kehottamalla Agnesia seuraamaan Kristusta ja tämän antamaa esimerkkiä köyhyydestä. Sitten Clara muistutti Agnesia, miksi Kristuksen esimerkkiä kannatti seurata: vain köyhyys mahdollisti ikuisen elämän eikä siitä voinut silloin luopua milloinkaan. Claran opetukset korostivat hänen käsitystään siitä, että köyhien sisarien johtajan tuli olla todella rohkea ja päättäväinen. Johtajan oli pidettävä tiukasti kiinni oman yhteisönsä perinteistä ja opeista riippumatta siitä kuka niitä uhkasi.

Vahvan johtajan malli näkyy tavassa, jolla Clara puhui Agnesille kirjeissään: hän käski ja vaati Agnesia tekemään jotakin. Tämä tuli esille kaikissa edellä esittämässäni kohdissa, jotka liittyivät köyhyyden elämäntavassa pysymiseen. Käskeyjä on myös muissakin kirjeiden kohdissa, jotka eivät liity kiistaan paavin kanssa. Kolmannessa kirjeessä Clara käytti suoraa käskyä, kun hän halusi Agnesin keskittyvän

---

¹⁴⁹ Mueller 2010, 266:

Indeed, if someone tells you something else
or suggests anything to you
that may hinder your perfection
or seems contrary to your divine vocation,
even though you must respect him,
still, do not follow his advice.
Instead, poor virgin,
embrace the Poor Christ.

Kristukseen koko olemukseltaan: ”— sinun myös, rakkain, täytyy aina iloita Herrassa — aseta mielesi ikuisuuden peiliin — muunna koko olemuksesi —”¹⁵⁰. Clara käytti suoria käskyjä myös esimerkiksi toisessa kirjeessä: ”Katso, tutki, mietiskele —”¹⁵¹. Käskyt voi tulkita myös kehotuksiksi, mutta joka tapauksessa ne kuvaavat Claran Agnesille asettamia vaatimuksia, jotka Clara oletti Agnesin toteuttavan. Ja koska Clara ei käyttänyt käskyjä joka kohdassa, käskyt kertovat Claran tiukasta opetustavasta.

Claran tiukka puoli tulee esille kolmannen kirjeen lopun paastokysymyksen yhteydessä. Paastosääntöjen esittelyn jälkeen kirjeen lopussa Clara vaati Agnesia välttämään ankaraa paastoamista, ja tämän jälkeen on vain lyhyt hyvästely.¹⁵² Kirjeen lopetus eroaa muiden kirjeiden lopetuksesta, koska muut kirjeet Clara päätti kohteliaisuuksiin ja nöyriin ilmauksiin. Syy kirjeen äkilliseen sävynmuutokseen voi johtua Claran vakavasta suhtautumisesta paastoamiseen. Tämä kohta viestii siitä, että Clara oli johtajana tarkka ja tiukka joidenkin asioiden suhteen kuten paastoamisen.

Claran mallin mukainen rohkeus, tarkkuus ja tiukkuus olivat piirteitä, joita Clara halusi johtajalla olevan. Köyhien sisarien sääntökunta oli yhteisö, jonka oli pidettävä huoli siitä, että se toimi vakaumuksensa mukaisesti ja suurin vastuu tästä oli abbedissalla. Yhteisön johdon oli pidettävä huoli siitä, että kaikki, mikä oli vaaraksi köyhyyden noudattamiselle, torjuttaisiin. Oli siis oltava tarpeeksi rohkea ja vastustettava ylempiäkin päättäjiä kuten paavia. Köyhiä sisaria piti johtaa myös tiukalla otteella, jotta kaikki asiat varmasti tulivat selviksi. Oli myös oltava tarkka opillisten asioiden suhteen ja osoitettava tämä tarkkuuden tärkeys kaikille sisarille.

Johtajan merkitys yhteisön rakentajana

Kolmessa ensimmäisessä kirjeessä on kohtia, jotka kertovat yhteisöllisyyden merkityksestä Claralle ja samalla koko sääntökunnalle. Ensimmäisen kirjeen alussa Clara kirjoitti, että Agnesin kääntymisestä iloitsivat hänen lisäksi kaikki, jotka palvelivat Kristusta.¹⁵³ Ei ole täysin selvää mistä yhteisöstä Clara puhui. Hän saattoi viitata yleisesti kristilliseen yhteisöön, tai hän tarkoitti vain köyhien sisarien yhteisöä. Joka tapauksessa Clara opetti Agnesille, että johtajan yksi tehtävä oli luoda sisarille tunne siitä, että he olivat osa jotakin yhteisöä.

---

¹⁵⁰ Mueller 2010, 267: — you, too, dearest, must always rejoice in the Lord — Place your mind in the mirror of eternity — transfrom your entire being —.

¹⁵¹ Mueller 2010, 266: Gaze upon, examine, contemplate —.

¹⁵² Mueller 2010, 269.

¹⁵³ Mueller 2010, 261.

Erityisesti kirjeiden yhteisöllisyyden tärkeys painottuu kirjeiden lopuissa, joissa Clara hyvästeli Agnesin. Ensimmäisen kirjeen lopussa Clara pyysi Agnesia rukoilemaan itsensä ja omien sisariensa puolesta: ”Rukoilen sinua Herrassa — olemaan ystävällinen ja sisällyttämään pyhiin rukouksiisi minut — ja muut sisaret, jotka ovat omistautuneet sinulle ja asuvat kanssani luostarissa”¹⁵⁴. Clara jatkoi kertomalla, että Agnesin ja tämän sisarien rukouksien avulla Clara ja hänen omat sisarensa ansaitsivat ikuisen elämän yhdessä Agnesin yhteisön kanssa.¹⁵⁵ Clara pyysi Agnesia rukoilemaan itsensä ja sisariensa puolesta myös toisen ja kolmannen kirjeen lopussa. Lisäksi toisessa kirjeessä Clara lisäsi rukouspyynnön jälkeen, että Agnesin tuli muistuttaa omia sisariaan niin usein kuin mahdollista rukoilemaan San Damianon sisarien puolesta.¹⁵⁶

Claran mielestä rukoileminen toisten sisarien puolesta oli tärkeää. Ensinnäkin toisten puolesta rukoileminen oli tapa luoda yhteisöä ja ilmaista yhteisöön kuulumista. Toiseksi rukoilu merkitsi sisarien välistä kunnioittamista, jonka Clara näki tärkeänä osana sisariensa yhteisöä. Koska rukoilulla osoitettiin kunnioitusta ja välittämistä, se oli myös tärkeä keino luoda hyviä suhteita sisarien välille. Claran mielestä johtajan piti ymmärtää yhteisöllisyyden luomisen tärkeys. Rukoilun korostaminen oli yksi hyvä tapa abbedissalle ilmaista sisarilleen yhteisöllisyyden merkitystä. Rukousten kautta sisaret pystyivät tuntemaan muiden fransiskaanisistarien yhteisöjen olemassaolon ja saivat tunteen suureen yhteisöön kuulumisesta.

Sisarien yhteisön ylläpitämiseen kuului sisarien hyvinvoinnista huolehtiminen ja sisarien mielipiteiden kunnioittaminen. Tästä antaa viitteitä Claran kolmannessa kirjeessä antama vastaus paastokysymykseen. Tässä yhteydessä Clara kirjoitti, että arkitorstaisin paastoaminen oli jokaisen oma päätös, jotta kenenkään ei tarvinnut paastota, jos ei halunnut. Lisäksi Clara painotti sitä, ettei Agnesin pitänyt paastota liian ankarasti.¹⁵⁷ Clara siis osoitti, ettei ketään saanut pakottaa paastoamaan torstaisin. Lisäksi paastoamisen piti olla turvallista. Paastoamisen suhteen johtajan ja muiden sisarien täytyi kuunnella sisarien omia mielipidettä. Clara esitti itsensä Agnesille esimerkkinä välittävästä johtajasta, joka kuunteli sisariaan ja huolehti heidän hyvinvoinnistaan. Näin johtaja pystyi luomaan yhteisön, jossa kaikilla sisarilla olisi mahdollisimman hyvä olla.

---

¹⁵⁴ Mueller 2010, 263: I also beseech you in the Lord — to be so kind as to include in your most holy prayers me — and the other sisters who are devoted to you who live with me in the monastery.

¹⁵⁵ Mueller 2010, 263.

¹⁵⁶ Mueller 2010, 266, 269.

¹⁵⁷ Mueller 2010, 269.

3. Neljäs kirje Agnesille ja elämänsääntö

3.1 Johtajuuden malli neljännessä kirjeessä

Clara kirjoitti neljännen kirjeen paljon myöhemmin kuin ensimmäiset kolme kirjetään. Kirje sijoittuu aikaan, jolloin Clara oli sairas ja tiesi, ettei eläisi enää kauan. Neljännessä kirjeessä on siksi tietynlainen hyvästelyn tunnelma. Tämän lisäksi kirjeestä nousee vahvasti esiin aivan uusi teema, jota ei ole edellisissä kirjeissä. Kyse on äiti ja tytär -teemasta. Kirjeessä Clara käytti ”sisar” nimityksen sijasta käsitteitä ”äiti” ja ”tytär” viitatessaan itseensä tai Agnesiin. Kyseiset nimitykset kulkevat mukana läpi koko kirjeen. Kirjeessä sana ”sisar” esiintyy vain kerran kohdassa, jossa Clara selvensi puhuvansa San Damianon sisar Agnesista. Kirjeessä tulee esille samoja aiheita kuin kolmesta ensimmäisestä kirjeestä, mutta nyt niihin liittyy vahvasti äiti ja tytär -teema. Seuraavaksi tarkastelen, miten neljännessä kirjeessä näkyvät auktoriteetin, palvelijan, opettajan ja yhteisönrakentajan mallit äiti ja tytär -näkökulmaan liitettyinä.

Äiti ja tyttäret – johtajan uusi rooli Claran kirjeessä

Neljännessä kirjeessä Clara käytti termejä ”äiti” ja ”tytär” viittamaan itseensä ja muihin sisariin. Tämä osoittaa sen, että kyseiset käsitteet olivat Claran mielestä tärkeitä: ne kuvasivat johtajan roolia ja sääntökunnan hierarkiaa. Clara käytti kirjeessä termiä ”äiti” enemmän itsestään kuin Agnesista. Puhuessaan itsestään äitinä Clara kirjoitti Agnesille selkeästi olevansa ”sinun [Agnesin] äitisi”. Agnesia Clara kutsui äidiksi vain yhden kerran: ” Oi äiti ja tytär, kaikkien aikojen kuninkaan puoliso — ”¹⁵⁸. Tässä äiti -termi viittaa Agnesiin mutta samanaikaisesti myös pyhään Mariaan. Nimet ” tytär” ja ”kuninkaan puoliso” kuvastivat fransiskaanisisaren roolia Marian ja Kristuksen esimerkin seuraajana.

”Tytär” termiä Clara käytti enimmäkseen Agnesista ja muista sisarista. Itseään hän nimitti Agnesin tyttäreksi vain kerran kirjeen alkusanoissa kutsuen samassa lauseessa itseään myös Agnesin äidiksi: ”— hänen [Agnesin] oma rakkain äitinsä ja kaikkien muiden joukosta hänen erityinen tyttärensä, Clara — ”¹⁵⁹. Kyseessä saat-
taa olla vain Claran tapa esittää itsensä nöyränä, koska kyseessä on kirjeen alkusanat. Lisäksi Clara ei alkusanojen jälkeen missään kohtaakaan sanonut uudelleen, että olisi Agnesin tytär. Kirjeen lopussa Clara puhui hänen omista ja Agnesin omista

¹⁵⁸ Mueller 2010, 271: O mother and daughter, spouse of the King of all ages—.

¹⁵⁹ Mueller 2010, 271: — her own dearest mother and, among all the others, her special daughter, Clare —.

tyttäristä: ”— minun omat tyttäreni — pyytävät sinua ja sinun tyttäriäsi rukoilemaan heidän puolestaan Herrassa”¹⁶⁰. Clara selkeästi ajatteli, että Agnes oli äiti vain omille sisarilleen mutta ei Claralle. Pelkästään termien käytön tarkastelu osoittaa, että Clara oli auktoriteetti Agnesille ja että äitiys liittyi johtajana olemiseen.

Claran auktoriteetti ja opettajan rooli tulevat esille kirjeen opetusosasta, joka sijoittuu kirjeen alun ja lopun väliin. Claran opetus on aikaisempiin kirjeisiin verrattuna sävyltään tiukempaa ja voimakkaampaa. Opetusosan teksti on tiukempisävyinen myös kirjeen alkuun ja loppuun verrattuna. Tämä tulee esille siinä, että Clara käytti useassa kohtaa käskyjä, kun hän ohjeisti Agnesia. Erityisesti kohta ”Katso tarkkaan, minä sanon —”¹⁶¹ osoittaa Claran opettaneen tiukalla otteella. On myös huomioitava se, että juuri ennen opetusosion alkua Clara selkeästi sanoi olevansa Agnesin äiti. Clara esitti itsensä kirjeessä auktoritatiivisessa opettajan asemassa, mutta tällä kertaa siksi, että hän oli Agnesin äiti. Äitinä hänellä oli valtaa vaatia ja käskää, jopa tiukemmin kuin aikaisemmin. Clara halusi, että Agnes varmasti muistaisi hänen neuvonsa niin kuin tämä muistaisi oman äitinsä sanat; äidin sanoja ei kukaan helposti unohda ja niille annetaan painoarvoa.

Clara kirjoitti kirjeen lähellä viimeisiä hetkiään, mikä on varmasti syynä sille, että kirje on hyvin tunteellinen verrattuna aikaisempiin kirjeisiin. Joan Muellerin mukaan Agnes oli ollut Claralle tietyllä tavalla erityinen, koska neljäs kirje oli niin tunnepitoinen. Luultavasti Clara ei kirjoittanut hyvästejä kuolinvuoteellaan kenellekään muulle kuin Agnesille.¹⁶²

Tunteellisuus johtui siitä, että Clara halusi osoittaa kirjeen eri kohdissa Agnesin olevan hänelle hyvin rakas. Ennen opetusosiota kirjeen alussa Clara pahoiteli, ettei ollut pystynyt kirjoittamaan Agnesille pitkään aikaan ja kirjoitti perään: ”— älä mieti hetkeäkään tai millään tavoin usko, että rakkauteni sinua kohtaan palaisi yhtään vähemmän kauniisti äitisi sydämen syvyyksissä”¹⁶³. Clara osoitti, että Agnes oli hänelle edelleen hyvin tärkeä ja että Clara katsoi itsensä hänen äidikseen. Tämän jälkeen Agnes sai kehuja, joita Clara antoi kuin ylpeä äiti tyttärelleen.

Opetusosion jälkeinen kirjeen loppu on alun tavoin hyvin tunteellinen, ja Clara halusi jättää siinä hyvästit. Clara pyysi Agnesia muistamaan hänet äitinään ja sanoi suoraan, että Agnes oli hänelle hyvin tärkeä: ”— olet minulle rakkaampi kuin

---

¹⁶⁰ Mueller 2010, 273: — my own daughters — beg you and your daughters to pray for them in the Lord.

¹⁶¹ Mueller 2010: Look closely, I say —.

¹⁶² Mueller 2006, 118.

¹⁶³ Mueller 2010, 271: — do not for a moment wonder or in any way believe that the fire of my love for you burns any less sweetly in the deepest heart of your mother.

kukaan muu”¹⁶⁴. Clara jatkoi puhumalla äidillisestä kiintymyksestä: ”Minä pyydän sinua ottamaan nämä sanat vastaan — nähden niissä edes sen äidillisen kiintymyksen, jonka takia liikutun joka päivä rakkauden tulesta sinuun ja sinun tyttäriisi”¹⁶⁵. Tämän jälkeen Clara pyysi Agnesia ja sisariaan rukoilemaan San Damianon tyttärien puolesta ja sanoi hyvästit. Clara halusi kuvata kiintymystään Agnesiin äidilliseksi rakkaudeksi ja huolenpidoksi. Kyseinen kiintymys liittyy muissa kirjeissä esille tulleen nöyrän palvelijan rooliin, jossa tärkeää oli palvella toisia. Neljännessä kirjeessä palveleminen tarkoitti nimenomaan äidin antamaa rakkautta ja huolenpitoa.

Claran osoittama äidillinen kiintymys on myös osoitus siitä, että Clara halusi vaalia suhdettaan Agnesiin. Hän siis opetti Agnesia samalla tavalla muodostamaan suhteensa läheisiksi omien sisariensa kanssa. Suhteista huolehtiminen varmasti edesauttoi koko yhteisön hyvinvointia. Clara halusi Agnesin toimivan abbedissan roolissa äitinä, joka palveli sisariaan samalla tavalla kuin äiti piti huolta lapsistaan. Lisäksi Clara halusi, että yhteisönrakentajana abbedissan piti luoda hyvät suhteet sisariinsa, jotta yhteisö pystyi toimimaan.

Miten Claran äiti ja tytär -ajattelua voisi sitten soveltaa yhteisöön käytännössä? Luultavasti termit olivat Claran yksi keino kuvata sitä, miten sisarien keskinäiset suhteet toimivat. Sitä ei voi tietää, miten Clara todellisuudessa käytti termejä. Clara saattoi käyttää termejä jokapäiväisessä elämässä esimerkiksi kutsumalla sisaria tyttärikseen. Termit saattoivat myös olla pelkästään Claran sisarilleen esittämiä esimerkkejä oikeanlaisesta sisarien välisestä suhteesta. Joka tapauksessa kyse oli siitä, miten Clara ajatteli yhteisönsä hierarkian muotoutuvan.

Käytännössä termien käyttöön liittyi oleellisesti sisaren kokemus ja asema yhteisössä. Tekihän Clarakin eron itsensä ja häntä nuoremman Agnesin välillä. Clara oli vanhempana ja kokeneempana sisarena Agnesin äiti, ja Agnes oli hänen tyttärensä. Mutta myös Agnes oli äiti omille tyttärilleen. Tämä voisi tarkoittaa, että Clara toi kirjeessä esiin ajatuksen kaikista sisarista äiteinä ja tyttärinä. Näin ollen sisar saattoi olla sekä äiti että tytär riippuen missä asemassa hän oli yhteisössä ja suhteessa kehen. Äidin rooli kuului kokeneelle ja toista sisarta vanhemmalle sisarelle. Johtajana abbedissa oli kaikkien oman yhteisönsä sisarien äiti, ja Claran ase-

---

¹⁶⁴ Mueller 2010, 273: — I regard you as dearer than all others.

¹⁶⁵ Mueller 2010, 273: I beg you to receive these words — seeing in them at least the motherly affection, by which every day I am stirred by the fire of love for you and your daughters.

massa oleva sääntökunnan johtaja oli aivan kaikkien sisarien äiti. Tärkeissä tehtävissä olevat tai vanhemmat sisaret taas olivat muiden sisarien äitejä ja nämä heidän tyttäriään. Claran äiti ja tytär -asettelu kuvasi käytännössä tilannetta, joka edesauttoi yhteisön hyvinvointia; äidin roolissa olevat pitivät huolta nuoremmista ja nuoremmat tottelivat kuuliaisesti kuin tyttäret.

Lopuksi on syytä tarkastella kirjettä kokonaisuutena. Miksi Clara valitsi juuri termit ”äiti” ja ”tytär”? Hän halusi näitä termejä käyttäen viimeisinä hetkinään osoittaa Agnesille, millainen heidän suhteensa oli ollut. Clara oli Agnesin auktoriteetti, mihin hän viittasi tiukalla äidin roolilla. Toisaalta Clara esitti itsensä myös rakastavana ja huolehtivana äitinä, koska hän halusi ilmaista Agnesin olevan hänelle yhtä rakas kuin tytär. Clara halusi kuvata heidän suhdettaan hyvin läheiseksi ja käytti siksi näitä termejä. Tämän lisäksi Clara mahdollisesti ajatteli, että äiti ja tytär -malli sopisi hyvin kuvaamaan sääntökunnan hierarkiaa: äidin rooli auktoriteettina, opettajana, palvelijana ja yhteisönrakentajana. Koko kirje on siis tietynlainen opetus Agnesille siitä, miten johtaja saattoi hyödyntää ”äitiyttä” johtamisessa.

3.2 Elämänsääntö

Clara käytti elämänsääntönsä laatimisessa apunaan fransiskaani veljien elämänsääntöä.¹⁶⁶ Franciscus laati kyseisestä säännöstä kaksi versiota: vuonna 1221 ja 1223. Myöhempi sääntö käsitteli ensimmäistä sääntöä enemmän sääntökunnan hallintoa ja institutionaalisia asioita kuten jäsenten liittymistä.¹⁶⁷ Tarkastelen Claran elämänsäännöstä tekemiäni havaintojen lisäksi Claran säännön yhtäläisyyksiä ja eroja veljien ensimmäiseen ja toiseen sääntöön. On muistettava, että säännöissä on luonnollisesti eroja, koska sisarien luostarimainen suljettu elämäntapa erosi veljien liikkuvasta elämäntavasta.

Sääntökunnan hierarkia

Köyhien sisarien elämänsäännön kahdentoista luvun avulla pystytään muodostamaan kuva sääntökunnan sisarien hierarkiasta. Otan hierarkiaan mukaan myös sisarien yhteisön ulkopuoliset tahot, jotka toimivat yhteisön suojelijoina ja ohjaajina. Claran säännössä on mainittu abbedissan apuna toimivien tärkeiden sisarien virkoja. Franciscus mainitaan eri kohdissa läpi säännön, minkä takia hänellä ja hänen

---

¹⁶⁶ Mueller 2010, 210, 211.

¹⁶⁷ Lehmijoki-Gardner 2004, 209, 210.

ajattelullaan oli selkeä rooli sääntökunnan hierarkiassa. Sääntö on pääasiassa selostavaa tekstiä, mutta joissakin kohdissa Clara puhui ensimmäisessä persoonassa suoraan lukijalle.

On tärkeää ottaa huomioon koko sääntökuntaa ympäröivä hallinnollinen hierarkia. Fransiskaanisääntökunta jaettiin vuonna 1217 maantieteellisin perustein hallintoalueisiin eli provinssihin.¹⁶⁸ Provinssit taas jaettiin kustodioiksi.¹⁶⁹ Koko sääntökunnan johtajuus annettiin 1220-luvulla yleisministerille (lat. *minister generalis*) ja yleiskapitulille, joka kokoontui kolmen vuoden välein. Heidän lisäksi johtamiseen osallistui provinssien provinsiaaliministerit, kustodioiden kustokset ja provinsikokoukset.¹⁷⁰ Yleiskapituli ei aina pystynyt ratkaisemaan sääntökunnan ongelmia, mikä lisäsi yleisministerin vaikutusvaltaa.¹⁷¹ Tämän lisäksi fransiskaaneilla oli paavin valitsema kardinaalisuojelija, joka tuki sääntökuntaa paavin kuuriassa. Tämän johdosta fransiskaaneilla oli hyvät suhteet paaveihin kuten Gregorius IX:een ja Innocentius IV:een.¹⁷² Kardinaalisuojelijan tehtävänä oli toimia sääntökunnan ohjaajana ja ojentajana.¹⁷³

Ensimmäisessä luvussa Clara kuvailee kokonaisuudessaan sisarien yhteisön ulkopuolisten tahojen aseman sääntökunnan hierarkiassa. Kyseisessä luvussa Clara lupasi kuuliaisuutta ja kunnioitusta paavi Innocentius IV:lle, tämän kanonisesti valituille seuraajille ja Rooman kirkolle. Tämän jälkeen Clara sanoi, että hän sisariineen lupasi olla kuuliainen samalla tavalla Franciscuksen seuraajille kuin itse Franciscukselle. Tämän jälkeen Clara sanoi, että ”—muut sisaret tulevat aina olemaan velvoitettuja tottelemaan siunatun Franciscuksen seuraajaa, sisar Claraa ja muita kanonisesti valittuja abbedissoja, jotka tulevat hänen jälkeensä”.¹⁷⁴ Hyvin samanlainen kohta löytyy myös veljien ensimmäisen säännön esipuheesta ja toisen säännön ensimmäisestä luvusta. Veljien säännöstä luonnollisesti puuttuu maininta sisarista ja Clarasta.¹⁷⁵

Tästä lyhyestä ensimmäisestä luvusta voi jo päätellä paljon. Ylimpänä kaikessa päätäntävällässä olivat paavi ja kirkko. Sisällytän tähän sisarien yhteisöä suo-

---

¹⁶⁸ Lehmijoki-Gardner 2004, 215.

¹⁶⁹ FA 2005, 12.

¹⁷⁰ FA 2005, 12; Lehmijoki-Gardner 2004, 215.

¹⁷¹ Lehmijoki-Gardner 2004, 215.

¹⁷² Lehmijoki-Gardner 2004, 216.

¹⁷³ FA 2005, 11.

¹⁷⁴ Mueller 2010, 276: And the other sisters shall always be obligated to obey the successor of Blessed Francis, Sister Clare, and the other canonically elected abbesses who succeed her.

¹⁷⁵ FA 2005, 36, 65.

jelevan kardinaalin, koska elämänsäännössä mainitaan myös hänet. Esimerkiksi luvussa yksitoista sanotaan, että paavi ja kardinaali päättivät ketkä saivat luvan vierailla luostarissa.¹⁷⁶ Heillä oli siis valtaa vaikuttaa yhteisön klausuuriin. Paavin ja kirkon vallasta mainitaan säännön lopussa:

Lopuksi, sisarilla tulee aina olemaan ohjaajana, suojelijana ja oikaisijana pyhän Rooman kirkon kardinaali, jonka paavi on valinnut, jotta aina alamaisin ja alistuvina pyhän kirkon jaloissa, järkkymättöminä katolisessa uskossa, me voimme ikuisesti noudattaa Herramme Jeesuksen Kristuksen, hänen kaikkein pyhimmän äitinsä ja pyhän evankeliumin mukaista köyhyyttä ja nöyryyttä, kuten olemme luvanneet.¹⁷⁷

Paavilla ja kardinaalilla oli selkeä valta päättää monista yhteisön asioista ja säännössä ilmaistiin selkeästi, että Clara sisarineen oli heille kuuliaisia. Tämän kanssa on kuitenkin ristiriidassa se, että Claralla oli kiista omaisuudesta paavin kanssa. Kiistassa Clara ei suostunut noudattamaan paavin käskyä ottaa omaisuutta vastaan vaan vastusti paavia päättäväisesti. Ketä Clara sitten totteli tässä tilanteessa vai toimitko hän kuten itse näki parhaaksi? Kiistassa oli suurimmaksi osaksi kyse siitä, että Clara ei halunnut vaarantaa köyhyyden periaatetta, joka oli hänen yhteisönsä perusta. Näin ollen Franciscuksen opetus ja ajattelu toimi Claralle auktoriteettina ja osittain hän varmasti ajatteli oman mielipiteensä olevan oikea, koska se perustui Franciscuksen opetukseen.

Clara siis ajatteli Franciscuksen ylittävän paavin arvovallan, kun kyseessä oli elämäntavan säilyttäminen. Näin ollen olisi mahdollista, että Franciscus oli todellisuudessa Claralle se, joka oli hierarkiassa kaikkein ylimpänä, vaikka virallisesti Clara esitti asian toisin. Clara tiesi, että hänen yhteisönsä oli kirkon vallan alla, koska se oli välttämätöntä. Silti hän saattoi joissakin asioissa ajatella Franciscuksen olevan aina oikeassa. Tätä ajatusta puoltaa se, että Franciscus mainitaan useaan kertaan elämänsäännössä ja kirjeissä henkilönä, jonka opetukselle tuli olla kuuliainen. Lisäksi Mueller mainitsee, että Clara osoitti säännössä koko sääntökuntansa perustamisen Franciscuksen ansioiksi.¹⁷⁸ Franciscus ei siis virallisesti ollut arvoasteikossa ylempänä kuin kirkon ylimmät toimijat, mutta ottaen huomioon hänen

---

¹⁷⁶ Mueller 2010, 284.

¹⁷⁷ Mueller 2010, 285: Finally, the sisters are always strictly bound to have that cardinal of the holy Roman church who has been delegated to the Friars Minor by the Lord Pope for our governor, protector, and corrector so that always subject and submissive at the feet of the holy church, steadfast in the Catholic faith, we will forever observe the poverty and humility of our Lord Jesus Christ, his Most Holy Mother, and the holy gospel that we have firmly promised.

¹⁷⁸ Mueller 2010, 212.

merkityksensä Claralle ja sisarille hänen oli täytynyt olla arvovaltaisempi kuin muut fransiskaaneljet.

Ensimmäisessä luvun kohdassa mainittu Franciscuksen seuraaja tarkoitti yleisministerin virassa olevaa henkilöä. Franciscus oli yleisministerinä vuosina 1209–1220¹⁷⁹. Clara esitti, että hän ja sisaret tulisivat olemaan kuuliaisia Franciscuksen jälkeenkin tuleville yleisministereille. Kyseisessä kohdassa Clara mainitsi erikseen myös oman nimensä: ”— sisar Clara ja muut kanoniset valitut abbedissat, jotka tulevat hänen jälkeensä”. Tästä tulee esille se, että Clara asetti itsensä hierarkiassa korkeammalle kuin muut sisaret. Claran tuli olla kuuliainen paaville, kirkolle ja yleisministerille, kun taas muiden sisarien täytyi tämän lisäksi olla kuuliaisia myös Claralle. Kyseessä oli virallinen asiakirja, joka koski aivan kaikkia köyhien sisarien yhteisöjä. Tämän takia on oleellista huomata, että Clara mainitsi oman nimensä erikseen ja vaati aivan kaikkia sisaria olemaan kuuliaisia hänelle ja hänen seuraajilleen. Claran abbedissan virka oli siis korkeammassa asemassa kuin tavallisen abbedissan. Clara halusi tuoda esille sen, että koko sääntökunnalla tulisi edelleen hänen jälkeensä olemaan johtava abbedissa eli tietynlainen fransiskaanelinaisten yleisministeri.

Elämänsäännössä ei tule selkeästi esille sitä, oliko Claran valta suurempaa kuin fransiskaaneljien, jos tähän joukkoon ei sisällytetä yleisministeriä. Elämänsäännössä on kohtia, joissa mainitaan veljet ja heidän vaikutuksensa päätöksiin. Veljillä oli velvollisuus huolehtia sisaristaan, jolloin veljet olivat virallisesti korkeammassa asemassa kuin Clara. Voi silti olla mahdollista, että sisaret pitivät Claran sanaa enemmän arvossa tietyissä asioissa kuin veljien. Tilanne riippui varmasti myös siitä kenen veljen käskyistä oli milloinkin kyse.

Claran elämänsäännössä mainitaan useaan kertaan abbedissan virka. Veljien säännössä ei ole vastaavaa apotin virkaa, koska veljien elämäntapa ei ollut luostarimainen. Abbedissan asemaa kuitenkin vastaa veljien säännössä yleisministeri tai pelkkä ministeri, joka tarkoitti provinssin johtajaa. Ministeri on veljille siis sama asia kuin abbedissa oli sisarille. Tämä näkyy siinä, että veljien säännössä sanotaan ministerin päättävän asioista ja veljien tuli hakea häneltä ohjausta.

Abbedissan lisäksi Claran elämänsäännössä mainitaan kuitenkin muitakin tärkeitä korkeita virkoja. Luvun neljä lopussa mainitaan ensimmäistä kertaa sana ”vikaari” abbedissan viran yhteydessä. Vikaari mainitaan tämän jälkeen useamman

---

¹⁷⁹ LSF s. a.

kerran koskien päätäntävaltaa eri tehtävissä. Vikaari mainitaan kuitenkin aina yhdessä abbedissan kanssa. Vikaarilla oli tietyissä määrätyissä tilanteissa sama päätösvalta kuin abbedissalla.¹⁸⁰ Veljien kummassakaan säännössä ei ole vastaavaa virkaa. Ainut virka, joka ministerin lisäksi mainitaan, on kustos, mutta kyseessä on vain muutama maininta toisessa säännössä eikä niistä voi päätellä paljoa tehtävän sisällöstä.¹⁸¹ Claran säännössä vikaari oli luultavasti abbedissan sijainen ja johti yhteisöä silloin kun abbedissa ei siihen pystynyt. On luultavasti ollut niin, että Claran sairastaessa vuoteen omana, oli vikaarilla ollut vastuullaan osa Claran tehtävistä. Vikaarin yhteydessä ei mainita sitä tuliko hänestä automaattisesti ehdokas seuraavaksi abbedissaksi.

Luvussa neljä mainitaan myös toinen yhteisön päättävä elin. Luvussa sanotaan: ”— valitaan vähintään kahdeksan enemmän arvointikykyisintä sisarta, joiden neuvoa abbedissan täytyy aina käyttää niissä asioissa, jotka käsittelevät elämäntapaamme”¹⁸². Luvussa viisi mainitaan kahdeksan neuvonantajien ryhmä, joka on latinaksi *octo discretis*¹⁸³. Ryhmä muodosti vakituisten neuvoston abbedissan tueksi. Luvun mukaan vikaari kuului kyseiseen ryhmään ja ryhmän jäsenten valintaan osallistuvat kaikki sisaret.¹⁸⁴ Vastaavaa kohtaa ei löydy veljien säännöstä. Kahdeksan sisaren ryhmä toimi abbedissan tukena ja avustajana. Ryhmän vaatimuksista ei mainita muuta kuin, että sisaren tuli olla kaikista arvostelukykyisimpien sisarien joukosta. Ikää tai kokemusta ei mainita. Ryhmä tuli arvojärjestyksessä vikaarin jälkeen. Tämän voi päätellä siitä, että vikaarilla oli oikeus abbedissan lailla tehdä päätöksiä yksin tietyissä asioissa, jolloin hänen virkansa oli korkea. Jos abbedissan täytyi jossakin asiassa ottaa huomioon kahdeksan sisaren ryhmän neuvot, täytyi vikaarin tehdä samoin.

Elämänsäännössä mainitaan vielä yksi tärkeä tehtävä: portinvartija. Luvussa viisi tähän tehtävään viitataan sanalla *suntio*, jonka tulkitsen myös tarkoittavan portinvartijaa. Luku kertoo vain, että *suntio* säilytti sisäänkäynnin oven toista avainta. Toinen avain oli abbedissan hallussa.¹⁸⁵ Luonnollisesti veljien säännössä ei ole mainintaa kyseisestä tehtävästä, koska veljet eivät asuneet suljetussa yhteisössä. Claran

---

¹⁸⁰ Mueller 2010, 278, 279, 280, 281, 282.

¹⁸¹ FA 2005, 68,70.

¹⁸² Mueller 2010, 279: — at least eight sisters from the more discerning are elected whose advice the abbess must always use in those matters that the form of our life requires.

¹⁸³ Ecrits 1985, 138.

¹⁸⁴ Mueller 2010, 279.

¹⁸⁵ Mueller 2010, 279, 280.

säännön luvussa yksitoista kerrotaan portinvartijan virasta enemmän. Luvun mukaan portinvartijan täytyi olla kypsä, arvostelukykyinen ja sopivan ikäinen. Päiväsaikaan hänen oli pysyteltävä lähellä ovea, ja hänelle oli määrättävä sopiva seuralainen, joka tarvittaessa tuli hänen tilalleen. Lisäksi luvussa mainittiin toistamiseen portinvartijan säilyttävän oven avainta.¹⁸⁶ Luvussa viisi kerrotaan, että portin ovi oli puinen ja varustettu kahdella erilaisella teräslukolla. Se oli lukittu myös teljellä ja oven salvalla. Öisin ovi oli lukittu kahdella avaimella. Samat tiedot toistetaan luvussa yksitoista, mutta sen lisäksi mainitaan, että päivisin ovi lukittiin vain yhdellä lukolla.¹⁸⁷ Sitä ei mainita oliko kyseisen lukon avain abbedissalla vai portinvartijalla.

Portinvartijalla oli selkeästi tärkeä tehtävä, koska hän huolehti osaltaan yhteisön turvallisuudesta vartioimalla ovea. Portinvartijalla oli varmasti ollut enemmän sananvaltaa turvallisuusasioissa kuin muilla sisarilla. Sananvalta korostui erityisesti, jos päivisin ovi oli lukittu portinvartijan hallussa olevalla avaimella. Tällöin yksin hänellä olisi ollut päävastuu siitä, milloin ovi avattiin. Tästä ei kuitenkaan ole varmuutta, koska sääntö ei kerro kenen avaimella ovi lukittiin. Toisaalta olisi ollut varmasti käytännöllisintä, että ovi oli lukittu portinvartijan avaimella päivisin, jotta oven avaus kävi nopeasti. Öisin taas olisi järkevää, että ovi oli lukittu myös abbedissan avaimella. Ei myöskään ole varmaa, oliko portinvartijalla muita sisaria enemmän päätösvaltaa muissa kuin turvallisuusasioissa. Tämä oli mahdollista, jos portinvartija oli vanhempi ja kokeneempi kuin muut sisaret.

Viimeisenä arvoasteikossa olivat noviisit. Tämä tulee ilmi luvusta kaksi, jossa käsitellään uuden jäsenen ottamista sisarien yhteisöön. Luvussa puhutaan novisiaatista eli noviisiajasta, joka kesti vuoden. Tämän jälkeen noviisista tuli sisar. Luvussa mainitaan myös, että novisiaatin aikana ei kukaan saanut vielä pitää sisaren huntua tai vaatteita. Novisiaatin aikana noviisi sai käyttää vain pientä noviiseille tarkoitettua huntua ja uskonnollista mekkoa.¹⁸⁸ Sisaren huntu tarkoitti hiukset, posket ja kaulan peittävää valkoista huntua.¹⁸⁹ Noviisi oli siis henkilö, joka ei vielä kokonaan ollut yhteisön jäsen, eli hän ei vielä ollut sisar. Huntu toimi jäsenyyden symbolina.

Vastaavanlainen noviisin rooli löytyy myös veljiltä: ensimmäisen ja toisen säännön toisesta luvusta. Säännössä ei erikseen mainita sanaa noviisi, mutta hen-

---

¹⁸⁶ Mueller 2010, 284.

¹⁸⁷ Mueller 2010, 279, 280, 284.

¹⁸⁸ Mueller 2010, 277.

¹⁸⁹ Lehmijoki-Gardner 2004, 215.

kilö, josta puhutaan on noviisin asemassa, koska puhutaan uusista jäsenistä ja koeajasta. Kuten Claran säännössä myös veljien säännössä ilmaistaan, ettei noviisi ollut vielä sääntökunnan virallinen jäsen. Vasta vuoden kestäneen koeajan jälkeen novii-
sista tuli veli antamalla kuuliaisuuden lupauksen. Kuten naispuoliset noviisit myös
miesnoviisit erosivat virallisista jäsenistä vaatetukseltaan. Noviiseilla ei saanut olla
hupullista kaapua kuten virallisella veljellä oli.¹⁹⁰ Huppu mahdollisesti symboloi
hunnun tavoin sääntökunnan jäsenyyttä.

Elämänsäännön antamien tietojen perusteella Clara näki köyhien sisarien vi-
rallisen hierarkian muodostuvan seuraavanlaisesti ylimmästä asemasta alimpaan:

1. Paavi ja kirkko
2. Kardinaalisuojelija
3. Franciscus Assisilainen
4. yleisministeri
5. veljet
6. Clara eli sääntökunnan johtava abbedissa
7. abbedissa
8. vikaari
9. kahdeksan valitun sisaren ryhmä
10. portinvartija
11. sisaret
12. noviisit

Kyseiseen luetteloon saattoi tietysti kuulua muitakin sisarien tehtäviä, joita ei ole
mainittu elämänsäännössä. Lisäksi lista ei kerro siitä, olivatko vanhemmat ja koke-
neemmat sisaret arvoasteikossa ylempänä kuin muut sisaret. Luettelo antaa kuiten-
kin havainnollistavan yleiskuvan siitä, miten yhteisön johto oli mahdollisesti raken-
tunut. Luettelo myös kuvastaa sitä, miten Clara halusi sääntökuntansa johdon muo-
toutuvan. Lisäksi on hyvä huomioda, miten veljien kaksi sääntöä eroavat hierar-
kialtaan Claran säännöstä. Veljien säännöissä on mainittu sisarien sääntöön verrat-
tuna hyvin vähän erilaisia päättäjiä. Veljien säännöissä puhutaan pääasiassa minis-
terin vallasta. Kustos mainitaan vain toisessa säännössä muutaman kerran. Tästä

---

¹⁹⁰ FA 2005, 37, 38, 66, 67.

voisi päätellä, ettei veljien hierarkia sisältänyt kovinkaan montaa virkaa. Syynä tähän oli varmasti osittain se, että veljet elivät liikkuvaa elämää, jolloin ei tarvittu erillisiä päättäjiä eri asioihin. Se on kuitenkin mielenkiintoista, ettei ministerillä elämänsääntöjen perusteella ollut neuvonantajia tai avustavaa vikaaria kuten abbedissalla.

Johtajan päätösvalta sisarien yhteisössä

Abbedissa itsenäisenä päättäjänä

Yhteisön johtajana abbedissalla oli luonnollisesti paljon itsenäistä päätäntävaltaa. Käyn tässä luvussa läpi ne tilanteet, joissa kellään muulla kuin abbedissalla ei ole päätäntävaltaa. Veljillä vastaava asema oli ministerillä, joten vertailen abbedissan ja veljien säännön ministerin virkaa toisiinsa.

Luvussa kymmenen sanotaan, että abbedissalla oli oikeus ohjata, oikaista ja neuvoa sisariaan siten, että he pitäytyvät elämäntavassaan. Tämän jälkeen selitetään sisarien asema suhteessa abbedissaan:¹⁹¹

Hänen alaisuudessaan olevien sisarien tulee muistaa, että Jumalan takia he ovat luopuneet omasta tahdostaan. He ovat siksi tiukasti velvoitettuja tottelemaan abbedissaansa niissä asioissa, joita he ovat luvanneet Herralle noudattavansa ja jotka eivät ole ristiriidassa sielun ja elämäntapamme kanssa.¹⁹²

Sisarien oli siis luovuttava omasta tahdostaan ja sen sijaan oltava kuuliaisia abbedissalle ja tämän päätöksille. Abbedissan totteleminen oli osa köyhän sisaren roolia ja elämäntapaa. Abbedissalla taas oli oikeus käyttää päätäntävaltaansa mutta vain asioissa, jotka koskivat köyhyyden elämäntapaa.

Veljien säännössä on vastaavanlaisia kohtia, joissa painotetaan kuuliaisuutta ja ministerin tehtävää veljien ohjaajana: ensimmäisen säännön neljäs luku ja toisen säännön kymmenes luku. Molemmissa luvuissa tulee esille samat asiat mutta hieman eri sanoin. Molemmissa kehoitetaan ministeriä ohjaamaan veljiään sääntökunnan elämäntapaan liittyvissä asioissa. Lisäksi muiden veljien oli oltava ministerille kuuliaisia. Toisessa säännössä sanotaan samalla tavalla kuin Claran säännössä, että veljet olivat sisarien tavoin luopuneet vapaasta tahdostaan, jolloin heidän oli oltava ehdottoman kuuliaisia ministerilleen.¹⁹³

---

¹⁹¹ Mueller 2010, 283.

¹⁹² Mueller 2010, 283: The sisters under her are to remember that for God's sake they have renounced their own wills. They are, therefore, strictly obliged to obey their abess in those things they promised the Lord to observe that are not contrary to the soul and our profession.

¹⁹³ FA 2005, 39, 40, 71, 72.

Luvussa kaksi sanotaan, että abbedissalla oli oikeus päättää siitä, millaista vaatetusta noviisille tuli antaa. Luvun lopussa Clara puhui minä- muodossa ja kehotti sisariaan aina pukeutumaan vaatteisiin, joiden rahallinen arvo oli vähäinen.¹⁹⁴ Sisaret pukeutuivat valkoiseen hiukset, posket ja kaulan peittävään huntuun, varpaat ja kämmenet peittävään tummaan tunikaan sekä skapulaareihin eli varpaisiin ulottuvaan liivimäiseen kankaaseen. Lisäksi heillä sai olla yksinkertaisesta materiaalista valmistettu viitta.¹⁹⁵ Abbedissa päätti sisarien vaatetuksesta, jotta pukeutuminen oli elämäntavan mukaista. Veljien molemmissa säännöissä mainitaan myös, että ministerin tehtävä oli abbedissan tavoin huolehtia veljien ja noviisien vaatetuksesta; ministerin päätti, millaiset vaatteet olivat sopivia mihinkin ympäristöön.¹⁹⁶

Luvussa kaksi mainitaan myös, että abbedissa päätti noviisien opettajat, jotka hän valitsi yhteisön viisaimpien sisarien joukosta.¹⁹⁷ Luvussa kolme sanotaan, että sisaret saivat ripittäytyä vähintään kaksitoista kertaa vuodessa vain abbedissan luvalla.¹⁹⁸ Samassa luvussa sanotaan myös: ”Nuoret, hauraat ja luostarin ulkopuolella toimivat voidaan armollisesti vapauttaa [paastosta] kuten abbedissa parhaakseen näkee”¹⁹⁹. Abbedissalla oli valta vaikuttaa noviisien koulutukseen ja synnintunnustuksen sääntöihin. Abbedissa sai päättää myös paastoamiseen liittyvistä poikkeuksista. Veljien säännössä vastaavanlaisia kuvauksia ministerin tehtävästä ei ole.

Luvussa kaksitoista sanotaan, että abbedissan harkinnan mukaan luostariin sai päästää sopivia henkilöitä. Kyseessä olivat tilanteet, joissa nämä henkilöt saivat abbedissan luvalla osallistua hautajaismenoihin.²⁰⁰ Tästä voi päätellä, että abbedissalla oli valtaa päättää siitä, keitä ulkopuolisia luostarin seinien sisälle päästettiin. Säännössä kerrotaan muitakin erilaisia turvallisuussääntöjä mutta niiden yhteydessä ei suoraan sanota, oliko abbedissalla aivan kaikissa tilanteissa valta päättää vierailijoista.

Abbedissan oikeus huolehtia klausuurisääntöjen noudattamisesta voisi veljillä tarkoittaa ensimmäisessä säännössä mainittua tehtävää päättää oman provinssin veljistä.²⁰¹ Abbedissan valtakuntana oli luostari ja ministereillä vastaava alue oli

---

¹⁹⁴ Mueller 2010, 277.

¹⁹⁵ Lehmijoki-Gardner 2004, 215.

¹⁹⁶ FA 2005, 37, 66, 68.

¹⁹⁷ Mueller 2010, 277.

¹⁹⁸ Mueller 2010, 278.

¹⁹⁹ Mueller 2010, 278: The young, frail, and those serving outside the monastery may be mercifully dispensed as the abbess sees fit.

²⁰⁰ Mueller 2010, 285.

²⁰¹ FA 2005, 39, 66.

provinssi. Alueiden kokoero oli huomattava, mutta se vaikutti varmasti myös siihen, miten laajalle johtajan valta ulottui. Luostarissa oli helppo saada kaikki vaikutusvaltansa alle. Provinssin kokoisella alueella vapaasti liikkuvien veljien vahtiminen taas oli vaikeaa. Voi siis olla, että abbedissalla oli tiukempi ote sisaristaan kuin ministerillä oli veljistään.

Veljien säännössä oli ministerin yksinvaltaa käsitteleviä kohtia, jotka eroavat abbedissan vallasta. Tämä on tietysti luonnollista, koska kyse oli miehen käyttämästä vallasta. Ministeri pystyi päättämään siitä, ketkä veljistä saivat saarnata julkisesti. Lisäksi ministeri päätti siitä, keitä veljistä lähetettiin toimimaan uskonnotomien ja muslimien keskuuteen. Ministerin piti tehdä päätöksensä hyvin harkiten.²⁰² Veljien säännössä ei tietenkään tule esiin aivan kaikkea, mitä ministeri sai päättää. Mutta koska tarkasteluni kohdistuu vain sääntöjen vertailuun, abbedissan ja ministerin rooli itsenäisenä päättäjänä ei ollut kovinkaan erilainen. Molemmissa oli omia piirteitä, mutta myös yhtäläisyyksiä.

Yksinvaltaa ja yhteistyötä

Tässä käydään läpi ne tilanteet, joissa abbedissa teki päätöksiä sekä itsenäisesti että yhdessä muiden sisarien kanssa. Tätä kuvaa erityisen hyvin säännön luku kaksi, jossa käsitellään uuden jäsenen valitsemista yhteisöön. Jos nainen halusi liittyä sääntökuntaan, oli abbedissan tehtävä siitä päätös yhdessä sisarien kanssa. Nainen hyväksyttiin jäsenehdokkaaksi, jos enemmistö sisarista suostui siihen. Lisäksi oli saatava suostumus yhteisön tukena toimivalta kardinaalilta. Tämän jälkeen naisen usko täytyi tarkistaa, jotta se vastasi katolista uskoa ja kirkon sakramenteja. Tästä abbedissa sai päättää itse: joko hän tarkisti naisen uskon itse, tai hän päätti kuka muu teki sen. Jos nainen täytti vaatimukset, hänet valittiin jäseneksi ja hänelle selitettiin tarkasti köyhien sisarien elämäntapa.²⁰³ Siitä ei mainita kuka oli tästä vastuussa, mutta luultavasti kaikki sisaret. Uuden jäsenen tulosta päätettiin siis yhdessä, mutta abbedissalla oli oikeus päättää siitä, oliko kyseisen naisen usko sopiva sisaren rooliin. Hän päätti myös tarkistamisen suoritustavan.

Veljien säännöissä uuden jäsenen valinta oli pelkästään ministerin päätösvalan alla. Uuden jäsenen uskon tarkisti ministeri itse kuten abbedissakin.²⁰⁴ Ministerillä oli tässä asiassa siis suurempi valta kuin abbedissalla, jonka täytyi hakea lupaa yhteisön ulkopuoliselta.

---

²⁰² FA 2005, 51, 49, 50, 71, 73.

²⁰³ Mueller 2010, 276.

²⁰⁴ FA 2005, 37, 66.

Luvussa yhdeksän käsitellään tilanteita, joissa sisar oli käyttäytynyt vastoin elämäntapaa:

Jos sisar vihollisen johdattelun takia tekee vakavan synnin vastoin elämäntapaamme, häntä nuhdellaan kaksi tai kolme kertaa abbedissan tai sisarien toimesta — jos se vaikuttaa abbedissasta suositeltavalta, hän [sisar] saattaa saada paljon vakavamman rangaistuksen.²⁰⁵

Tämän jälkeen mainitaan, ettei syntiä tehneelle sisarelle saanut suuttua. Syyksi mainittiin, että viha ja levottomuus estivät lähimmäisenrakkauden.²⁰⁶ Väärintoimivaa sisarta saivat ojentaa kaikki. Abbedissa sai kuitenkin päättää nuhtelemisesta yksinkin erityisesti, jos tarvittiin ankarampaa rangaistusta. Päätökset piti kuitenkin tehdä niin, etteivät ne lietsoneet vihaa yhteisön keskuuteen riippumatta siitä, oliko päätöksen tekijänä abbedissa vai toinen sisar.

Samassa luvussa puhutaan riidan hoitamisesta ja ulkomaailmassa tapahtuvasta toiminnasta. Molempiin tilanteisiin liittyi sääntöjä, joiden rikkominen vaati rankaisemista. Rikkomuksen motiivi määräsi sen, kenellä oli vastuu päättää rangaistuksesta: Jos sisar rikkoi sääntöjä tahallaan, yksin abbedissalla oli valta päättää rangaistuksesta. Jos sisar rikkoi sääntöjä pahan tavan vuoksi, abbedissa päätti rangaistuksesta yhdessä kahdeksan sisaren ryhmän kanssa.²⁰⁷ Koskien rikkomuksia riidansolmimisessa ja ulkomaailman sääntöjen noudattamisessa aivan kaikilla sisarilla ei siis ollut päätösvaltaa. Ainoastaan kahdeksan valitun sisaren ryhmällä oli valtaa osallistua päätöksiin, jos rangaistuksen ei tarvinnut olla vakava. Abbedissa sai kuitenkin päättää rangaistuksen yksin, jos rikkomuksen tehnyt tarvitsi ankaramman katumusharjoituksen. Ilmeisesti ankarampi rangaistus nähtiin asiana, josta vain abbedissa oli tarpeeksi viisas päättämään.

Veljen säännöissä mainitaan samanlaisia menettelytapoja kuin sisarilla koskien rangaistuksen antamista. Ensimmäisessä säännössä mainitaan, että väärintoimivaa saivat ojentaa kaikki veljet kolme kertaa. Tämän jälkeen vakavamman rangaistuksen antaminen oli ministerin tehtävä. Tässä yhteydessä korostetaan, ettei kenelläkään veljellä saanut olla valta-asemaa muihin nähden. Toisessa säännössä mai-

---

²⁰⁵ Mueller 2010, 282: If a sister, through the prompting of the enemy, seriously sins against the form of our profession, she is to be admonished two or three times by the abbess or other sisters — if it seems advisable to the abbess, she may be subjected to more serious punishment.

²⁰⁶ Mueller 2010, 282.

²⁰⁷ Mueller 2010, 283.

nitaan vain, että vakavan synninteon yhteydessä on käännättävä ministerin puoleen.²⁰⁸ Säännössä ei kuitenkaan samalla tavalla kuin ensimmäisessä selkeästi korosteta jokaisen veljen oikeutta ojentaa veljiään.

Omaisuus ja omistaminen olivat myös asioita, joista päätettiin osittain yhdessä ja yksin. Luvussa kahdeksan käsitellään yksittäisen sisaren omaisuutta:

Kenenkään sisaren ei ole lupa lähettää kirjeitä tai vastaanottaa jotakin tai antaa jotakin pois luostarin ulkopuolelle ilman abbedissan lupaa. Myöskään ei ole sallittua omistaa mitään, mitä abbedissa ei ole antanut tai sallinut.²⁰⁹

Tämän jälkeen mainitaan kuitenkin, että jos sisaren sukulaiset tai muut henkilöt lähettivät sisarelle jotakin, abbedissa saattoi silti hyväksyä lahjan antamisen sisarelle. Sisar sai käyttää saamansa lahjaa, jos hän tarvitsi sitä. Toisessa tapauksessa hänen piti antaa se sisarelle, joka tarvitsi sitä enemmän. Poikkeus oli tilanne, jossa sisarelle lähetettiin rahaa. Tällöin abbedissan tuli päättää rahankäytöstä yhdessä kahdeksan sisaren ryhmän kanssa.²¹⁰ Abbedissa sai siis yksin päättää, millaisia asioita sisar sai omistaa tai lähettää luostarin ulkopuolelle ja milloin esine oli sisarelle todella tarpeellinen. Rahalahjoituksesta abbedissa ei saanut päättää itse.

Jos almuja lähetettiin koko yhteisölle, niiden käytöstä päätettiin yhdessä. Abbedissa tai vikaari päätti almujen jakamisesta yhteisön hyväksi yhdessä kahdeksan sisaren ryhmän kanssa.²¹¹ Lisäksi luvun neljä mukaan abbedissan ja muiden sisarien täytyi yhdessä olla huolellisia, ettei luostarissa säilytetty minkäänlaista omaisuutta, koska muuten voisi syntyä häiriöitä ja skandaaleja.²¹² Yhteisön raha-asioista päätettiin siis yhdessä eikä abbedissalla ollut oikeutta tehdä itsenäisiä päätöksiä. Almujen kanssa vikaarilla tai abbedissalla oli kuitenkin oikeus tehdä lopullinen päätös, koska kahdeksan sisaren ryhmä toimi vain neuvonantajana. Lainapäätöseen tarvittiin selkeästi kaikkien sisarien suostumus. Yhtä lailla kaikki sisaret olivat vastuussa omaisuuden säilyttämisestä, mutta koska abbedissa mainitaan erikseen, oli hänellä mahdollisesti suurempi vastuu tässä asiassa.

---

²⁰⁸ FA 2005, 40, 41, 70.

²⁰⁹ Mueller 2010, 281: No sister is permitted to send letters, or to receive something or give something away outside of the monastery without the permission of the abbess. Neither is it permissible to have anything that the abbess did not give or permit.

²¹⁰ Mueller 2010, 282.

²¹¹ Mueller 2010, 281.

²¹² Mueller 2010, 279.

Veljillä on säännöissä sama ajatus siitä, ettei saanut ottaa vastaan rahaa tai omaisuutta. Almuja sai kerätä. Omaisuuteen liittyvissä ohjeissa ei kuitenkaan mainita mitään ministerin tai kenenkään muun päätösvallasta. Sanotaan vain, että rahaa omistava veli on väärä veli.²¹³ Näin ollen abbedissalla oli selkeästi enemmän valtaa sisariinsa omaisuusasioissa kuin ministerillä. Lisäksi Claran säännössä painotetaan koko yhteisön osallistumista omaisuuden torjumiseen, mitä ei tule ilmi veljien säännöistä. Veljien säännössä korostuu enemmän Franciscuksen vaikutusvalta; Franciscus käski karttamaan omaisuutta ja rahaa.

Päätösvalta abbedissan tai vikaarin vastuulla

Tämä luku käsittelee tilanteita, joissa sekä vikaari että abbedissa saivat tehdä itenäisiä päätöksiä. Säännössä ei ole selitetty sitä, miksi vikaarilla oli joissakin tehtävissä sama päätäntävalta kuin abbedissalla. Luultavasti kyse oli siitä, että vikaari oli abbedissan sijainen ja lähin apulainen. Tässä alaluvussa en käsittele veljien sääntöjä, koska niistä ei löydy mainintaa vikaariin verrattavissa olevasta virasta, tai aihe ei liity ministerin päätöksiin.

Luvussa viisi kerrotaan yhteisön hiljaisuutta ja puhumista koskevista säännöistä. Puhuminen yhteisessä tilassa ja eteistilassa oli kiellettyä ilman abbedissan tai vikaarin antamaa lupaa. Luvan saaneiden täytyi puhua kahden sisaren läsnä ollessa. Lisäksi eteistä ei saanut lähestyä ilman abbedissan tai vikaarin valitsemia sisaria: heitä valittiin kolme kahdeksan sisaren ryhmästä. Tämän jälkeen luvussa käsitellään eteistilan turvallisuuteen liittyviä sääntöjä, johon abbedissa ja vikaari saivat vaikuttaa.²¹⁴

Kukaan sisar ei saa puhua yhteisessä tilassa pyhän Martinin paaston eikä pääsiäistä edeltävän paaston aikana paitsi papille tunnustaakseen syntinsä tai jostakin muusta tarpeellisesta syystä – jätettynä abbedissan tai vikaarin harkintaan.²¹⁵

Luvussa kahdeksan käsitellään tilannetta, jossa luostariin tulee vierailijoita. Kuka vain sisar sai vastata lyhyesti vieraalle, jos tämä puhutteli häntä. Jos sisar sai erikseen puheluvan, hän ei saanut puhua ilman kahta sisarta, jotka oli valittu kahdeksan sisaren ryhmästä. Päätöksen valinnasta teki abbedissa tai vikaari.²¹⁶

---

²¹³ FA 2005, 43–45, 68, 69.

²¹⁴ Mueller 2010, 279, 280.

²¹⁵ Mueller 2010, 280: No sister may speak in the parlor during the Lent of Saint Martin and the Lent before Easter except to a priest for confession or for another obvious necessity—left to the discretion of the abbess or her vicaress.

²¹⁶ Mueller 2010, 282.

Luvussa seitsemän käsitellään sisarien yhteisössä tehtävää työntekoa. Sisaret aloittavat työt tertian eli kello yhdeksän rukoushetken jälkeen. Fyysistä työtä täytyi tehdä, jotta toimettomuus, sielun vihollinen, ei pääsisi vaikuttamaan. Kaikkien sisarien läsnä ollessa yhteisessä kokoontumisessa abbedissa, tai vikaari määräsi mitä töitä oli tehtävä.²¹⁷

Abbedissa ja vikaari jakoivat keskenään useita tehtäviä. He päättivät miten ja milloin sisar sai puhua yhteisissä tiloissa, ulko-oven läheisyydessä tai vierailijoiden läsnä ollessa. Abbedissa ja vikaari päättivät myös siitä, keitä puheluvan saaneella sisarella tuli olla seuranaan eri tilanteissa ja millaista työtä minäkin päivänä tehtiin. Nämä ohjeet liittyvät pääasiassa käytännön asioihin. Oli varmasti kätevää, jos abbedissalla oli apunaan joku muukin, joka päätti käytännön järjestelyistä. Säännössä ei kuitenkaan mainita sitä, että oliko vikaarin pyydettyä abbedissan mielipidettä poikkeustilanteissa, erityisesti, jos oli kyse eteistilan ympäristöstä.

Yhteiset päätökset

Kuvailen tässä tilanteet, joissa päätös tehtiin kokonaan yhdessä, eli kellään edes abbedissalla ei ollut valtaa päättää asioista yksin. Vain säännön luvussa neljä on kohtia, joissa puhutaan yhteisestä päätöksestä. Yhteinen päättäminen liittyi ensinnäkin yhteisön virkoihin. Neljännessä luvussa sanotaan, että ”— kaikki, jotka ovat virassa luostarissa valitaan kaikkien sisarien yhteisellä suostumuksella”²¹⁸. Näin tuli toimia, jotta vastavuoroinen rakkaus ja rauha säilyttivät yhteisön yhtenäisyyden.²¹⁹

Luvussa neljä kerrotaan abbedissan valintaprosessista, jonka täytyi noudattaa kanonista muotoa eli valinta tehtiin kirkon antamien ohjeiden mukaisesti. Ennen kuin uusi abbedissa valittiin, oli paikalle yleisministeri tai veli. Hänen tehtävään oli toimia ohjaajana valintaprosessissa. Abbedissaksi valittiin vain henkilö, joka oli sääntökunnan jäsen. Muussa tapauksessa valittua abbedissaa ei saanutotella ennen kuin tämä otti vastaan elämäntavan.²²⁰ Tässä kohtaa ei suoraan sanota, miten valinta tapahtui. Mutta luultavasti kyseessä oli äänestys, johon kaikki osallistuivat.

---

²¹⁷ Mueller 2010, 281.

²¹⁸ Mueller 2010, 279: — all who hold offices in the monastery are chosen by the common consent of all the sisters.

²¹⁹ Mueller 2010, 279.

²²⁰ Mueller 2010, 278.

Uusi abbedissa valittiin, kun edellinen johtaja kuoli, tai jos abbedissa ei pystynyt enää hoitamaan tehtäväänsä.²²¹ Luvussa neljä sanotaan:

Jos se on ilmeistä, milloin tahansa kaikille sisarille, että hän [abbedissa] ei ole kykenevä palvelemaan eikä toimimaan yhteiseksi hyväksi, sisaret ovat velvollisia — valitsemaan heille toisen abbedissaksi ja äidiksi niin nopeasti kuin mahdollista.²²²

Kyseisessä tilanteessa uusi abbedissa voitiin valita vain jos kaikki sisaret olivat sitä mieltä, ettei abbedissa pystynyt enää johtamaan. Asiasta täytyi siis päättää yhdessä ja yksimielisesti. Joan Mueller esittää ajatuksen, että Clara oli saattanut sairastuttuaan ehdottaa uuden abbedissan valitsemista itsensä tilalle. Mueller korostaa sitä, että uuden abbedissan valitsemisen ideana oli se, että sisarilla olisi aina ohjaajana henkilö, joka pystyi huolehtimaan heistä kuin äiti.²²³

Veljien säännöissä puhutaan hyvin vähän viroista erityisesti ensimmäisessä säännössä, jossa ei käsitellä uuden ministerin valitsemista ollenkaan. Toisessa säännössä kappaleessa kahdeksan käsitellään lyhyesti yleisministerin valintaprosessi: uusi yleisministeri valittiin helluntaikapitulissa, joka pidettiin kolme kertaa vuodessa. Uudesta ministeristä päättivät kapitulissa läsnä olevat ministerit ja kustokset. Luvussa ei sanota erikseen koskiko valintamenettely myös provinssin ministerin valintaa. Lisäksi mainitaan, että ministerin tai kustoksen tilalle voitiin valita uusi, jos kyseinen henkilö ei pystynyt hoitamaan tehtäväänsä. Tästä ministerien ja kustosten täytyi olla samaa mieltä.²²⁴

Ministerin valintaprosessi erosi abbedissan valintamenettelystä: abbedissan valintaan vaikutti ylempi auktoriteetti eli veli tai yleisministeri. Muuten menettely oli samanlainen, koska päätös uudesta johtajasta tehtiin yhdessä niin veljillä kuin sisarilla. Lisäksi molemmissa tapauksissa oli mahdollisuus yhteisellä suostumuksella korvata johtaja toisella, jos tilanne sitä vaati. Keskeisenä erona on se, miten suuren joukon yhteistä päätöstä tarvittiin. Sisarien kohdalla oli kyse oman luostarin yhteisestä päätöksestä. Ministerin valintaan vaikuttivat useamman yhteisön jäsenet helluntaikapitulissa. On oikeastaan mielenkiintoista, ettei Claran säännössä mainita siitä, miten sääntökunnan johtavan abbedissan virkaan valittiin seuraava henkilö.

---

²²¹ Mueller 2010, 278.

²²² Mueller 2010, 278: If it is evident at any time to the entire body of sisters that she is not capable for service and their common good, the sisters are bound — to elect for themselves another as ab-bess and mother as soon as possible.

²²³ Mueller 2010, 226.

²²⁴ FA 2005, 70, 71.

Luultavasti siihen vaikutti Claran eli edellisen köyhien sisarten johtajan ja yleismistlerin mielipide.

Virkojen lisäksi Claran säännön luvussa neljä puhutaan lainan ottamisesta: ”Suurta lainaa ei saa ottaa velaksi paitsi sisarien yhteisellä suostumuksella ja jos se on ilmiselvän tarpeellista —”²²⁵. Lainasta päätettiin siis yhdessä. Luultavasti siksi, että omistaminen oli vakavasti otettava asia sääntökunnassa. Oli tärkeää olla yhdessä perillä siitä, millaista omaisuutta yhteisöllä oli hallussaan. Lisäksi yhteinen omaisuuden valvominen piti huolen siitä, että kukaan ei toiminut sääntöjen vastaisesti.

Yhteisön ulkopuoliset päättäjät

Elämänsäännössä mainitaan kohtia, joissa joku yhteisön ulkopuolinen sai vaikuttaa päätöstentekoon ja johtamiseen. Selkein ilmaisu on luvun kaksitoista alussa: ”Hänen [veljen] velvollisuutensa olkoon tehdä korjauksia johdossa, jäsenissä ja rikkomuksissa, jotka on tehty vastoin elämäntapaamme”²²⁶. Kyseisen veljen tuli olla tunnettu korkeasta moraalisistaan ja hyvästä luonteesta.²²⁷ Tehtävään valituilla veljillä oli siis oikeus vaikuttaa yhteisön johdon muodostumiseen ja abbedissan viran hoitamiseen. Lisäksi heillä oli velvollisuus pitää huolta elämäntavan noudattamisesta, eli he saivat tehdä sitä koskevia päätöksiä. On hyvä huomioda se, että veljet eivät kuitenkaan todellisuudessa olleet kovin halukkaita vierailemaan sisarien luona tai olemaan tekemisissä sisarien kanssa. Näin ollen veljien vaikutus köyhien sisarien yhteisön päätöksiin on saattanut olla hyvin pieni.

Useassa kohdassa päätösvalta liittyi uuden jäsenen tai abbedissan valintaprosessiin. Luvussa kaksi käsiteltiin uuden sisaren valintaa kuten aikaisemmin on todettu. Uuden jäsenen vastaanottamiseen oli saatava yhteisöä suojelevan kardinaalin suostumus. Lisäksi samassa luvussa mainitaan, että naiselle voitiin nimittää ulkopuolinen henkilö avustamaan naisen omaisuuden pois lahjoittamisessa. Tämän henkilön tuli olla arvostelukykyinen ja jumalaapelkäävä mies, jonka neuvojen avulla nainen sai lahjoitettua varansa.²²⁸ Kohdassa ei kuitenkaan mainita kuka päätti kyseisestä avustajasta. Kun kyse oli köyhien sisarien yhteisön ulkopuolisesta toiminnasta, oli todennäköisempää, että tehtävästä päätti veli tai muu arvovaltainen taho.

---

²²⁵ Mueller 2010, 279: No large debt may be incurred except with the common consent of the sisters and evident necessity —.

²²⁶ Mueller 2010, 285: His duty shall be to correct in the leadership, as well as in the members, transgressions committed against the form of our profession.

²²⁷ Mueller 2010, 284.

²²⁸ Mueller 2010, 276.

Myös abbedissaa valittaessa tarvittiin ulkopuolisen henkilön päätäntävaltaa. Uuden johtajan valintaprosessia täytyi tulla seuraamaan yleisministeri tai veli. Kyseisen henkilön rooli oli ohjata valintaprosessia mutta ei kuitenkaan osallistua varsinaiseen päätökseen seuraavasta abbedissasta.

Luvussa yksitoista sanotaan, että: ”— piispalla on lupa viettää messua klau- suurissa joko siunatakseen abbedissan tai vihkiäkseen yhden sisarista nunnaksi tai jostakin muusta syystä —”²²⁹ Uuden sisaren tai abbedissan valinnan virallistami- seen tarvittiin siis hyväksyntä yhteisöä ylemmältä uskonnolliselta taholta. Ulkopuo- lisilla tahoilla oli selkeästi merkittävää päätäntävaltaa sen suhteen, ketkä pääsivät yhteisön jäseniksi ja kenestä tuli johtaja.

Valintaprosessien lisäksi ulkopuoliset tahot saivat vaikuttaa siihen, ketkä sai- vat vieraila sisarien yhteisössä. Tämä päätelmä perustuu lukuun yksitoista. Lu- vussa sanotaan, että luostarin ovia ei koskaan avattu kenellekään, joka ei ollut saa- nut vierailuun lupaa paavilta tai kardinaalilta.²³⁰ Paavilla ja kardinaalilla oli siis val- taa päättää, ketkä olivat soveliaita vierailemaan sisarien luona. Ilmeisesti he päätti- vät ne veljet, jotka olivat vastuussa sisarista. Abbedissan oli turvallisuusvastaavana luotettava ylempien tahojen päätöksiin vierailijoiden sopivuudesta. Abbedissa kui- tenkin huolehti siitä, että vierailijat toimivat luostarialueella kuten säännöt edellyt- tävät.

Johtajan velvollisuudet

Päätösvallan lisäksi abbedissalla oli paljon velvollisuuksia. Velvollisuuksia on lue- teltu selkeimmin elämänsäännön luvussa neljä, jossa käsitellään abbedissan valin- taa. Muualla säännössä velvollisuudet tulevat ilmi eri ohjeiden yhteydessä. Elämän- säännön perusteella velvollisuudet koskivat pääasiassa abbedissaa, mutta muuta- missa tapauksissa muillakin sisarilla oli tärkeitä velvollisuuksia. Vertailen löytä- miäni havaintoja veljien molempiin sääntöihin.

Säännön luvussa neljä sanotaan, että abbedissaksi valitun henkilön tuli pohtia tarkkaan, millaisen tehtävän hän oli ottanut vastaan. Tämän jälkeen luetellaan joh- tajan ominaisuuksia. Ensiksi sanotaan, että johtajan täytyi olla innokas johtamaan. Abbedissan piti johtaa mieluummin hyveellisyyden ja pyhän elämäntavan vuoksi kuin pelkän hänelle annetun viran vuoksi. Abbedissalla oli velvollisuus toimia muille sisarille esimerkkinä, ja tämän takia hänen täytyi johtaa rakkaudella eikä

---

²²⁹ Mueller 2010, 284: —a bishop has permission to celebrate Mass within the enclosure either for the blessing of an abess, the consecration of one of the sisters as a nun, or for any other reason—.

²³⁰ Mueller 2010, 284.

pelolla.²³¹ Abbedissan velvollisuus oli siis ensinnäkin ymmärtää virkansa tarkoitus. Toiseksi abbedissan velvollisuus oli johtaa rakkaudella ja elämäntavan mukaisesti.

Luvun neljä luettelossa sanotaan myös, että abbedissan tuli toimia tukena ja apuna sisarille, joilla oli vaikeuksia kuten esimerkiksi sairaus.²³² Tätä käsitellään myös säännön loppupuolella. Luvussa kymmenen sanotaan, että abbedissa oli sisariensa palvelija.²³³ Luvussa kahdeksan taas kerrotaan, että abbedissa oli velvoitettu henkilökohtaisesti ja muiden sisarien kautta tiedustelemaan sairaiden sisarien vointia. Abbedissan vastuulla oli tarjota sairaille kaikki apu, jota sairaus vaati. Tämän jälkeen todetaan, että kaikki olivat velvollisia palvelemaan sairastuneita sisaria samalla tavalla kuin palvelisivat itseään sairaana. Tähän lisätään, että kaikilla sisarilla oli oikeus tuoda esiin omat tarpeensa.²³⁴ Abbedissan vastuulla oli huolehtia sairaista sisarista, minkä yhteydessä hän toimi muille esimerkkinä vastavuoroisesta huolenpidosta. Abbedissan velvollisuus oli huolehtia lähimmäisenrakkauden toteutumisesta yhteisössä.

Veljien säännöissä ei ole kohtia, joissa käsiteltäisiin johtajan velvollisuutta johtaa yhteisöään tietyllä tavalla. Ei esimerkiksi puhuta siitä, että ministerin pitäisi viran saatuaan pohtia tarkkaan omaa tehtäväänsä. Säännöissä ei ole myöskään selkeästi lueteltu johtajalta toivottuja ominaisuuksia kuten Claran säännössä. Veljien ensimmäisessä säännössä ei oikeastaan käsitellä johtajan ominaisuuksia tai velvollisuuksia juuri lainkaan. Mainitaan vain, että ministerin piti kohdella veljiään palvelijan tavoin.²³⁵

Toisessa säännössä sanotaan palvelemisesta hieman enemmän: ministerin piti ohjata veljiä nöyrästi ja rakkaudella, sillä ministeri oli veljien palvelija. Eli sama palvelija -käsite löytyy niin veljiltä kuin sisarilta. Sekä Clara että Franciscus korosti johtajaa henkilönä, joka hoiti virkaansa lempeästi ja toisia kunnioittaen. Sairaista huolehtimiseen liittyen ei kummassakaan veljien säännössä erikseen mainita ministerin roolia. Sairaiden hoito oli yleisesti kaikkien veljien velvollisuus.²³⁶ Abbedissan velvollisuuksia on käsitelty selkeästi enemmän kuin ministerin. Tämä saattoi johtua siitä, että Claran ja Franciscuksen näkemykset johtajan asemasta erosivat. Clara mahdollisesti näki johtajan merkityksen yhteisölle vahvemmin kuin Franciscus, joka halusi enemmän tuoda esille veljien välistä tasa-arvoa.

---

²³¹ Mueller 2010, 278.

²³² Mueller 2010, 278.

²³³ Mueller 2010, 283.

²³⁴ Mueller 2010, 282.

²³⁵ FA 2005, 40.

²³⁶ FA 2005, 46, 69, 71.

Neljännessä luvussa sanotaan, että johtajana abbedissa oli velvollinen kohtelemaan kaikkia sisariaan tasapuolisesti, sillä suosiminen olisi johtanut ongelmiin. Lisäksi sanotaan.²³⁷

Pitäköön hän [abbedissa] yllä yhteistä elämää kaikissa asioissa, erityisesti kirkossa, makuusalissa, ruokasalissa, sairaalassa ja vaatetuksellaan. Vikaarilla on velvollisuus toimia samalla tavalla.²³⁸

Luvussa viisi ja kahdeksan mainitaan, että abbedissan ja vikaarin tuli noudattaa samoja puhesääntöjä kuin muidenkin sisarien.²³⁹ Johtajalla oli siis velvollisuus huolehtia siitä, että yhteisössä aivan kaikki elivät samalla tavalla ja ketään ei korotettu muiden yläpuolelle. Tämä tarkoitti sitä, ettei edes johtajilla ollut erityisoikeuksia elämäntavassa. Heillä ei esimerkiksi saanut olla erilaista vaatetusta kuin muilla sisarilla tai erilaisia oikeuksia puhumisen suhteen.

Veljien säännöissä tasa-arvoisuutta ei käsitellä yhtä yksityiskohtaisesti kuin Claran säännössä. Pukeutumisesta ei esimerkiksi sanota mitään. Ensimmäisessä säännössä on pari kohtaa, jotka kertovat tasa-arvoisuudesta ministerin ja veljien kesken. Kenelläkään ei saanut olla valta-asemaa veljien keskuudessa. Lisäksi ministeriä tai ketään muuta veljeä ei saanut kutsua prioriksi.²⁴⁰ Toisessa säännössä vastaavia kohtia ei ole. Mutta sama ajatus tulee esille kohdissa, joissa ministeriltä vaaditaan nöyryyttä ja veljien palvelemista.

Claran säännön luvussa neljä kerrotaan, että abbedissan vastuulla oli kutsua sisaret kokoon vähintään kerran viikossa. Kyseisessä kokoontumisessa sekä abbedissa että muut sisaret tunnustavat nöyrästi yhteiset rikkomukset ja vahingot. Lisäksi kokouksessa abbedissan tehtävä oli neuvotella sisarien kanssa asioista, jotka kaipasivat hänen neuvoaan koskien yhteisön hyvinvointia.²⁴¹ Vain veljien ensimmäisessä säännössä on mainittu ministerin velvollisuudesta kutsua veljensä koolle. Näin tuli tehdä kerran vuodessa ja kokoontumisessa oli tarkoitus keskustella Jumalaan liittyvistä asioista. Tämän lisäksi ministereillä oli velvollisuutenaan itse tulla kerran vuodessa kaikkien ministerien yhteiseen kokoukseen.²⁴²

---

²³⁷ Mueller 2010, 278: Let her keep the common life in all things especially in the church, dormitory, refectory, infirmary, and by her clothing. Her vicaress is bound to do likewise.

²³⁸ Mueller 2010, 278.

²³⁹ Mueller 2010, 279, 282.

²⁴⁰ FA 2005, 41, 42.

²⁴¹ Mueller 2010, 279.

²⁴² FA 2005, 53.

Abbedissalla ja ministerillä oli samanlainen velvollisuus pitää yhteisöllisyyttä yllä kokoontumisten avulla. Claran säännöstä tulee selkeämmin ilmi kokoontumisen koko tarkoitus: Kokoontumisissa oli keskeistä keskustella yhdessä ja käsitellä asioita, jotka koskivat yhteisön yhtenäisyyttä. Ainut asia, mikä selkeästi erotti abbedissaa ja sisaria oli päätösvallan suuruus tietyissä asioissa. Veljien keskustelutilanne käsitteli säännön mukaan vain hengellisiä asioita.

Yksi abbedissan tärkeimmistä velvollisuuksista oli huolehtia yhteisön turvallisuudesta. Tämä tulee ilmi erityisesti säännön viimeisissä luvuissa yksitoista ja kaksitoista. Luvun viisi ja yksitoista mukaan abbedissalla oli hallussaan portin toinen avain.²⁴³ Luvussa yksitoista puhutaan abbedissan vastuusta tilanteessa, jossa luostariin tuli miehiä tekemään töitä. Abbedissan tehtävä oli tällöin määrätä portille sopiva henkilö, joka avasi portin vierailijoille. Tähän lisätään, että tällaisessa tilanteessa kaikkien sisarien tuli olla hyvin varovaisia, etteivät vierailijat nähneet heitä.²⁴⁴

Luvun kaksitoista mukaan vierailijoiden tuli aina olla veljiä, jotka tunnettiin rehellisyydestään ja hyvästä luonteestaan. Vierailijan tuli pysyä näkyvällä paikalla, jotta kaikki luostarissa olijat pystyivät näkemään hänet. Kappalainen ei saanut tulla luostariin ilman seuralaisia.²⁴⁵ Luvussa yksitoista mainitaan, että piispalla sai olla mukanaan mahdollisimman vähän seuralaisia.²⁴⁶ Abbedissa sekä huolehti portin lukitsemisesta että sen avaamisesta. Hän huolehti siitä, että luostarialue pysyi turvalisena vierailijoista riippumatta. On todennäköistä, että abbedissa myös seurasi turvallisuussääntöjen noudattamista.

Säännössä mainitaan velvollisuuksia, jotka olivat kaikille sisarille yhteisiä. Luvussa kymmenen Clara puhutteli lukijaa eli sisaria ensimmäisessä persoonassa:

Minä vahvasti kehotan ja rohkaisen sisaria Jeesuksessa Kristuksessa suojautumaan kaikelta ylpeydeltä, turhamaisuudelta, kateudelta, ahneudelta, maallisilta huolilta ja ahdistukselta, halveksunnalta ja supinalta, erimielisyydeltä ja hajanaisuudelta. Olkoot he aina innokkaita säilyttämään keskuudessaan molemminpuolisen yhtenäisyyden, joka on täydellinen side.²⁴⁷

---

²⁴³ Mueller 2010, 280, 284.

²⁴⁴ Mueller 2010, 284.

²⁴⁵ Mueller 2010, 284, 285.

²⁴⁶ Mueller 2010, 284.

²⁴⁷ Mueller 2010, 283: I strongly admonish and exhort the sisters in the Lord Jesus Christ to guard against all pride, vainglory, envy, greed, worldly care and anxiety, detraction and murmuring, dissension and division. Let them be eager always to preserve among themselves the unity of mutual love that is the bond of perfection.

Kyse on vain yhdestä säännöstä muiden joukossa, mutta Claran puhutteleva minä -muoto antaa kohdalle uuden merkityksen. Clara ei säännössä puhuttele lukijaa kuin vain muutamassa kohdassa. Tämä kohta on siis tärkeä, koska Clara halusi tuoda siinä esiin oman äänensä. Clara puhuttelee kaikkia sisaria, joten kyseessä on kaikille yhteinen ja erittäin tärkeä velvollisuus. Kaikkien sisarien oli huolehdittava yhteisön yhtenäisyydestä.

Kyseinen lainaus on melkein sama kuin veljien toisessa säännössä olevaa Franciscuksen omalla äänellä sanoma vaatimus, jossa hän pyysi veljiä välttämään ”— ylimielisyyttä, kunnianhimoa, kateutta, ahneutta, tämän maailman huolia ja murheita, panettelua ja napolisemista.” Kyseessä on varmasti Franciscuksen näkemys veljien yhtenäisyyden tärkeydestä. Veljillä kaikkien yhteinen velvollisuus tulee esiin monessa muussakin kohdassa. Oikeastaan molemmat elämänsäännöt antavat kuvat yhteisöstä, jossa kaikilla veljillä oli sama tehtävä. Tämän takia ministerin asema ei säännöissä juurikaan korostu. Yhteisestä velvollisuudesta kertoo erityisesti kohdat, joissa puhutaan toisten veljien auttamisesta ja ohjauksesta. Veljien tuli yhdessä huolehtia sairaista ja valvoa rikkomuksia.

Toinen kohta Claran säännössä, jossa näkyy vaatimus yhteisestä velvollisuudesta, on luvussa kuusi. Kyseinen luku erottuu kaikista muista elämänsäännön luvuista. Clara kirjoittaa siinä ensimmäisessä persoonassa ja puhuu lukijalle. Luku käsittelee Franciscuksen suurta merkitystä sisarille. Clara esitteli ensin lyhyen Franciscuksen hänelle kirjoittaman elämänsäännön, jossa Franciscus lupasi veljineen aina olla sisariensa tukena. Clara liitti lukuun myös Franciscuksen sisarille kirjoittaman viimeisen tahdon, jossa Franciscus vaati sisaria aina elämään pyhässä köyhyydessä.²⁴⁸ Näiden Franciscuksen kirjoitusten kautta Clara halusi osoittaa sisarille heidän velvollisuutensa seuraavin sanoin:

Aivan kuten minä yhdessä sisarieni kanssa olen aina huolellisesti suojellut pyhää köyhyyttä, jota lupasimme Herra Jumalalle ja siunatulle Franciscukselle noudattaa, niin myös abbedissan, josta tulee seuraajani, ja kaikkien sisarien on noudatettava sitä loukaamattomasti loppuun asti.²⁴⁹

Clara siis halusi tehdä koko sääntökunnalleen selväksi, mikä oli yksi tärkeimmistä sisaren velvollisuuksista. Jokaisen velvollisuus oli pitää lupaus Franciscukselle ja

---

²⁴⁸ Mueller 2010, 280; FA 2005, 81, 82.

²⁴⁹ Mueller 280—281: Just as I, together with my sisters, have always been solicitous to safeguard the holy poverty that we promised to the Lord God and Blessed Francis, so also, the abbesses who succeed me in office and all the sisters are bound to observe it inviolably until the end.

suojella pyhän köyhyiden mukaista elämäntapaa. Velvollisuus oli siis yhteinen. Clara myös halusi painottaa tämän velvollisuuden tärkeyttä mainitsemalla oman seuraajansa: velvollisuutta oli jatkettava edelleen Claran jätettyä virkansa.

3.3 Clarasta kehittyi päättäväinen ja äidillinen johtaja

Kolme ensimmäistä kirjettä ovat aikaisemmalta ajalta kuin neljäs kirje ja elämänsääntö. Aikavälin takia on syytä tarkastella, muuttuiko Claran ajattelutapa johtamisesta kolmen ensimmäisen kirjeen jälkeen. Muutoksia ei ole paljoa, sillä Claran ajatukset johtajuudesta ovat kaikissa kirjeissä ja säännössä hyvin samanlaisia.

Selkein ero aikaisempiin kirjeisiin on äiti ja tytär- teema, joka näkyy sekä neljännessä kirjeessä että elämänsäännössä mutta ei kolmessa ensimmäisessä kirjeessä. Neljännessä kirjeessä äiti ja tytär- teema näkyy läpi koko tekstin, mutta säännössä teema tulee esille vain luvussa kahdeksan, jossa käsiteltiin sisarien välistä huolenpitoa. Kyseisessä kohdassa sanotaan, että sisaren täytyi huolehtia sisaristaan kuten äiti rakastaa ja hoitaa tyttärtään.²⁵⁰ Äiti ja tytär- teeman sijaan ensimmäisessä ja kolmannessa kirjeessä esiintyy sana ”äiti”, mutta aivan eri yhteydessä kuin Claran myöhemmissä kirjoituksissa. Ensimmäisessä kirjeessä Clara kutsui Agnesia äidiksi kaksi kertaa, mutta tällä Clara tarkoitti Agnesin olevan vertauskuvallisesti Kristuksen äiti. Toisessa kirjeessä ei ole mitään mainintaa äidistä. Kolmannessa kirjeessä äiti esiintyy kerran mutta tarkoittaen Pyhää Mariaa.

”Äitiys” oli selkeästi johtajuuteen kuuluva teema, joka kuului Claran myöhempään ajatteluun. Tähän on osasyynä varmasti se, että neljännen kirjeen ja säännön kirjoittamisen aikoihin Clara oli jo hyvin kokenut abbedissa. Hän oli elänyt vuoteen 1253 mennessä noin 28 vuotta sisariensa kanssa, ja tässä ajassa hän oli vähitellen kehittänyt ajatuksen äidin kaltaisesta johtajasta. Äiti ja tytär -teema saattaa myös osittain olla Franciscukselta, sillä veljien ensimmäisessä ja toisessa säännössä mainitaan molemmissa, että toista veljeä oli rakastettava kuten äiti rakastaa lastaan.²⁵¹

Toinen ero aikaisempien ja myöhempien kirjoitusten välillä on käsitys johtajuuden hierarkiasta ja erityisesti Claran omasta asemasta sääntökunnan johtajana. Selkeimmin hierarkia on esitetty köyhien sisarien elämänsäännössä. Säännössä on myös kohtia, joissa Clara ilmaisee itsensä arvovaltaisena johtajana antamalla oh-

---

²⁵⁰ Mueller 2010, 282.

²⁵¹ FA 2005, 45, 69.

jeita ensimmäisessä persoonassa. Kirjeissä Clara ei puhunut suoraan sääntökuntansa eri työtehtävistä. Muutos hierarkiassa tulee esille kirjeiden välisissä eroissa erityisesti liittyen siihen, miten Clara näki suhteensa Agnesiin. Neljäs kirje kertoo kokonaisuudessaan Claran tietävän olevansa koko sääntökuntaa johtava abbedissa eli myös Agnesin yläpuolella. Tästä kertovat äiti ja tytär -teema sekä kirjeen määrätietoiset käskyt ja opetus. Kolme ensimmäistä kirjettä kertovat, miten Claran käsitys omasta abbedissan asemastaan kehittyi kohti neljännen kirjeen tilannetta.

Ensimmäisessä kirjeessä Clara ei vielä ollut varma omasta asemastaan suhteessa Agnesiin, koska Agnes oli taustaltaan kuninkaallinen. Clara ei ollut täysin omaksunut ajatusta koko sääntökuntaa johtavasta abbedissasta. Tämä tulee esille Claran kirjeessä käyttämistä nimityksistä sekä käskyistä ja opetuksesta. Kirjeessä Claran tapa opettaa on hienovaraista ja kohteliasta. Hän ei käskenyt Agnesia ollenkaan vaan ohjeisti kehottamalla. Hän aloitti ohjeistuksen aina ensin nimittämällä Agnesia kunnioittavasti tai kehumalla tätä. Nimitykset liittyvät selkeästi Agnesin kuninkaallisuuteen kuten esimerkiksi ”kunnioitettava neiti” sekä ”teidän korkeutenne ja pyhyyttenne.” Itseään Clara kutsui sisariensa palvelijaksi, mutta hän mainitsi myös erikseen olevansa Agnesin palvelija. Clara otti kirjeessä vahvasti huomioon Agnesin maallisen aseman.

Toisessa kirjeessä Clara aloitti opetusosion myös hienovaraisesti ohjeistamalla. Tässä kirjeessä on selkeitä käskyjä, mutta niiden sävy ei ole tiukka vaan kehottava. Selkeä ero aikaisempaan kirjeeseen on se, että Clara ei enää käyttänyt Agnesista tämän maalliseen asemaan liittyviä nimityksiä. Clara kutsui Agnesia kirjeessä kuningattareksi, mutta tarkoittaen Agnesin olevan Kristuksen kuningatar. Lisäksi Clara ei enää erikseen sanonut olevansa Agnesin palvelija.

Kolmas kirje on lähimpänä neljännen kirjeen tilannetta. Kirjeessä on käskyjä ja opetuksia, joita Clara ei enää esittänyt hienovaraisesti vaan tiukalla sävyllä. Nimitykset liittyvät vain Agnesin tehtävään sisarena. Kolmas kirje ei siis eroa neljännestä kovin paljoa. Toisaalta kirjeessä ei ole neljännen kirjeen äiti ja tytär -asetelmaa, joka asettaa Claran ja Agnesin suhteen hyvin erilaiseen valoon kuin kolmannen kirjeen sisarsuhde.

Aikaisemmissa kirjeissä Clara ei siis ilmaissut itseään samalla tavalla arvovaltaisena johtajana kuten neljännessä kirjeessä. Erityisen suuri ero on ensimmäisen ja neljännen kirjeen välillä. Ensimmäisessä kirjeessä Clara kohteli Agnesia muihin kirjeisiin nähden todella kohteliaasti ja näytti olevan opetuksessaan varovaisempi

kuin myöhemmissä kirjeissään. Clara myös asetti itsensä alempaan asemaan aikaisemmissa kirjeissä. Toisessakin kirjeessä oli opetuksessa näkyvillä kunnioittava lähestymistapa, mutta Clara piti Agnesia enemmän sisarena kuin kuninkaallisena. Sävvero Claran tavassa kirjoittaa Agnesille kertoo Claran suhteen abbedissan asemaan muuttuneen. Myöhemmät kirjoitukset kuvaavat, miten Clara mielsi itsensä päättäväiseksi, mutta äidilliseksi johtajaksi, joka antoi suoria käskyjä olematta mitenkään hienovarainen tai varovainen.

4. Tulokset

Lähteistä saadaan muodostettua kaksi eri näkökulmaa, joiden kautta Clara toi esille näkemystään sääntökunnan johtamisesta. Kirjeissä johtaminen tulee esille näkökulmasta, jossa tarkastellaan, millainen johtaja oli henkilönä. Kirjeissä keskityttiin johtajan ominaisuuksiin ja oikeuksiin. Elämänsäännössä johtaja ja johtajuus näkyy osana laajempaa kontekstia. Johtaja on osa hierarkiaa ja yhteisöä, jossa on monta toimijaa.

4.1 Claran näkemys johtajasta henkilönä

Kirjeet kertovat Claran ja Agnesin suhteen kautta johtajan ominaisuuksista. Clara pyrki kirjeittensä kautta kuvaamaan Agnesille, millainen oli sääntökunnan johtajan malli. Clara käytti itseään esimerkkinä mallin mukaisesta sääntökunnan johtajasta. Tiivistetysti johtajan mallin mukaan johtaja oli samaan aikaan auktoriteetti, palvelija, opettaja, yhteisönrakentaja ja äiti.

Claran viesti Agnesille oli, että sisarilla tuli olla johtaja, jolla oli selkeä auktoriteetti. Auktoriteettinen asema tuli esille Claran ja Agnesin välisessä suhteessa. Vaikka kumpikin oli abbedissa, Clara oli selkeästi ohjaaja ja Agnes ohjattava. Claralle auktoriteetti merkitsi vaikutusvaltaa mutta myös esikuvana olemista. Clara oli Agnesille esikuva oikeanlaisesta johtajasta.

Auktoriteetti tuli kirjeissä esille Claran opetuksessa, mielipiteissä, käskyissä ja Claran Agnesista käyttämissä nimityksissä. Clara ajatteli, että johtajalla oli auktoriteettina oikeus opettaa ja käskää sisariaan. Lisäksi johtajalla oli oikeus ilmaista mielipiteensä, jota sisarien tuli kunnioittaa. Näin johtaja varmistui siitä, että sisaret elivät oikealla tavalla. Johtaja sai myös osoittaa, ketä kutsuttiin sisareksi. Clara kutsui Agnesia sisariensa kruunuksi. Johtaja oli siis Claran mielestä muiden sisarien yläpuolella niin päätösvallassaan kuin viisautessaan. On otettava huomioon, että osa nimityksistä ja ohjeista saattoi olla Agnesin kehumista ja suostuttelua pyhään köyhyyteen.

Köyhien sisarien välillä saattoi olla eroja auktoriteetin suhteen. Erot perustuvat sisarien ikään ja kokemukseen. Kokeneemmilla ja vanhemmilla sisarilla oli enemmän valtaa kuin muilla sisarilla. Tämä havainto perustuu siihen, että Clara oli vanhempi ja kokeneempi sisar kuin Agnes. Neljännen kirjeen äiti ja tytär -teeman näkökulmasta kokemus ja ikä liittyivät myös äidin rooliin; sisar oli kokeneena ja vanhempana toisten sisarien äiti kuten Clara ajatteli olleensa Agnesin äiti. Äidin rooli viittasi myös auktoriteettiin: äidillä oli oikeus käskää ja opettaa tyttäriään oman näkemyksensä mukaisesti.

Johtajuuteen liittyi keskeisesti nöyryys ja palveleminen, jotka Clara liitti tiukasti toisiinsa. Nöyryys merkitsi toisen kunnioittamista ja palvelemista. Nöyryys näkyy nimityksissä, joita Clara käytti itsestään ja Agnesista. Itsestään Clara käytti nimityksiä, jotka kuvasivat häntä vaatimattomaksi. Clara kutsui kaikissa kolmessa kirjeessä itseään sisariensa ja Agnesin vähäpätöiseksi ja hyödyttömäksi palvelijaksi. Nöyryys saattoi kuulua Claran luonteeseen, koska hänen on kerrottu olleen vaatimaton ja halukas palvelemaan muita. Asettamalla itsensä palvelijan asemaan, Clara halusi Agnesin ymmärtävän, että johtaja oli sisariensa palvelija.

Clara käytti Agnesista ensimmäisessä kirjeessä nimityksiä, jotka liittyivät tämän maalliseen kuninkaalliseen asemaan eli Clara asetti Agnesin itsensä yläpuolelle. Samanlaisia nimityksiä oli toisessa ja kolmannessa kirjeessä vain yksi kummassakin. Nimityksissä tapahtuu selkeä muutos, kun siirrytään ensimmäisestä kirjeestä toiseen ja kolmanteen. Clara ei enää nimittänyt Agnesia maallisen maailman kuninkaalliseksi vaan korvasi toisessa ja kolmannessa kirjeessä korkeaan asemaan liittyvät nimitykset sisaren rooliin liittyvillä nimityksillä. Clara asetti itsensä samaan asemaan Agnesin kanssa; he olivat molemmat sisaria ja näin olleen toistensa palvelijoita. Toisaalta Claran ja Agnesin välisen hierarkian muutos herättää kysymyksen siitä, oliko eri sisarien nöyryys samanlaista. Clara oli koko sääntökunnan johtaja, ja hänellä oli auktoriteetti Agnesiin nähden. Näin ollen oli mahdollista, että Claran oli johtajana oltava nöyrä Agnesille, mutta vähemmän nöyrä kuin Agnesin hänelle. Claran tapa esittää itsensä nöyränä ja alempiarvoisena ensimmäisessä kirjeessä saattoi olla pelkästään Claran keino vaikuttaa Agnesiin.

Neljännessä kirjeessä palveleminen yhdistyy äidin rooliin ja tunteellisuuteen. Neljännessä kirjeessä Clara pyrki hyvästelemään Agnesin, minkä takia kirje sisältää Claran tunteellisia kuvauksia siitä, miten paljon hän välitti Agnesista. Clara kuvasi

kiintymystään Agnesiin äidilliseksi rakkaudeksi ja huolenpidoksi. Neljännessä kirjeessä tuli esille Claran ajatus johtajan tehtävästä palvelijana, joka äidin tavoin osoitti sisarille rakkautta ja huolenpitoa.

Claran kirjeet sisälsivät paljon opetusta. Oman opetuksensa kautta Clara antoi Agnesille mallia sisarien johtajasta opettajana. Abbedissan tehtävänä oli ensinnäkin opettaa käytännön asioita. Tästä selkein esimerkki on kolmannen kirjeen paastoa käsittelevä opetusosa. Siinä Clara opetti paastoon liittyvistä käytänteistä. Hän erityisesti varoitti Agnesia liian ankarasta paastoamisesta. Lisäksi Clara opetti kirjeissään paljon köyhyyteen liittyvistä säännöistä. Erityisesti ensimmäisessä kirjeessä Clara kävi läpi käytännön ohjeita liittyen pyhään köyhyyteen. Claran mielestä johtajan tehtävä oli opettaa toimintatavat, joilla erilaisia sääntöjä noudatettiin, kuten esimerkiksi paastoamista ja köyhyyttä. Lisäksi johtajan täytyi itse sisäistää ja sen jälkeen välittää sisarilleen käytäntöjen merkitys.

Claralla käytännön toimintaan liittyi ajatus täydellisyyden tavoittelusta. Täydellisyys oli tapa, jolla asiat täytyi Claran mielessä tehdä oli sitten kyse paastosta tai muusta toiminnasta. Tämä havainto perustuu kirjeiden kohtiin, joissa Clara vaati Agnesia pyrkimään täydellisyyteen. Ensimmäisessä kirjeessä Clara kehotti Agnesia pyrkimään olemaan paras ja hyveellisin eli täydellinen. Täydellisyyteen kuului kaikkensa antaminen Herran palvelemiseen. Toisessa kirjeessä Clara liitti täydellisyyden sisaren rooliin. Sisarena oleminen oli täydellistä, koska se tarkoitti Kristuksen esimerkin mukaisen pyhän köyhyyden seuraamista. Clara kuvasi sisaren olevan avioliitossa Kristuksen eli täydellisyyden kanssa. Tämän takia köyhien sisarien sääntökunnan jäsenet saattoivat tulla täydellisiksi. Johtajan tehtävä oli ymmärtää tämä täydellisyyden merkitys sisaren toiminnassa. Lisäksi, kuten Clara oli Agnesille esimerkki täydellisyyteen pyrkivästä sisaresta, täytyi abbedissan olla esimerkkinä täydellisyyden tavoittelemisesta omille sisarilleen.

Johtaja oli Claran mukaan myös hengellinen opettaja. Varmuutta ei ole siitä, kuinka suuri osa Claran kirjeiden hengellisestä opetuksesta on Claran omaa ajattelua. Mukana on luonnollisesti Franciscuksen vaikutusta. Claran opetus kuitenkin heijastaa sitä, miten hän näki köyhyyden, vaikka hän olisi lainannut ajatuksia Franciscukselta. Claran kirjeiden hengellinen opetus käsitteli pääasiassa köyhyyttä elämäntapana. Clara opetti köyhän sisaren peruspiirteistä ja merkityksestä. Lisäksi hän käsitteli sitä, mihin ajatus pyhästä köyhyydestä perustui eli miksi köyhyys ylipäättään oli tärkeää.

Clara käytti opetuksensa havainnollistamiseen paljon rukouksia. Rukoileminen oli keskeinen johtajan ominaisuus. Rukoilu oli johtajan keino opettaa muita sisaria elämään oikein. Rukoukset toimivat myös esimerkkinä siitä, miten kannatti rukoilla; millaisista aiheista ja millaisin sanoin. Lisäksi Clara käytti opetuksessa esikuvia. Clara käytti Kristusta ja Neitsyt Mariaa esimerkkinä oikeanlaisesta tavasta elää pyhän köyhyyden mukaan.

Opetuksensa kautta Clara kuvasi johtajan tehtäväksi hengellisenä ohjaajana varmistaa, että jokainen sisar ymmärsi köyhyyden elämäntavan, jonka otti vastaan. Johtajan täytyi selventää, mihin köyhyys perustui ja miksi se oli sisarien elämässä merkityksellinen asia. Claran rukouksissa näkyvä Franciscuksen ajattelu kertoo siitä, että opetuksen täytyi myös olla sopusoinnussa Franciscuksen opetusten kanssa. Lisäksi johtajan täytyi korostaa sisarille Kristuksen olevan koko yhteisön toiminnan esikuva.

Claran malliin mukaan johtajan tuli olla opettajana rohkea ja tiukka. Rohkeus tulee esille eniten toisessa kirjeessä, koska se ajoittuu aikaan, jolloin Agnesilla oli omaisuuskiista paavin kanssa. Claran mielestä johtaja oli henkilö, joka rohkeudella ja päättäväisyydellä suojeli oman yhteisönsä pyhän köyhyyden elämäntapaa. Johtajan tuli vastustaa kaikkea, mikä voisi olla vastoin köyhyyden mukaan elämistä. Agnesin tapauksessa hänen täytyi olla tarpeeksi rohkea johtaja vastustamaan jopa paavia säilyttääkseen oman yhteisönsä opin köyhyydestä. Rohkeus oli kuitenkin oltava sellaista, ettei se aiheuttanut suuria ongelmia yhteisölle. Näin ollen johtajalla oli suuri vastuu oman yhteisönsä elämästä, ja hänen oli tarpeen tullen suojeltava sitä rohkeudella mutta myös älykkyydellä.

Opettajan tiukkuus tulee esille Claran opetuksessa käyttämissä käskyissä ja vaatimuksissa. Osa Claran käskyistä liittyi Agnesin kiistaan paavin kanssa, mutta kirjeissä oli myös kohtia, joissa käskyt liittyivät opillisiin asioihin esimerkiksi kolmannen kirjeen paasto-opetuksen tai köyhyyden noudattamiseen. Opetus oli tiukkaa tietyissä kohdissa sen takia, että Clara halusi korostaa kyseisten asioiden tärkeyttä. Clara halusi myös olla tarkka opillisten asioiden suhteen. Johtajalla oli rohkeuden lisäksi oltava tiukka ja tarkka opettamisen tapa. Johtajan vastuulla oli huolehtia, että sisaret ymmärsivät oikein kaikki opilliset asiat sekä niiden keskeisen merkityksen sisaren elämässä.

Neljännessä kirjeessä johtajan rooli opettajana yhdistyy äidin roolin kanssa. Claran ajatuksen taustalla oli käsitys johtajasta äidillisenä henkilönä, jota tyttäret eli sisaret kunnioittivat ilman vastaväitteitä. Näin ollen johtajalla oli ”äitinä” oikeus

opettaa tyttäriään niin kuin näki parhaaksi. Tämä näkyi neljännen kirjeen opetusosan tiukassa ja käskevässä opetustavassa.

Claralle yhteisöllisyys oli tärkeää. Siksi hän ajatteli, että johtaja oli kaikkien muiden tehtäviensä ohella yhteisön rakentaja. Yhteisön luomiseen kuului se, että johtaja loi sisarille tunteen siitä, että he kuuluivat sisarien yhteisöön, joka oli laajempi kuin vain oman luostarin sisarperhe. Tämä tuli esille kirjeen lopetuksissa. Niissä Clara pyysi Agnesia ja tämän sisaria aina rukoilemaan San Damianon sisarien puolesta. Rukoilu oli keskeinen yhteisön luomisen keino. Toisen sisaren puolesta rukoileminen oli tapa luoda yhteisöä ja ilmaista siihen kuulumista. Lisäksi rukoilu oli toisten sisarien kunnioittamista; rukoilemalla pyrittiin luomaan hyvät välit. Clara halusi Agnesin ymmärtävän, että johtajan täytyi ymmärtää rukoilun merkitys yhteisön luomisessa.

Johtajalle toinen keino luoda yhteisöä oli yhteisön toimivuudesta ja ykseydestä huolehtiminen. Tämä tarkoitti sisarien hyvinvoinnin ja mielipiteiden huomiointia. Kolmannesta kirjeestä Clara käsitteli paastoamista, ja hän korosti, ettei paastoamista tullut suorittaa liian ankaralla tavalla. Lisäksi paastoaminen oli vapaaehtoista arkitorstaisin. Johtaja oli siis henkilö, joka välitti sisarien turvallisuudesta ja mielipiteistä. Välittämiseen liittyi äidillinen rakkaus. Neljännessä kirjeessä Clara osoitti kirjeessä syvää välittämistä ja huolenpitoa Agnesia kohtaan. Hän osoitti omalla esimerkillään, että abbedissa välitti ja huolehti sisaristaan kuin äiti tyttärestään. Yhteisönrakentajana johtajan tärkein tehtävä oli luoda yhteisöön mahdollisimman hyvinvoiva ilmapiiri, jotta yhteisössä olisi mieluista elää.

Neljännessä kirjeessä johtajan malliin tuli uudenlainen ominaisuus. Johtaja oli kuin äiti, joka huolehti sisaristaan kuin tyttäristään. Tämä tulee esille siinä, että Clara käytti neljännessä kirjeessä sisar -nimen sijasta termejä ”äiti” ja ”tytär” kun hän viittasi itseensä, Agnesiin tai muihin sisariin. Termien merkitys on keskeinen, koska ne kuvasivat Claran mielestä johtajan roolia ja sääntökunnan hierarkiaa.

Termien käyttö vaihteli sen mukaan, kenestä puhuttiin. Clara käytti äiti -termiä lähinnä vain itsestään. Agnesia hän kutsui äidiksi vain yhden kerran, mutta tarkoittaen, että Agnesin tuli olla kuten Neitsyt Maria, Kristuksen äiti. Tytär -termiä Clara käytti Agnesista ja Agnesin sisarista. Itseään hän kutsui tyttäreksi vain yhden kerran. Kyseessä voi kuitenkin olla tapa puhua itsestään nöyrästi, koska kyseinen kohta on neljännen kirjeen alkusanoissa, joissa yleensä oli tapana esitellä itsensä vaatimattomasti. Clara selkeästi ajatteli, että hän oli Agnesin äiti ja tämä oli hänen

tyttärensä, vaikka he olivat molemmat abbedissoja. Agnes oli äiti vain omille sisarilleen.

Clara käytti termejä ”äiti” ja ”tytär” kuvatakseen sisarien keskinäisiä suhteita ja yhteisön hierarkiaa. Ei voida kuitenkaan tietää, miten Clara käytti termejä käytännössä. Hän saattoi konkreettisesti käyttää termejä luostarin arjessa kuten esimerkiksi kutsumalla sisariaan tyttärrikseen. Termit saattoivat myös olla pelkästään Claran sisarilleen opettamia esimerkkejä siitä, miten sisarien tuli kohdella toisiaan. Termeihin liittyy sisaren kokemus ja asema. Clara itse erotti oman asemansa äitinä Agnesin tyttären asemasta. Clara oli kokeneempi ja vanhempi kuin Agnes, joten oli luonnollista, että hän piti itseään Agnesin äitinä eikä toisinpäin. Tämän mukaan Clara toi kirjeessä esille ajatuksen kaikista sisarista äiteinä ja tyttärinä. Riippuen asemastaan sisar saattoi olla äiti toiselle ja tytär toiselle sisarelle. Claran äiti ja tytär -asettelu oli siis yksi tapa havainnollistaa yhteisön rakennetta. Äidin roolissa oleva huolehti nuoremmista ja nuorempien tehtävä oli totella muita sisaria kuin tyttäret äitejä.

Äiti ja tytär -termien käyttöön oli toinenkin syy. Clara pyrki niiden avulla kuvaamaan Agnesille heidän hyvin läheistä suhdettaan. Clara halusi Agnesin näkevän heidän suhteensa siteenä, joka oli verrattavissa äidin ja tyttären läheiseen suhteeseen. Clara esitti itsensä tiukkana äitinä mutta myös rakastavana ja huolehtivana äitinä. Clara halusi läheisyyden lisäksi saada Agnesin ymmärtämään miten abbedissa pystyi hyödyntämään äidin roolia johtamisessa.

4.2 Claran näkemys johtajasta osana yhteisön hierarkiaa

Claran elämänsääntö antaa kirjeiden tavoin kuvan Claran käsityksestä johtajuudesta mutta eri näkökulmasta. Kirjeissä johtajuus liittyy johtajaan yksittäisenä henkilönä, jolla on tiettyjä ominaisuuksia. Johtuen varmasti siitä, että kirjeiden johtajuuskuva muodostuu Claran esimerkin kautta. Elämänsääntö on kuitenkin virallisempi teksti kuin kirjeet eikä se sisällä kirjeiden tavoin vahvaa Claran ääntä. Claran elämänsääntössä johtamista käsitellään laajemmin kuin kirjeissä, koska johtaminen nähdään osana suurta yhteisöä, jota jäsentää hierarkia. Köyhien sisarien johtamisen suhteesta yhteisöön saadaan lisää näkökulmia, kun sisarien säännön johtajuutta ja veljien ensimmäisen ja toisen säännön johtamista verrataan toisiinsa.

Claran elämänsääntössä ei suoraan esitetä tarkkaa hierarkiaa. Yhteisön rakenteen voi kuitenkin muodostaa tarkastelemalla eri säännön kohtia erityisesti kiinnittämällä huomiota eri virkoihin, joita sääntössä mainitaan. Kirjallisuuden avulla

muodostuu yleiskuva yhteisön ylimmästä johdosta. Fransiskaaneilla oli paavin valitsema kardinaalisuojelija, joka tuki sääntökuntaa paavin kuuriassa ja toimi sääntökunnan ohjaajana. Fransiskaaneilla oli hyvät suhteet paaveihin hänen ansioistaan. Fransiskaanisääntökunta oli jaettu hallintoalueisiin eli provinsseihin. Provinssit jaettiin edelleen kustoksiksi. Koko sääntökunnan johtajuus kuului yleisministerille ja kolme kertaa vuodessa kokoontuvalle yleiskapitulille. Näiden päättävien tahojen lisäksi oli provinsiaaliministerit ja kustokset.

Claran elämänsäännössä ensimmäisessä luvussa kuvataan kokonaisuudessaan yhteisön ulkopuolisten päättäjien hierarkia. Ylimpänä päätävävallassa olivat paavi ja kirkko, sillä säännössä luvataan kuuliaisuutta ja kunnioitusta kyseisille tahoille. Tähän sisältyy myös sääntökunnan suojelijakardinaali. Paavi ja kirkko saivat päättää monista asioista ja erityisesti Claran yhteisön klausuurista. Paavin selkeä korkea asema suhteessa Claraan oli kuitenkin ristiriidassa sen kanssa, että Claralla oli paavin kanssa kiista omaisuudesta. Omaisuuskiistassa Clara piti ylimpänä auktoriteettinaan Franciscusta, koska kyse köyhyiden mukaisen elämäntavan säilyttämisestä. Franciscus oli aina Claralle kaikista ylin auktoriteetti, vaikka Clara esitti asian toisin virallisessa säännössä. Tätä puoltaa se, että Clara piti Franciscuksen opetuksia arvossa ja mainitsee Franciscuksen säännössä ja kirjeissä. Virallisessa hierarkiassa Franciscus oli joka tapauksessa ylempänä kuin muut veljet.

Franciscuksen jälkeen hierarkiassa tuli sääntökunnan yleisministeri, joka oli aluksi Franciscus. Claran säännössä kuitenkin luvataan kuuliaisuutta myös Franciscuksen seuraajalle. Clara mainitsi säännössä erikseen, että sisarien tuli olla kuuliaisia hänelle ja hänen seuraajalleen. Clara asetti itsensä korkeammalle kuin muut sisaret. Clara oli kuuliainen paaville, kirkolle, Franciscukselle, yleisministerille ja muille veljille, mutta muiden sisarien piti tämän lisäksi olla kuuliaisia myös Claralle. Claran asema abbedissan oli siis hierarkiassa korkeammalla kuin tavallisen abbedissan. Kyseessä oli johtavan abbedissan virka, joka on verrattavissa veljien yleisministerin virkaan. Clara oli luultavasti kuitenkin hierarkiassa veljien alapuolella, koska veljillä oli oikeus päättää sisarien asioista, ja he olivat vastuussa sisaristaan. Siitä ei kuitenkaan ole varmuutta, tottelivatko sisaret enemmän Claraa kuin veljiä, jos oli esimerkiksi kyse oman yhteisön asioista.

Claran alapuolella hierarkiassa oli abbedissan virka. Veljien säännöissä kyseinen virka on verrattavissa yleisministerin tai provinsiaaliministerin virkaan. Säännössä abbedissan virka oli sama asia kuin veljillä ministerin tehtävä. Abbedis-

san alapuolella oli vikaari, jolla oli tietyissä tilanteissa sama päätävävalta kuin abbedissalla. Vikaari oli abbedissan sijainen ja avustaja. Kyseistä virkaa ei ollut veljien säännöissä. Veljillä oli kustokset, jotka olivat ministerien alapuolella, mutta veljien säännöt eivät sano tehtävästä mitään muuta.

Vikaarin alapuolella oli kahdeksan neuvonantajan ryhmä, johon vikaari kuului. Kyse oli neuvostosta, joka toimi abbedissan tukena ja avustajana. Ryhmän jäsenet valittiin yhdessä kaikista arvostelukykyisimpien sisarien joukosta. Vastaavaa ryhmää ei ole veljillä ollenkaan. Neuvoston alapuolella oli portinvartija. Päätelmä pohjautuu siihen, että portinvartijan ei mainita osallistuvan päätöksentekoon abbedissan kanssa tai toimivan abbedissan apulaisena kuten neuvosto ja vikaari. Portinvartijan tehtävänä oli huolehtia omalta osaltaan luostarin turvallisuudesta. Portinvartijalla oli hallussaan portin toinen avain ja toinen oli abbedissalla. Portinvartijan täytyi olla kypsä, arvostelukykyinen ja sopivan ikäinen. Hänen tehtävänä oli pysytellä lähellä porttia, ja hänellä oli oltava aina mukanaan sopiva seuralainen, joka otti hänen paikkansa tarpeen tullen. Koska portinvartija oli vastuussa turvallisuudesta, hänellä oli enemmän päätösvaltaa turvallisuusasioissa kuin muilla sisarilla. Siitä ei ole varmuutta oliko portinvartijalla päätösvaltaa muissa yhteisön asioissa. Veljien vapaa elämäntapa ei kyseistä virkaa luonnollisesti tarvinnut.

Portinvartijan jälkeen hierarkiassa tulevat muut sisaret, joilla ei ole mitään erityistehtävää. Sisarien alapuolella hierarkiassa viimeisenä olivat noviisit, koska he eivät vielä olleet sisaria. Yhteisön jäsenyyteen liittyi symboli: valkoinen sisaren hunttu. Ennen sisaren asemaa noviisit pitivät noviiseille tarkoitettua huntua. Vasta kun heistä tuli sisaria he saivat sisaren hunnun päänsä peitoksi. Veljien säännöissä mainitaan myös noviisit. Myös veljenä olemiseen liittyi jäsenyyden symboli: kaavun huppu. Vain veljillä sai olla huppu mutta ei noviiseilla.

Köyhien sisarien sääntökunta rakentui seuraavanlaisesti:

1. Paavi ja kirkko
2. Kardinaalisuojelija
3. Franciscus Assisilainen
4. yleisministeri
5. veljet
6. Clara eli sääntökunnan johtava abbedissa
7. abbedissa
8. vikaari

9. kahdeksan valitun sisaren ryhmä
10. portinvartija
11. sisaret
12. noviisit

Hierarkiassa abbedissan alapuolella saattoi olla muitakin virkoja, joita ei ole mainittu Claran säännössä. Sääntö ei kerro sisarien kokemuksen tai iän vaikutuksesta hierarkiaan. Kokoamani luettelo on ennen kaikkea havainnollistava esimerkki siitä, miten sisarien yhteisö oli mahdollisesti rakentunut. Keskeistä on myös huomata, että veljien sääntöjen kuvaama hierarkia erosi selkeästi sisarien hierarkiasta. Veljien molemmissa säännöissä mainitaan vain ministerin ja kustoksen virka. Pääasiassa säännöissä kerrotaan vain ministerin viran sisällöstä. Veljien hierarkia ei sääntöjen mukaan sisältänyt kovin montaa virkaa verrattuna Claran säännön mukaiseen hierarkiaan. Kyseessä on luultavasti ero veljien ja sisarien elämäntavan välillä. Veljet elivät liikkuvaa elämäntapaa, jolloin erilaisia päättäjiä ei tarvittu yhtä paljon kuin sisarien suljetussa luostariyhteisössä.

Köyhien sisarien yhteisössä suurin päätösvalta oli abbedissalla. Abbedissalla oli oikeus ohjata ja oikaista sisariaan. Hän oli sisarien ylin auktoriteetti, sillä sisaret luopuivat omasta tahdostaan ollakseen abbedissalleen kuuliaisia. Abbedissan päätösvallan täytyi kuitenkin olla köyhyyden elämäntavan mukaista. Abbedissa päätti sisarien vaatetuksesta, koulutuksesta ja hengellisistä asioista kuten paastoon ja synninpäästön liittyvistä poikkeuksista. Abbedissa päätti, keitä luostarin muurien sisäpuolelle sai päästää.

Veljien säännöissä ministerin päätösvalta muistuttaa abbedissan päätösvaltaa. Ministeri oli abbedissan tavoin henkilö, jolle täytyi vannon kuuliaisuutta. Veljet luopuivat sisarien tavoin omasta tahdostaan. Ministerin päätösten täytyi olla sopu-soinnussa elämäntavan kanssa. Myös ministeri päätti veljiensä vaatetuksesta. Veljien säännöissä ei kuitenkaan mainita ministerin päätösvallasta koulutukseen, paastoon tai synnintunnustukseen liittyvissä asioissa. Ministerin ei tarvinnut huolehtia yhteisönsä turvallisuudesta aivan samalla tavalla kuin abbedissan. Ministerillä oli kuitenkin oikeus päättää ketä otettiin veljiksi hänen johtamaansa provinssiin.

Abbedissan ja ministerin hallintoalue oli erilainen: ministeri hallitsi laajaa provinssia ja abbedissa pientä luostaria. Pientä yhteisöä oli helpompi johtaa kuin laajalle alueelle levittäytynyttä veljien yhteisöä. Näin ollen voi olla, että abbedis-

salla oli tiukempi ote sisaristaan kuin ministerillä veljistään. Ministerillä oli päätösvaltaa, joka erosi abbedissan tehtävästä. Ministeri päätti ketkä veljistä saivat saarnata julkisesti ja ketkä lähetettiin uskonottomien ja muslimien keskuuteen. Abbedissan ja ministerin päätösvallan välillä oli eroja mutta myös samankaltaisuuksia.

Köyhien sisarien yhteisössä oli tilanteita, joissa abbedissa sai käyttää itse näistä päätösvaltaa, tai hänen piti tehdä päätös yhdessä muiden sisarien kanssa. Menettelytapa riippui tilanteesta. Uutta jäsentä valittaessa oli jäsenehdokkaasta päätettävä yhdessä kaikkien sisarien kanssa. Lisäksi asiaan sai vaikuttaa suojelijakardi-naali. Abbedissan tehtävä oli yksin tarkistaa uuden jäsenehdokkaan usko. Abbedissa päätti, tekikö hän sen itse vai nimittikö jonkun muun tekemään sen.

Jos sisar oli käyttäytynyt vastoin elämäntapaa, häntä saivat ojentaa kaikki sisaret kolme kertaa. Jos rangaistuksen täytyi olla vakavampi, siitä päätti yksin abbedissa. Tilanne oli hieman samanlainen kun oli kyse sisaren rikkomuksesta, joka liittyi riitelystä tai ulkomaailmassa tapahtuneeseen väärään toimintaan. Jos sisar oli rikkonut sääntöjä tahallaan, abbedissa päätti rangaistuksesta. Jos sääntöjä rikottiin pahan tavan vuoksi, abbedissa päätti rangaistuksesta yhdessä kahdeksan neuvonantajien kanssa. Tässä tilanteessa ei siis kaikilla sisarilla ollut vaikutusvaltaa. On keskeistä huomata, että vakavammasta rangaistuksesta päätti aina pelkästään abbedissa.

Omaisuuksia koskevissa päätöksissä tilanne myös vaihteli. Yksittäisten sisarien omaisuudesta päätti abbedissa yksin. Hänen tehtävänä oli arvioida, millaiset asiat olivat sisarille tarpeellista omistaa. Jos kyse oli sisarelle lähetetystä rahalahjoituksesta, abbedissa päätti sen vastaanottamisesta kahdeksan neuvonantajien kanssa. Yhteisölle annetuista almuista päätettiin siten, että abbedissa tai vikaari päätti neuvonantajien kanssa, miten saadut varat käytettiin.

Veljien säännössä ainut samanlainen tilanne liittyi yhteisön jäsenen rankaisemiseen. Ensimmäisen säännön mukaan kaikki veljet saivat ojentaa väärintoiminutta veljeä kolme kertaa. Vakavampi rangaistus oli ministerin päätös. Erona sisarien toimintatapoihin oli se, että ministeri sai kokonaan itse päättää uusista jäsenistä. Omaisuuteen liittyvissä kohdissa ei veljien säännöissä mainita mitään ministerin tai kenenkään muun päätösvallasta. Ministerillä oli enemmän valtaa uuden jäsenen valitsemisessa kuin abbedissalla, mutta abbedissalla saattoi olla enemmän valtaa yhteisönsä raha-asioihin kuin ministerillä veljiensä omistusasioihin.

Sisarien yhteisössä oli tilanteita, joissa päätöksen teki joko abbedissa tai vikaari itsenäisesti. Abbedissa ja vikaari jakoivat keskenään päätösvastuun enimmäkseen käytännön asioissa. He päättivät, milloin sisarella oli lupa puhua yhteisissä tiloissa, ulko-oven läheisyydessä tai vierailijoiden läsnä ollessa. Joskus sisar sai luvan puhua vierailijoiden kanssa tai luvan siirtyä eteiseen lähelle porttia. Näissä tilanteissa abbedissa tai vikaari määräsi sisarelle seuralaiseksi kaksi tai kolme muuta sisarta. Tällaisia päätöstilanteita ei ole veljien säännössä ollenkaan.

Claran säännössä tulee esille tilanteita, joissa päätösvalta oli kaikilla sisarilla. Yhteisistä päätöksistä kerrotaan vain säännön luvussa neljä. Ensinnäkin yhteisesti päätettiin kaikki yhteisön virkoihin valittavat henkilöt. Abbedissan valintaprosessissa oli mukana yleisministeri tai veli mutta vain ohjaajan ominaisuudessa. Luvussa ei sanota erikseen, miten valinta käytännössä tehtiin, mutta koska viroista päätettiin yhdessä, tehtiin valinta luultavasti yhteisellä äänestyksellä. Claran säännössä kerrotaan myös, että sisaret päättivät yhdessä lainan ottamisesta ja uuden abbedissan valitsemisesta tilanteessa, jossa abbedissa oli kyvytön hoitamaan tehtävänsä.

Veljien säännöissä ei käsitellä juurikaan virkoja. Vain toisessa säännössä kuvataan yleisministerin valintaprosessi. Yleisministeri valittiin yhdessä helluntaikapitulissa. Lisäksi mainitaan, että ministerin tai kustoksen tilalle voitiin yhdessä valita uusi, jos henkilö ei voinut enää hoitaa tehtäväänsä. Yleisministerin valintaprosessi erosi selkeästi abbedissan valitsemisesta, sillä abbedissan valintaan vaikutti ylempi auktoriteetti. Veljien ministerin valintaan vaikuttivat vain kapitulikokouksessa läsnä olevat ministerit ja kustokset.

Köyhien sisarien yhteisön päätöksentekoon vaikuttivat myös ulkopuoliset päättäjät. Heitä olivat veljet, paavi ja sääntökunnan suojelijakardinaali. Veljillä oli oikeus tehdä korjauksia sisarien yhteisöjen johtoon ja sen jäseniin, jos tilanne sitä vaati. Veljet saivat osallistua myös rikkomuksiin liittyviin päätöksiin. Veljien tehtävä oli myös pitää huolta, että elämäntapaa noudatettiin sääntöjen mukaan. Veljet eivät kuitenkaan todellisuudessa juurikaan halunneet vierailla sisarien luona. Näin ollen veljien vaikutus sisarien päätöksentekoon oli vähäinen.

Yhteisön ulkopuoliset kuten paavi ja kardinaali saivat päättää henkilöistä, joilla oli lupa vierailla sisarien yhteisössä. Luostarin porttia ei koskaan saanut avata kenellekään, joka ei ollut saanut erillistä lupaa paavilta tai kardinaalilta. Claran sääntö ei kerro sitä, miten abbedissan päätökset olivat suhteessa kirkon päätöksiin. Luultavasti abbedissan täytyi luottaa kirkon päätöksiin ja päästää klausuurin sisälle

henkilöt, joilla oli kirkon lupa. Abbedissan tehtävänä on kuitenkin varmasti ollut huolehtia, että vierailijat toimivat luostarin alueella sääntöjen mukaan.

Ulkopuoliset päättäjät vaikuttivat erityisesti uuden jäsenen ja abbedissan valitsemiseen. Ennen yhteisöön liittymistä sisaren oli luovutettava pois omaisuutensa. Sisarta avustamaan voitiin nimittää mies, joka sopi tehtävään ja sai vaikuttaa tulevan sisaren varojen päämäärästä. Uuden abbedissan valinnassa oli oltava mukana veli tai yleisministeri, jonka tehtävä oli ohjata. Veli ei kuitenkaan osallistunut varsinaiseen päätökseen, mutta varmasti ohjasi päätöstä haluamaansa suuntaan. Abbedissan viran saaminen edellytti myös vihkimystä piispalta.

Köyhien sisarien yhteisön johtajalla oli tärkeitä velvollisuuksia, jotka hänen oletettiin hoitavan. Lisäksi oli velvollisuuksia, jotka olivat kaikille sisarille yhteisiä. Abbedissan ensimmäisenä velvollisuutena oli pohtia omaa virkaansa; hänen oli ymmärrettävä, millaisen viran hän oli ottanut vastaan ja mitä asioita virkaan sisältyi. Johtajan täytyi olla innokas johtamaan ja elämäntavan vuoksi eikä pelkän viran vuoksi. Abbedissan velvollisuus oli johtaa sisariaan rakkaudella ja elämäntavan mukaisesti. Toinen velvollisuus oli toimia sisarien tukena ja apuna. Abbedissa oli erityisesti vastuussa sairaista sisarista. Abbedissan velvollisuus oli toimia sisariensa palvelijana. Abbedissan velvollisuus oli toimia esimerkkinä vastavuoroisesta huolenpidosta ja lähimmäisenrakkaudesta.

Abbedissan velvollisuutena oli johtaa yhteisöään siten, että kaikkia kohdeltiin tasa-arvoisesti. Ketään ei saanut suosia eikä ketään saanut asettaa toisen yläpuolelle. Kaikkien tuli elää ja pukeutua samalla tavalla. Näin ollen myöskään abbedissa ei saanut vaatetukseltaan tai elämäntavoiltaan erota sisaristaan. Lisäksi abbedissa oli velvollinen kutsumaan sisarensa kokoon kerran viikossa. Kokouksissa oli tarkoitus tunnustaa rikkomuksensa ja käsitellä asioita, jotka kaipaivat abbedissan neuvoja. Näiden lisäksi abbedissa oli velvollinen huolehtimaan yhteisön turvallisuudesta. Abbedissalla oli hallussaan portin toinen avain, ja hän määräsi henkilöistä, jotka avasivat portin vierailijoille.

Claran säännössä oli velvollisuuksia, jotka olivat yhteisiä kaikille sisarille. Säännön luvussa kymmenen Clara esitti, että kaikkien sisarien velvollisuus oli huolehtia yhteisönsä yhtenäisyydestä. Luvussa kuusi Clara puhui Franciscuksesta ja tämän opetuksista. Clara pyrki kyseisessä kohdassa kertomaan Franciscuksen merkityksestä sisarille niin auktoriteettina kuin esikuvana. Claran näkemys oli, että kaikkien velvollisuus oli suojella Franciscuksen luomaa pyhän köyhyyden mukaista elämäntapaa.

Veljien säännöissä ei käsitellä paljonkaan johtajan velvollisuuksia. Säännöissä ei ole erikseen lueteltu johtajalta toivottuja ominaisuuksia. Ensimmäisessä säännössä ei käsitellä johtajan velvollisuuksia muuten kuin sanomalla, että ministerin piti kohdella veljiään palvelijan tavoin. Toisessa säännössä mainittiin, että ministerin tuli palvella veljiään nöyrästi ja rakkaudella. Sairaiden veljien auttaminen oli kaikkien veljien yhteinen tehtävä, eikä ministerillä ollut siinä erityistä velvollisuutta. Veljien tasapuolista kohtelua ei käsitelty niin tarkkaan veljien säännöissä kuin Claran säännössä. Ensimmäisessä säännössä sanotaan kuitenkin, että kellään veljellä ei saanut olla valta-asemaa eikä ketään saanut kutsua prioriksi. Toisessa säännössä tästä ei sanota mitään. Vain veljien ensimmäisessä säännössä on kuvaus ministerin velvollisuudesta kutsua veljensä koolle kerran vuodessa keskustelemaan Jumalaan liittyvistä asioista. Toisessa säännössä tätä ei ole.

Kuten Claran säännössä myös veljien toisessa säännössä kuvataan kaikkien veljien yhteisenä velvollisuutena yhtenäisyyden säilyttäminen. Yhteisesti huolehdittiin myös toisten auttamisesta, sairaista ja sääntöjen noudattamisesta. Veljien säännöissä korostuu oikeastaan enemmän kaikkien veljien yhteinen velvollisuus kuin ministerin velvollisuus.

Claran säännössä on käsitelty selkeästi enemmän johtajan velvollisuuksia kuin veljien säännöissä. Tämä saattaa tarkoittaa, että Claran ja Franciscuksen näkemykset johtajasta olivat hieman erilaiset. Franciscus korosti veljien välistä tasa-arvoa. Clara halusi Franciscusta enemmän korostaa abbedissan merkitystä yhteisön johtajana. Vaikka kaikkien sisarien oli tarkoitus elää samalla tavalla, abbedissan tehtävä sisarien johtajana oli yhteisön elämälle välttämätöntä.

4.3 Muutokset Claran käsityksessä johtajasta

Claran kolme ensimmäistä kirjettä on kirjoitettu aikaisemmin kuin neljäs kirje ja elämänsääntö. Lähteiden välillä ei aikaerosta huolimatta ole kovinkaan suuria eroja. Selkein ero on äiti ja tytär -teema, joka tulee osaksi Claran käsitystä johtajuudesta vasta neljännessä kirjeessä ja säännössä. Ensimmäisessä ja kolmannessa kirjeessä mainitaan sana ”äiti” mutta tarkoittaen Neitsyt Mariaa. Johtajan rooli äitinä oli selkeästi osa Claran myöhempää ajattelua. Tähän saattoi vaikuttaa se, että Clara oli neljännen kirjeen ja säännön aikoihin jo itse ollut monta vuotta sisariensa kanssa ja koki heitä kohtaan äidillistä kiintymystä. Lisäksi äiti -käsite saattoi osittain olla peräisin Franciscukselta, sillä veljien molemmissa säännöissä mainitaan, että veljien täytyi rakastaa toisiaan kuten äiti rakastaa lastaan.

Toinen ero aikaisempien ja myöhempien lähteiden välillä on Claran käsitys omasta johtajuudestaan ja sitä kautta abbedissan roolista kirjeissä. Neljännessä kirjeessä Clara selkeästi näki itsensä koko sääntökunnan johtajana, joka oli myös toisten abbedissojen yläpuolella. Ensimmäiset kolme kirjettä kertovat, miten Claran käsitys johtajasta kehittyi neljännen kirjeen tilanteeseen. Ensimmäisen ja neljännen kirjeen välillä on suuri ero. Ensimmäisessä kirjeessä Clara ei ole vielä aivan varma, millainen oli hänen asemansa abbedissana suhteessa toiseen abbedissaan ja entiseen kuninkaalliseen. Kirjeessä Clara opetti Agnesia kohteliaasti ja hienovaraisesti ottaen huomioon Agnesin maallisen aseman.

Toisessa kirjeessä suhtautuminen Agnesiin on edelleen varovaisen ohjaavaa ja kohteliasta, mutta Clara ei enää viitannut Agnesin kuninkaalliseen taustaan vaan piti tätä itsensä tavoin sisarena. Kolmannessa kirjeessä Claran käsitys asemastaan on lähimpänä neljännen kirjeen tilannetta. Kirjeessä on käskyjä ja opetuksia, jotka Clara esitti tiukkaan sävyyn selkeästi ajatellen olevansa Agnesin yläpuolella. Silti Clara puhui Agnesista sisarenaan, jolloin heidän suhteensa näyttäytyi tasa-arvoisena verrattuna neljänteen kirjeeseen, jossa Clara oli äiti ja Agnes hänelle kuuliaisen tytär. Claran käsitys itsestään johtajana kehittyi ajan myötä. Varovaisesta abbedissasta tuli päättäväinen ja äidillinen johtohahmo, joka uskalsi johtaa omien näkemystensä mukaisesti.

Lähteiden perusteella Claran näkemys oli, että köyhien sisarien sääntökunnalla täytyi olla selkeä johto. Koko sisarien yhteisöllä täytyi olla johtaja, joka huolehti vahvalla otteella koko sääntökunnasta kuten Clara oli itse tehnyt. Lisäksi jokaisella sisaryhteisöllä täytyi olla ohjaajana abbedissa, joka tiesi asemansa oikeudet ja velvollisuudet. Johtaja oli samaan aikaan määrätietoinen hallitsija ja lempeä palvelija. Johtajan tehtävä oli ennen kaikkea pitää yhteisö pyhän köyhyyden tiellä, jotta jokainen sisarista pääsisi jonakin päivänä taivaaseen.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Lähteet

Mueller, Joan
2010 A Companion to Clare of Assisi: Life, Writings and Spirituality. Leiden, Boston: Brill.

Kirjallisuus

Bell, Susan Groag

- 1988 Medieval Women Book Owners. – Women and Power in the Middle Ages. Ed. Mary Erler & Maryanne Kowaleski. Athens, Georgia: University of Georgia Press.
- Ecrits
1985 Claire D'Assise Ecrits. Introduction, texte latin, traduction notes et index. Par. Marie- France Becker; Jean-Francois Godet; Thaddee Matura. Paris: Les Éditions du Cerf.
- Debby, Nirit Ben-Aryeh
2016 The Cult of St Clare of Assisi in Early Modern Italy. New York: Routledge. <https://books.google.fi/books?id=AiUxDwAAQ-BAJ&pg=PT22&dq=the+cult+of+st+clare&hl=fi&sa=X&ved=0ahU-KEwjAi_qMs-bgAhU0wMQBHa8UAHgQ6AEIJ-jAA#v=onepage&q=the%20cult%20of%20st%20clare&f=false>. Katsoitu 3.3.2019
- FA
2005 Franciscus Assisilainen. Kutsu köyhyyteen. Kootut kirjoitukset. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Gerchow, Jan & Bodarwe, Katrinette & Marti, Susan & Röckelein, Hedwig
2008 Early Monasteries and Foundations (500–1200): An Introduction. – Crown and Veil. Female Monasticism from the Fifth to the Fifteenth Centuries. Ed. Jeffrey F. Hamburger & Susan Marti. New York: Columbia University Press.
- Hamburger, Jeffrey F. & Marx, Petra & Marti, Susan
2008 The Time of the Orders, 1200–1500: An Introduction. – Crown and Veil. Female Monasticism from the Fifth to the Fifteenth Centuries. Ed. Jeffrey F. Hamburger & Susan Marti. New York: Columbia University Press.
- Knox, Lezlie S.
2008 Creating Clare of Assisi: Female Franciscan Identities in Later Medieval Italy. Leiden, Boston: Brill.
- Lawrence, C. H.
1996 Medieval Monasticism. Forms of Religious Life in Western Europe in the Middle Ages. New York: Addison Wesley Longman Inc.
- Leadoux, Claire Marie
2003 Clare of Assisi. Her Spirituality Revealed in Her Letters. Cincinnati, Ohio: St. Anthony Messenger Press.

Lehmijoki-Gardner, Maiju

2004 Mendikantisääntökunnat. Etuoikeutena köyhyys. – Keskiajan kirkko: Uskonelämän muotoja läntisessä kristikunnassa. SKS 185. Tampere: Tammer-Paino Oy.

LSF

s. a. The Life of Saint Francis. <<https://ofm.org/about/st-francis/>>. Katsottu 3.3.2019

Mooney, Catherine M.

2016 Clare of Assisi and the Thirteenth-Century Church: Religious Women, Rules, and Resistance. Philadelphia: University of Pennsylvania Press. <<https://www-degruyter-com.libproxy.helsinki.fi/viewbooktoc/product/484196>>. Katsottu 1.3.2019

Mueller, Joan

2011 Female Mendicancy: A Failed Experiment? The Case of Saint Clare of Assisi. – The Origin, Development, and Refinement of Medieval Religious Mendicancies. Brill's Companion to the Christian Tradition 24. Ed. Donald S. Prudlo. Leiden, Boston: Brill.

Mueller, Joan

2010 A Companion to Clare of Assisi: Life, Writings and Spirituality. Leiden, Boston: Brill.

Mueller, Joan

2006 The Privilege of Poverty. Clare of Assisi, Agnes of Prague and the Struggle for the Franciscan Rule of Women. University Park, Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press.

Rezak, Brigitte Bedos

1988 Women, Seals, and Power in Medieval France, 1150–1350. – Women and Power in the Middle Ages. Ed. Mary Erler & Maryanne Kowaleski. Athens, Georgia: University of Georgia Press.

Röckelein, Hedwig

2008 Founders, Donors, and Saints. Patrons of Nuns' Convents. – Crown and Veil. Female Monasticism from the Fifth to the Fifteenth Centuries. Ed. Jeffrey F. Hamburger & Susan Marti. New York: Columbia University Press.

Scala archives

s. a. Scala archives. Seal of the monastery of Santa Chiara in Siena.

<http://www.scalararchives.com/web/dettaglio_immagine.asp?idImmagine=0096843&posizione=23&inCarrello=False&numImmagini=586>. Katsottu 3.3.2019

Schreiner, Klaus

2008 Pastoral Care in Female Monasteries. Sacramental Services, Spiritual Edification, Ethical Discipline. – Crown and Veil. Female Monasticism from the Fifth to the Fifteenth Centuries. Ed. Jeffrey F. Hamburger & Susan Marti. New York: Columbia University Press.

Setälä, Päivi

1996 Keskiajan nainen. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset.

Shahar, Shulamith

1996 The old body in medieval culture. – Framing medieval bodies. Ed. Sarah Kay & Miri Rubin. Manchester, New York: Manchester University Press.

Signori, Gabriela

2008 Wanderers Between Worlds. Visitors, Letters, Wills, and Gifts as Means of Communication in Exchanges Between Cloister and the World. – Crown and Veil. Female Monasticism from the Fifth to the Fifteenth Centuries. Ed. Jeffrey F. Hamburger & Susan Marti. New York: Columbia University Press.

Schulenburg, Jane Tibbetts

1988 Female Sanctity: Public and Private Roles, ca. 500–1100. – Women and Power in the Middle Ages. Ed. Mary Erler & Maryanne Kowaleski. Athens, Georgia: University of Georgia Press.

Wogan-Browne, Jocelyn

2001 Sains' Lives and Women's Literary Culture c.1150–1300. Virginité and its Authorizations. New York: Oxford University Press.